

รายงานการวิจัย

การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา
สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

THE SUPPORT OF THE KNOWLEDGE FORMING IN EPISTEMOLOGY
OF STUDENTS STUDYING IN PHILOSOPHY, RELIGION, AND
CULTUER AT MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
MAHAVAJIRALONGRAIAVDYALAYA CAMPUS

ชาญพัฒน์ ขำขัน

พระครูพิศิษฐ์ธรรมนิเทศ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย 2. เพื่อศึกษาวิธีส่งเสริมการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามนักศึกษาสาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 14 รูป และสัมภาษณ์นักศึกษากับอาจารย์ประจำหลักสูตรโดยจำนวน 6 รูป วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ ความคิดเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โดยรวม 4 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 รองลงมา ได้แก่ ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 รองลงมา ได้แก่ ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 และด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษาและอาจารย์ประจำหลักสูตร พบว่า การสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา นักศึกษา มีกระบวนการสร้างความรู้แบบคิดหาเหตุผล มีหลักการสืบเสาะหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ ส่วนใหญ่สืบค้นจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ยังไม่กล้าแสดงออกแบบวิจารณ์ และสร้างความรู้แบบวิภาษวิธี ส่วนการส่งเสริมการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของอาจารย์ ได้ส่งเสริมด้วยการสร้างบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียน ใช้หลักและวิธีการทางพระพุทธศาสนา เช่น วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ หรือคิดหาเหตุผลตามหลักอริยสัจ 4 ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา มาบูรณาการหาความรู้แบบสืบเสาะให้คำแนะนำวิธีการแบบวิพากษ์วิจารณ์ จัดเสวนากลุ่มในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการแสดงออกของนักศึกษา มากกว่าการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์และแบบวิภาษวิธี

คำสำคัญ : 1. วิธีการสร้างความรู้ 2. วิธีการส่งเสริมความรู้ 3. ญาณวิทยา

ABSTRACT

The aim of this research are 1. to study the methods of creating knowledge based on epistemology of students in Philosophy, Religion and Culture, Mahamakut Buddhist University, Mahavajiralongkornrajavidyalaya Campus 2. to study the ways of promote the creation of knowledge based on epistemology of program instructors in the field of Philosophy, Religion and Culture. Mahamakut Buddhist University Mahavajiralongkornrajavidyalaya Campus. This research was used as a combination of quantitative and qualitative research. The research tools were questionnaires for 14 students in Philosophy, Religion and Culture and interviews with students and program instructors for 6 people, analyze by taking the mean Standard Deviation and Content Analysis, the results showed that analysis results Opinions on promoting the concept of knowledge creation based on epistemology of students in the Department of Philosophy, Religion and Culture, Mahamakut Buddhist University, Maha vajiralongkornrajavidyalaya Campus, in total, 4 aspects were found to be at a high level. The mean was 3.96 and the standard deviation was 0.51. When considering each item according to the average from descending, it was found that the way of promoting knowledge by reasoning at a high level with a mean of 4.01 and a standard deviation of 0.51. at a high level with a mean of 3.97, a standard deviation of 0.59, followed by a critical knowledge promotion method. at a high level The mean was 3.94 and the standard deviation was 0.57. and methods for promoting knowledge in a dialectical way at a high level The mean was 3.93 and the standard deviation was 0.51, respectively.

The results of analysis to promote the concept of knowledge creation based on epistemology of students and program instructors, it was found that knowledge creation based on epistemology of students, students, had a process of creating knowledge based on reasoning. There is a principle of seeking knowledge from learning sources. Most of them searched from various websites and still did not dare to show their designs and criticize. and building dialectical knowledge As for the promotion of knowledge creation according to the principles of the teacher's

epistemology promoted by creating a good atmosphere in the classroom using principles and methods of Buddhism, such as the Yonisomanasika method of thinking or reasoning according to the Four Noble Truths, the using information technology media for education to integrate search knowledge Critical method advice Organize group discussions in class to develop student expressions, it was rather than organizing activities or projects that promote critical and dialectical knowledge.

Keywords : 1. Methods for building knowledge 2. Methods for promoting knowledge 3. Epistemology

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมแนวความคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ และความกรุณาจาก ผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ คณะผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณทุกรูป/คน จึงขอกล่าวนามผู้มีส่วนทำให้การวิจัย สำเร็จ ดังนี้

พระกิตติสารสุธี รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ให้ความอนุเคราะห์ อนุญาตในการดำเนินงานวิจัย การจัดเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และการส่งเสริมอาจารย์ประจำ หลักสูตรได้พัฒนาตนเองด้านวิจัย

พระเมธาวิญญูสร, รศ.ดร. ผู้เชี่ยวชาญอนุเคราะห์ในการตรวจงานวิจัย แนะนำการปรับปรุง แก้ไขให้งานวิจัยถูกต้องสมบูรณ์ตามแบบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระครูพิศิษฐ์ธรรมนิเทศ อาจารย์ประจำหลักสูตร ผู้ร่วมงานวิจัย ได้อนุเคราะห์ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา และให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกในส่วนวิจัยที่เป็นเชิงคุณภาพ

พระมหาไพจิตร อุดตมธมโม, ดร. ผู้เชี่ยวชาญอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย แนะนำการ ปรับปรุงแก้ไขให้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ดร.สุชาติ เมืองแก้ว ผู้เชี่ยวชาญอนุเคราะห์ในการตรวจงานวิจัย แนะนำการปรับปรุงแก้ไข ให้ งานวิจัยถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา ตัวอักษร และรูปแบบงานวิจัย

ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล ผู้เชี่ยวชาญอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย แนะนำการปรับปรุง แก้ไข และให้กำลังใจในการทำงานวิจัยตามพันธกิจของอาจารย์ประจำหลักสูตร

ดร.กฤตสุขิน พลเสน ผู้เชี่ยวชาญอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย แนะนำการปรับปรุงแก้ไข และให้แบบอย่างแนวทางการเขียนงานวิจัย

ดร.มนตรี รอดแก้ว อาจารย์และนักวิจัย ได้อนุเคราะห์รูปแบบแนวทางการจัดทำงานวิจัย ประสานงานด้านเอกสาร การติดตามดูแล ให้คำแนะนำการทำวิจัยให้เป็นไปตามระเบียบและ ระยะเวลาที่กำหนด

นางสาวนฤมล ชุ่มเจริญสุข อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา การสอนภาษาอังกฤษ อนุเคราะห์ตรวจสอบ แนะนำการเขียนภาษาอังกฤษเพื่อการวิจัย

ดร.ณัฐภัทร อยู่เมือง อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา การปกครอง ให้กำลังใจและแนว
ทางการเขียนงานวิจัยแบบปริมาณด้านสถิติเพื่อการวิจัย

ทั้งนี้งานวิจัยจะไม่เกิดขึ้น หากมิได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย จากสถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

นายชาญพัฒน์ ชำขัน
หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ
30 ธันวาคม 2565

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

1. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

รายงานการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับภาษาไทย ของ มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2525 อันเป็นคัมภีร์ที่สำคัญทางพุทธศาสนาเถรวาท ในการอ้างอิงได้ใส่ชื่อย่อของคัมภีร์ตามที่กล่าวมา ดังจะมีคำย่อและคำเต็มดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

	คำย่อ		พระสุตตันตปิฎก	คำเต็ม	
ช.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท
ม.อ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาส์
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตติกาย	สพายนวรรค
ส.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตติกาย	นิทานวรรค

คัมภีร์อภิธานัปทปิฎกา

อภิธานัปทปิฎกา ตรี นาคปทีป,

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.4 สมมติฐานการวิจัย	3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
1.8 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้	5
2 แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 ความหมายและแนวคิดทางญาณวิทยา	6
2.2 ทฤษฎีบ่อเกิดของความรู้ทางญาณวิทยา	8
2.3 วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาตะวันตก	19
2.4 วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาพระพุทธศาสนาเถรวาท	24
2.5 วิธีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา	29
2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
2.7 สรุปกรอบแนวความคิด	39
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 วิธีดำเนินการวิจัย	40
3.2 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	40

3.3	กรอบแนวคิดและการกำหนดค่าตัวแปร	40
3.4	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	42
3.5	การเก็บรวบรวมข้อมูล	44
3.6	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	45
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
4.1	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	47
4.2	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล	47
4.3	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	49
4.4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	58
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1	สรุปผลการวิจัย	66
5.2	อภิปรายผลการวิจัย	66
5.3	ข้อเสนอแนะ	74
	บรรณานุกรม	76
	ภาคผนวก	79
	ประวัตินักวิจัย	120

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 4.2.1	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานะภาพ	47
ตารางที่ 4.2.2	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ	48
ตารางที่ 4.2.3	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ	48
ตารางที่ 4.2.4	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา	48
ตารางที่ 4.2.5	ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับชั้นปี	49
ตารางที่ 4.3.1	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามความเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษาสาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย	49
ตารางที่ 4.3.2	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามความเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษาสาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย รายด้าน ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล	50
ตารางที่ 4.3.3	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามความเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษาสาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย รายด้าน ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ	52
ตารางที่ 4.3.4	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามความเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษาสาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	54

	วิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ราชดำเนิน ด้านวิธี ส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์	
ตารางที่ 4.3.5	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามความเห็นการ ส่งเสริมแนวความคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ราชดำเนิน ด้านวิธี ส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี	56

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนรู้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ประกอบด้วย กายกับจิต หรือ รูปกับนาม พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), (2543:149) กล่าวไว้ว่า จิต คือ ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ นึกคิด จด จำ ความรู้จะเกิดได้ต้องอาศัยจิตในการรับรู้ต่างๆ จิต คือ ธรรมชาติที่ทำหน้าที่รับรู้อารมณ์จากการเห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัสถูกต้อง ตลอดจนธรรมชาติ ที่ทำให้เกิดการนึกคิด มนุษย์จึงเป็นผู้ที่สามารถพัฒนาได้ด้วยการศึกษาเรียนรู้มาตั้งแต่เริ่มแรกของการมีชีวิต โดยมีสันชาตญาณของการเอาตัวรอดเป็นแรงผลักดันและความต้องการของมนุษย์ทำให้เกิดการแสวงหาความรู้ขึ้น ความรู้เกิดมาจากประสบการณ์ที่ได้จากการผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 และความรู้ที่ได้มาจากการคิดหาเหตุผลโดยอาศัยจิตเป็นตัวนึกคิด ความรู้มีมากมายมหาศาลและเป็นความอัจฉริยะของมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต มนุษย์อาศัยความรู้ในการดำรงชีวิต การทำมาหาเลี้ยงชีพตนเอง การดูแลครอบครัว การใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อมุ่งหวังการอยู่ดี มีความสุข การใช้ชีวิตอยู่บนโลกปัจจุบัน และมุ่งปรารถนาความสุขในอนาคต จึงเกิดการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ขึ้น ในทางปรัชญานั้น ความรู้เรียกว่า ญาณวิทยา เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, (2557: 310) ได้ให้ความหมายของไว้ว่า ญาณวิทยา ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของการศึกษาปรัชญา ปัญหาทางญาณวิทยาได้ตั้งประเด็นเกี่ยวกับความรู้ว่า ความรู้คืออะไร การได้มาซึ่งความรู้ได้มาอย่างไร เราจะรู้ความจริงแท้ได้อย่างไร วิธีการได้มาซึ่งความรู้ได้มาอย่างไรบ้าง ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาทางญาณวิทยา ที่เรียกว่า ทฤษฎีว่าด้วยความรู้ ภาษาอังกฤษ เรียกว่า Epistemology มาจากภาษากรีก episteme, ความรู้ ,ศาสตร์ + logos, คำ,เหตุผล, การอธิบาย ญาณวิทยา: ปรัชญาสาขานี้ ว่าด้วยธรรมชาติและขอบเขตของความรู้ ญาณวิทยายังรวมถึงคำถามหลักสี่ประการคือ ความรู้คืออะไร? ความรู้ได้มาอย่างไร? คนเรารู้อะไร? เรารู้ว่าเรารู้อย่างไร? การอภิปรายในสาขานี้ที่ส่วนมากมุ่งที่การวิเคราะห์ธรรมชาติของความรู้และความรู้เกี่ยวข้องกับข้อคิดเห็น/มโนภาพที่คล้ายกันอย่างไร อาทิ ความจริง ความเชื่อ และการใช้เหตุผล สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), (2562:58) ได้กล่าวถึงความหมายของญาณวิทยา ไว้ว่า ญาณ ความรู้ ความหยั่งรู้ ความรู้บริสุทธิ์ ความรู้ตรงตามสภาวะ หรือปัญญาที่ทำงานออกผลเป็นเรื่องราว หรือมองเห็นตลอดสายในด้านหนึ่งๆ ญาณเป็นความรู้ระดับสุดยอดของปัญญามนุษย์ และเป็นผลสำเร็จสำคัญของมนุษย์ ญาณไม่ว่าจะเป็นโลกียญาณหรือโลกุตระญาณ เป็นส่วนผลักดันสำคัญให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในอารยธรรมของมนุษยชาติ ญาณที่ยิ่งใหญ่สูงสุดเรียกชื่อเฉพาะว่า โภทิ หรือ โภทิญาณ แปลกันว่า ความตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงบรรลุ สัมมาสัมโพธิญาณ จึงทำให้เกิดพระพุทธศาสนาเป็นดวงตาใหญ่ของโลก รองศาสตราจารย์ชัยวัฒน์ อุตพัฒนา,(2555:102) กล่าวว่า ญาณวิทยาตะวันตกได้กล่าวถึงทฤษฎีบ่อเกิดทางญาณวิทยาไว้ว่า มี 4 ทฤษฎี คือ 1.ทฤษฎีเหตุผลนิยม (Rationalism) 2.

ทฤษฎีประจักษ์นิยม (Empiricism) 3.ทฤษฎีอนุমানนิยม หรือทฤษฎีความรู้เชิงวิจารณ์ (Apriorism) และ 4.ทฤษฎีสัญชาตญาณนิยม หรืออัจฉมัตติกญาณ (Intuitionism) ในการศึกษาปรัชญานั้น ญาณวิทยาถือว่ามีมีความสำคัญยิ่งต่อนักปรัชญาทั้งหลายเพราะใช้เป็นเครื่องมือในการหาความรู้ความจริงแท้แน่นอน

การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ในระดับสูง เป็นระดับอุดมปัญญา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ได้บรรลุวัตถุประสงค์และนำไปสู่เป้าหมายของหลักสูตรในแต่ละสาขาวิชา โดยจัดการศึกษาภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี, (2561-2560: 33) ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในด้านการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพทรัพยากรมนุษย์เรื่อง “การปรับเปลี่ยนระบบการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในทุกระดับชั้นอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการใช้ฐานความรู้และระบบคิดในลักษณะสหวิทยาการ อาทิ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการตั้งคำถาม ความเข้าใจและความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความรู้ทางวิศวกรรมศาสตร์และการคิดเพื่อหาทางแก้ปัญหา ความรู้และทักษะทางศิลปะ และความรู้ด้านคณิตศาสตร์และระบบคิดของเหตุผลและการหาความสัมพันธ์ การพัฒนาระบบการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่เน้นการลงมือปฏิบัติ มีการสะท้อนความคิด / ทบทวนไตร่ตรอง การสร้างผู้เรียนให้สามารถกำกับการเรียนรู้ของตนได้ การหล่อหลอมทักษะการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการสร้างรายได้หลายช่องทาง รวมทั้งการเรียนรู้ด้านวิชาชีพและทักษะชีวิต และมีความสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ระยะ 10 ปี, (2556-2565) กลยุทธ์ที่ว่า การผลิตบัณฑิตและพัฒนาระบบการจัดการศึกษาที่ให้บัณฑิตเป็นเลิศวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ดังนั้นวิธีการเรียนการสอน และวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนานักศึกษาให้เกิดความรู้ขึ้นยิ่งเป็นนักศึกษาที่เรียนในคณะศาสนาและปรัชญา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม ด้วยแล้ว แนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาจึงเป็นวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษา ให้เกิดการคิดแบบเหตุผล การสืบเสาะหาความรู้จากประสบการณ์ที่ใช้ประสาทสัมผัสเป็นเครื่องมือ การค้นหาความจริงทางด้านปรัชญาศาสนา ดังนั้น วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษามีวิธีการอย่างไร อาจารย์ประจำหลักสูตรวิธีการส่งเสริมการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาให้กับนักศึกษาอย่างไร สามารถนำวิธีการส่งเสริมการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยามาพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลได้อย่างไร

จากปัญหาการเรียนการสอนซึ่งมีรูปแบบวิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายวิธี ผู้วิจัยมีความสนใจวิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือของนักปรัชญาทั้งหลายในการแสวงหาความรู้โดยอาศัยความสงสัย ความประหลาดใจ ความรักในการแสวงหาความรู้ที่แท้จริง รูปแบบวิธีการทางญาณวิทยาจะเป็นเครื่องมือของนักศึกษาในการหาความรู้ได้อย่างดียิ่ง ทั้งนี้อยู่ที่อาจารย์ประจำหลักสูตรจะมีวิธีส่งเสริมแนวคิดทางญาณวิทยาให้กับนักศึกษาอย่างไร และนักศึกษามีวิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาอย่างไรเป็นโจทย์ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ เพื่อศึกษาวิธีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

1.2 ปัญหาวิจัย

- 1.2.1 ผู้บริหารหลักสูตรมีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาอย่างไร
- 1.2.2 นักศึกษามีวิธีการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาอย่างไร
- 1.2.3 รูปแบบวิธีการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยานำมาพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนา และวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
- 1.3.2 เพื่อศึกษาวิธีส่งเสริมการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาของอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

1.4 สมมติฐานการวิจัย

- 1.4.1 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพต่างกัน ย่อมมีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาแตกต่างกัน
- 1.4.2 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศต่างกัน ย่อมมีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาแตกต่างกัน
- 1.4.3 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน ย่อมมีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาแตกต่างกัน
- 1.4.4 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ย่อมมีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาแตกต่างกัน
- 1.4.5 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับชั้นปีต่างกัน ย่อมมีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาแตกต่างกัน

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้มีการนำเสนอขอบเขตการวิจัยไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาแนวคิดตามหลักฐานวิทยาตะวันตก และแนวคิดตามหลักฐานวิทยาพระพุทธศาสนาเถรวาท วิธีการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยา 4 ด้าน คือ 1.วิธียึดถือลัทธิที่มีอยู่เดิม 2.วิธีตั้งข้อสงสัยไว้ก่อนแล้วจึงสร้างความรู้หรือเรียกว่าวิมตินิยม 3.วิธีวิจารณ์ 4.วิภาชวิธี และวิธีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยา 4 ด้าน คือ 1. วิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหา

เหตุผล 2.วิธีการส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ 3.วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ และ 4.วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี

1.5.2 ขอบเขตด้านรูปแบบการวิจัย

วิจัยกำหนดรูปแบบการวิจัยนี้ เป็นแบบวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร (Document Research) การแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Structure Interview)

1.5.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย และอาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 18 รูป/คน

1.5.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยเรื่องนี้ใช้เวลาระหว่าง คือ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 ถึง เดือนธันวาคม 2565

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 วิธีการส่งเสริม (Promotion) หมายถึง รูปแบบวิธีสอน กิจกรรม โครงการ วิธีการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแนะนำที่ส่งผลให้นักศึกษาเกิดความรู้ตามหลักญาณวิทยาว่าด้วยทฤษฎีการเรียนรู้

1.6.2 แนวคิด (Concepts) หมายถึง แนวคิดทฤษฎีทางญาณวิทยาตะวันตก และแนวคิดทฤษฎีทางญาณวิทยาพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.6.3 วิธีการสร้าง (Creation) หมายถึง วิธีสร้างความรู้ทางญาณวิทยาตะวันตก 4 วิธี คือ 1. วิธียึดถือลัทธิที่มีอยู่เดิม 2.วิธีตั้งข้อสงสัยไว้ก่อนแล้วจึงสร้างความรู้หรือเรียกว่าวิมตินิยม 3.วิธีวิจารณ์ 4.วิภาษวิธี วิธีสร้างความรู้ทางญาณวิทยาพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ 1.สุดตมยปัญญา ความรู้จากการฟัง 2. จินตามยปัญญา ความรู้เกิดจากการนึกคิด 3. ภาวนามยปัญญา ความรู้เกิดจากการปฏิบัติภาวนา วิธีการส่งเสริมแนวคิดทางญาณวิทยา 4 ด้าน คือ 1. วิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล 2.วิธีการส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ 3. วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ 4. วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี

1.6.4 ญาณวิทยา (Epistemology) หมายถึง ขอบข่ายของปรัชญาสาขาหนึ่ง ว่าด้วยทฤษฎีบ่อเกิดความรู้ทางญาณวิทยา ภาษาอังกฤษ Epistemology ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ Episteme ซึ่งหมายความว่า ความรู้กับคำว่า Logos ซึ่งมีความหมายว่าศาสตร์ ทฤษฎีบ่อเกิดความรู้ทางญาณวิทยา คือ เหตุผลนิยม (Rationalism) ประจักษ์นิยม (Empiricism) เพพนาการนิยม (Sensationism) อนุমানนิยม (Adriorism) อัชฉัตติกญาณนิยม (Inguitionism)

1.6.5 ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย การเห็น การฟัง การได้กลิ่น การลิ้มรส การถูกต้องสัมผัส ผ่านการใช้ภาษา การเขียน ได้ยินได้ เป็นต้น ความรู้จากเหตุผลอันเกิดจากกระบวนการคิด ความคิด ความเชื่อ ความหมาย ความเท็จ ความจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ปัญหา การวิพากษ์วิจารณ์ ความรู้จากเนื้อหาวิชาการ เป็นต้น ความรู้อันเกิดจากอ้อมติญาณ ความรู้ผุดขึ้น จากการภาวนา ความคิด Idea ความรู้ใหม่อันมาจากประสบการณ์และเหตุผลรวมกัน ความรู้ที่เป็นโลกีย์ปัญญาและความรู้แบบโลกุตตรปัญญา

1.6.6 นักศึกษา (Student) หมายถึง นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

1.6.7 อาจารย์ประจำหลักสูตร (Teacher) หมายถึง อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.7.1 ได้รู้วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษสาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

1.7.2 ได้รู้วิธีส่งเสริมการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของผู้บริหารหลักสูตร สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

1.7.3 ได้นำวิธีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยามาใช้พัฒนาการเรียนการสอนในสาขาวิชาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป

1.7.4 ทำให้ได้องค์ความรู้เรื่องการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษสาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

1.8 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

1.8.1 คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.8.2 อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทุกวิทยาเขตและทุกวิทยาลัย ในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 ความหมายและแนวคิดทางญาณวิทยา
- 2.2 ทฤษฎีบ่อเกิดของความรู้ทางญาณวิทยา
- 2.3 วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาตะวันตก
- 2.4 วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.5 วิธีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา
- 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 ความหมายและแนวคิดทางญาณวิทยา

พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน,(2550: 34) ได้ให้ความหมายของญาณวิทยาไว้ว่า ญาณวิทยาตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Epistemology ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำในภาษากรีกว่า episteme ซึ่งหมายถึง knowledge หรือความรู้ และมาจากคำว่า logos ซึ่งแปลว่า “The study of” theory of” หรือการศึกษาทฤษฎี จึงแปลรวมความได้ว่าเป็นการศึกษาเรื่องความรู้หรือทฤษฎีความรู้

โดยคำว่า ญาณวิทยา ในภาษาไทยนั้นมาจากคำว่า ญาณ ซึ่งแปลว่า ความรู้ กับคำว่า วิทยา ที่แปลว่า วิชา ญาณวิทยา จึงหมายถึงวิชาที่ว่าด้วยเรื่องความรู้ ในพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้อธิบายญาณวิทยาไว้ว่า “เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยบ่อเกิด ลักษณะ หน้าที่ ประเภท ระเบียบวิธี และความสมเหตุสมผลของความรู้ บางที่ใช้ว่า ทฤษฎีความรู้ (Theory of knowledge)

รองศาสตราจารย์ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, (2555: 2) ได้ให้ความหมายของคำว่า ญาณวิทยา เป็นภาษาสันสกฤต แยกออกได้เป็น 2 คำ คือ ญาณ ความรู้ วิทยา = วิชาหรือทฤษฎีศาสตร์ เมื่อรวมกันเป็นญาณวิทยา จึงเป็นวิชาว่าด้วยความรู้หรือทฤษฎีว่าด้วยความรู้ และคำว่า ญาณวิทยาตรงกับภาษาอังกฤษว่า Epistemology ซึ่งมาจากคำว่า episteme มีความหมายเท่ากับ Knowledge หรือความรู้ และคำว่า Logos ซึ่งตรงกับคำว่า Science หรือ Theory ซึ่งหมายถึง ศาสตร์หรือทฤษฎี

รศ.ดร.ลักษณะวัต ปาละรัตน์,(2554:1) ได้ให้ความหมายของญาณวิทยาว่า ญาณวิทยา (Epistemology) เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาเรื่องความรู้ โดยมุ่งศึกษาประเด็นสำคัญว่า ความรู้คืออะไร ความรู้มีที่มาหรือเกิดขึ้นได้อย่างไร อะไรคือเงื่อนไขหรือปัจจัยของความรู้ เราจะเข้าถึงความรู้

ได้อย่างไร อะไรคือสิ่งที่รู้ ขอบเขตของความรู้นั้นมีเพียงใด ความรู้มีกี่ชนิด กี่ประเภท กี่ระดับ ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของความรู้นั้นเป็นอย่างไร มีมากน้อยเพียงใด กล่าวโดยสรุปแล้วก็คือญาณวิทยานี้ศึกษาทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้โดยละเอียด

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), (2562:58) ได้ให้ความหมายของคำว่า ญาณ ไว้ดังนี้ ญาณ ความรู้ ความหยั่งรู้ ความรู้บริสุทธิ์ ความรู้ตรงตามสภาวะ หรือปัญญาที่ทำงานออกผลเป็นเรื่องราว หรือมองเห็นตลอดสายในด้านหนึ่งๆ ญาณเป็นความรู้ระดับสุดยอดของปัญญามนุษย์ และเป็นผลสำเร็จสำคัญของมนุษย์ ญาณไม่ว่าจะเป็นโลกียญาณหรือโลกุตตรญาณ เป็นส่วนผลักดันสำคัญให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในอารยธรรมของมนุษยชาติ ญาณที่ยิ่งใหญ่สูงสุดเรียกชื่อเฉพาะว่า โภธิ หรือ โภธิญาณ แปลกันว่า ความตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงบรรลุ สัมมาสัมโพธิญาณ จึงทำให้เกิดพระพุทธศาสนา เป็นดวงตาใหญ่ของโลกนอกจากนี้ ยังมีวิธีจำแนกความรู้อยู่อีก ซึ่งอาจถือว่าเป็นวิธีเบ็ดเตล็ด เอาความรู้ในชุดต่างๆ ที่กล่าวแล้วข้างต้นมาคลุกเคล้าเข้าหมวดกัน เช่นแห่งหนึ่งท่านกล่าวไว้ สรุปได้เป็นความรู้ต่างชนิด ดังนี้ 1. อิติหะ (+ อนุสสวะ) อิติกริยา ปรัมปรา ความรู้ที่ได้จากการบอกกล่าว เล่าลือ ทรัพย์สิน เล่าเรียนถ่ายทอด นำสืบกันมา 2. ปิฎกสัมปทา ความรู้ตามแบบแผนตำรา 3. ตักกะ นยะ อากาโรปวิตถ ความรู้ที่ได้จากการคิดหาเหตุผล คือ ตรรก อนุমান การตริตรองตามแนวเหตุผล 4. ทิฎฐินิขมานักขันติ ความรู้ที่พิจารณาเห็นสมกับหรือยอมรับเข้าเป็นทิฎฐิหรือทฤษฎีของตน 5. สยมภิญญา หรือสักขิธรรม ความรู้ที่ได้ด้วยรู้แจ้งชัดประจักษ์กับตัว (เป็นอัตตประจักษ์) ขยายความว่า ความรู้ที่ได้เห็นจริง ได้รู้จริง ได้ซึ่งเหตุผล ได้ไตร่ตรอง ได้ทำให้แจ่มชัด ปรากฏชัดแล้ว

ญาณวิทยาเป็นขอบเขตหนึ่งในการศึกษาปรัชญา เพราะญาณวิทยาเป็นเครื่องมือของนักปรัชญาในการแสวงหาความรู้แท้ หรือความจริง (Truth) และนักปรัชญาก็แบ่งทฤษฎีว่าด้วยที่มาของความรู้แตกต่างกันโดยเฉพาะกลุ่มทฤษฎีว่าด้วยที่มาของความรู้ 2 กลุ่มด้วยกัน คือ เหตุผลนิยมกับประสบการณ์นิยม กลุ่มนักปรัชญาเหตุผลนิยม (Rationalism) เชื่อว่าความรู้แท้มาจากการใช้เหตุผลหรือความคิดที่มีมาตั้งแต่กำเนิด และมองว่าความรู้ทางประสาทสัมผัสนั้นมักถูกมายาลวงให้เห็นผิดไม่สามารถเข้าถึงความรู้แท้ได้โดยทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ส่วนกลุ่มนักปรัชญาประสบการณ์นิยม (Empiricism) เชื่อว่าความรู้ที่ไม่ผ่านประสาทสัมผัสเป็นความรู้ที่ไม่จริง หรือเป็นความรู้รองไม่ใช่ความรู้ที่หนึ่ง ความรู้จากการการคิดเป็นมโนคติ มาจากจิตนึกคิดขึ้นมา เป็นจิตนาการ มายาภาพในมโนคติ เป็นความรู้หรือสิ่งที่ไม่เคยมีปรากฏมาก่อนในอดีต ปัจจุบันและอนาคตก็จะมี ไม่ปรากฏให้เห็น เช่น ดอกฟ้า หนวดเต่า เขากระต่าย เป็นต้น ดังนั้นทั้ง 2 ทฤษฎีนี้จะมีข้อหักล้างทางความคิดว่าด้วยที่มาของความรู้ ซึ่งแต่ละทฤษฎีทางญาณวิทยาก็มีความเห็นที่ต่างกัน แต่ล้วนเป็นทฤษฎีบ่อเกิดของความรู้ เป็นวิธีการได้มาซึ่งความรู้ทั้งนั้น ความรู้เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับมนุษย์ในการดำรงชีวิตอยู่ในโลก ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ความรู้ทางโลกียปัญญา เป็นความรู้ที่ใช้ดำรงชีวิตอยู่บนโลก และความรู้แบบพ้นโลกหรือเหนือโลกเรียกว่า โลกุตตรปัญญา ความจริงแท้ทางปรัชญา และตามหลักความจริงแท้ในทางพระพุทธศาสนา

2.2 ทฤษฎีปฏิกิริยาของความรู้อาณาญาณวิทยา

2.2.1 แนวคิดทางญาณวิทยาตะวันตก

2.2.1.1 ลัทธิเหตุผลนิยม (Rationalism)

ผศ.ดร.สมบุรณ์ บุญโท, (2547:15-16) นิยามหรือคำจำกัดความของคำว่า “เหตุผลนิยม” ตามพจนานุกรม (AS Homby,Oxford Advanced Learner,s Dictionary of Current English Oxford University press,1974:709.) หมายถึง ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้เหตุผลในฐานะอำนาจสูงสุดในศาสนา พงๆ กับการศึกษาวิชาอื่นๆ จากคำนิยามนี้เป็นการชี้ให้เห็นอยู่แล้ว เหตุผลเป็นเรื่องสำคัญสูงสุดใน การศึกษาวิชาต่างๆ อันรวมถึงวิชาปรัชญา วิชาที่ต้องใช้เหตุผลเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุผลนิยม โดยถ้อยคำก็เป็นการระบุตรงๆ ว่าเป็นลัทธิที่ถือเหตุผลเป็นที่มาของความรู้และการค้นพบความจริง พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (2532:97) ได้นิยามไว้ว่า เหตุผลนิยม หมายถึงแนวคิดซึ่งยืนยันว่ามนุษย์สามารถหาความรู้บางอย่างที่เกี่ยวกับโลกได้ โดยไม่จำเป็นต้องผ่าน ประสบสัมผัส แต่โดยการใช้เหตุผล เมื่อกล่าวโดยเนื้อหา เหตุผลนิยมเป็นสิ่งที่มียุ่ก่อนปรัชญาสมัยใหม่ หากย้อนไปในยุคของโสกราตีส เพลโต และอริสโตเติล นักปราชญ์เหล่านี้ก็ใช้เหตุผลในการแสวงหาความรู้ และเข้าถึงความจริงแต่ในปรัชญากรีก ไม่มีการตั้งชื่อ แนวความคิดเชิงเหตุผลว่าเป็นเหตุผลนิยม การสถาปนาชื่อ “เหตุผลนิยม” เพิ่มปรากฏในปรัชญาสมัยใหม่ในยุคของเรอเน เดการ์ต สปิซา และไลบ์นิซ

ผศ.ดร.สมบุรณ์ บุญโท, (2547:16-19) ได้อธิบายลักษณะความรู้แบบเหตุผลนิยมไว้ว่า มีลักษณะสำคัญดังนี้ 1.ความรู้เป็นสิ่งที่มียุ่ก่อนประสบการณ์ (a priori) 2.ความรู้ต้องอาศัยเหตุผล (reason) 3.ความรู้เป็นสิ่งสากล (universality) 4.ความรู้เป็นสิ่งคงที่หรือจำเป็น (necessity) 5. ความรู้เป็นการวิเคราะห์

1. ความรู้เป็นสิ่งที่มียุ่ก่อนประสบการณ์

ลักษณะประการแรกของทฤษฎีความรู้ที่ชาวเหตุผลนิยมยึดถือกัน คือ ความรู้เป็นสิ่งที่มียุ่ก่อน ประสบการณ์ กล่าวคือ คนเราทุกคนมีความรู้ยู่ตั้งแต่เกิด ในขณะที่แรกเกิดทารกทุกคนได้รับการปลูกฝัง ให้มีความรู้ – ความคิดติดตัวมาแล้ว กล่าวคือ ความรู้มีการฝังตัวเองยู่ในสมองตั้งแต่แรกเกิด เรอเน เดการ์ต เรียกว่า “Innate Idea” ความรู้ชนิดนี้มีมาก่อนประสบการณ์ หรืออิสระจากประสบการณ์ใดๆ ทั้งสิ้น เรอเน เดการ์ต มีความคิดเช่นเดียวกับนักปราชญ์คนสำคัญที่สุดของกรีก คือ โสกราตีส โดยเขา ยอมรับว่าทุกคนมีความรู้ยู่แล้ว หน้าทีของเขา คือดึงเอาความรู้ที่ทุกคนมียุ่ในนั้นให้สำแดงหรือปรากฏ ออกมา โสกราตีส จึงกล่าวว่าเขา “เป็นผู้ผดุงครรภ์ทางปัญญา” พระเมธีธรรมาภรณ์,(2537:115) โดยเปรียบเทียบตัวเองเสมือนหนึ่งหมอดำแยทีคอยประคับประคองให้ทารกได้ออกมาจากครรภ์ของมารดา โสกราตีส กล่าวว่าหน้าทีของหมอดำแย คือ ช่วยนำเด็กออกมาโดยไม่มีอันตรายในความเป็นจริง ทารก หรือเด็กนั้นมียุ่แล้วในมารดาที่ต้งครรภ์ มิใช่หมอดำแยไปเนรมิตให้เด็กเกิดขึ้น เช่นเดียวกับการทำ หน้าทีของเขาโสกราตีสบอกว่าเขามีได้สอนอะไรให้ใคร แต่เขาพยายามทำให้คนแต่ละคนได้แสดงออกมา

ซึ่งความรู้ที่มีอยู่นั้น โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การตั้งคำถามให้ตอบ หรือพยายามให้แต่ละคนที่เขาสนทนาด้วยได้นิยามสิ่งที่แต่ละคนพูดถึง หากคู่สนทนาตอบคำถามได้ หรือนิยามได้ ทุกคนก็จะแสดงความรู้ที่ตัวเองมีอยู่ออกมาโดยที่เขาไม่ได้สอน เหมือนกับหมอดำแยที่มีได้เนรมิตให้เด็กอยู่ในท้องของมารดา หรืออีกนัยหนึ่งชาวเหตุผลนิยมของกรีก เช่น เพลโต ก็มีเชื่อเช่นเดียวกันว่าทุกคนมีความรู้อยู่แล้ว เพียงแต่พวกเขาหลงลืมไปว่าตัวเองมีความรู้ หรือเพราะอวิชชามาบดบังความรู้ของพวกเขา จึงเป็นหน้าที่ของนักปรัชญาที่จะทำให้พวกเขา “หวนรำลึก” (recalling) ถึงความรู้ที่พวกเขามีอยู่

2. ความรู้ต้องอาศัยเหตุผล

ลักษณะประการที่สองของทฤษฎีความรู้แบบเหตุผลนิยมที่ชาวเหตุผลนิยมยอมรับ คือความรู้อาศัยเหตุผล นักเหตุผลนิยม เช่น เรอเน เดการ์ต แม้จะยอมรับความรู้ 3 ระดับ แต่ยอมรับความรู้ระดับที่สามเป็นความรู้ที่แท้จริง ความรู้ 3 ระดับประกอบด้วย 1. ความรู้ที่เกิดจากข้อเท็จจริง หรือประสบการณ์ (factual idea) จัดเป็นความรู้ระดับแรกยังไม่สามารถให้ความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับความจริงได้ 2. ความรู้ที่เกิดจากจินตนาการ หรือความคิดที่จิตสร้างขึ้น (imagine idea) จัดเป็นความรู้ที่สอง แต่ยังไม่สามารถทำให้พบความจริงได้ 3. ความรู้ติดตัว หรือที่อยู่ในจิตของเราตั้งแต่แรกเกิด (innate idea) ความรู้ระดับที่สามนี้จัดเป็นความรู้ที่แท้จริง ความรู้ติดตัวเป็นพลังของจิตวิญญาณในการวิเคราะห์หรือแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ตัวที่ทำหน้าที่การวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่แท้จริง คือ เหตุผล (reason) มนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล เหตุผลกลายเป็นธาตุแท้ของคน เพราะเหตุผลทำให้มนุษย์สามารถแยกแยะความดีออกจากความชั่ว แยกความถูกต้องออกมาจากความผิดพลาด แยกความยุติธรรมออกมาจากความอยุติธรรม มนุษย์จึงต้องมีจิตภาคที่สาม คือ ภาคเหตุผล ตามเหตุผลนิยมของเพลโต เพลโตกล่าวว่าพลังจิตส่วนที่มีเหตุผลเท่านั้น ทำให้มนุษย์เข้าถึงมโนคติได้ ขณะที่มนุษย์เพียงใช้เพทนาการ (sensation) ก็สามารถรู้โลกแห่งผัสสะได้

3. ความรู้เป็นสิ่งสากล

ลักษณะประการที่สามของทฤษฎีความรู้แบบเหตุผลนิยม คือ ความรู้เป็นสิ่งสากล ชาวเหตุผลนิยมถือว่าความรู้เป็นสิ่งตรงกัน ยอมรับเหมือนกัน ความรู้ที่ได้เป็นสากลไม่จัดความรู้ที่แท้ ความรู้ที่เป็นสากลต้องเป็นเรื่องที่ตรงกัน ไม่จำกัดด้วยกาลเทศะไม่จำกัดบุคคล ไม่จำกัดด้วย เช่น ความรู้ทางคณิตศาสตร์ที่บอกว่า $2+5=7$ ทุกคนที่เข้าใจหลักการบวกเลข จะต้องบอกทำนองเดียวกันว่า $2+5=7$ หรือ วงกลมแต่ละวงกลมไม่ว่าจะวงกลมเล็ก หรือใหญ่ ไม่ว่าเด็กเขียน หรือผู้ใหญ่เขียน มุมภายในของวงกลมต้องทำมุมเท่ากับ คือ 360 องศา ความเป็นสากลของวงกลมทุกวง คือมุมภายในของวงกลมนั้นเอง

จะเห็นได้ว่าแต่ละวงกลมไม่จำเป็นต้องเท่ากัน แต่มุมภายในของวงกลมทุกแบบ จะต้องมียุุมภายในเท่ากันดังนั้น ความเท่ากันของมุมภายในวงกลม ไม่ว่าเราจะเรียนที่ไหน จะเรียนเมื่อใด หรือจะเรียนกับใครย่อมได้ผลลัพธ์เท่ากันเสมอไป

4. ความรู้เป็นสิ่งคงที่แน่นอน

ลักษณะประการที่สี่ ชาวเหตุผลนิยมถือว่าความรู้เป็นสิ่งคงที่แน่นอน กล่าวคือ ความรู้เป็นสิ่งไม่อาจแปรเปลี่ยนอย่างอื่นได้ ความรู้ที่แท้จริงเคยเป็นอย่างไรต้องเป็นอย่างนั้น เคยบอก,เคยสอนอย่างไร ถ้าความรู้นั้นถูกต้องแน่นอนแม้ว่าเวลาจะเปลี่ยนแปลงไป ความรู้นั้นๆ ก็ต้องไม่เปลี่ยนแปลงเช่น $2+5$ หมายความว่าเราจะบอกตัวเลขชุดนี้เมื่อใด ผลสรุปคือ 7 ดังนั้น ชาวเหตุผลนิยม จึงถือว่าหลักการที่ถูกต้องไม่อาจเปลี่ยนไปตามกาลเวลา

5 ความรู้เป็นการวิเคราะห์

ลักษณะประการสุดท้ายของทฤษฎีความรู้ คือ ความรู้เป็นเรื่องการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ทำให้เกิดความรู้ รู้ถึงที่มาที่ไปของสิ่งต่างๆ ทำให้ความรู้ของเราชัดเจนแจ่มแจ้งขึ้นมา การวิเคราะห์เป็นการแยกแยะจากความเป็นกลุ่มก้อน เป็นการการทำลายส่วนห่อหุ้มปิดไว้ เป็นการเปิดในสิ่งที่ปกปิด หลักการวิเคราะห์ก็คือหลักการใช้เหตุผลมาจับประเด็นสิ่งที่เราต้องการรู้ เช่น เราต้องการรู้เลขจำนวนหนึ่ง คือ 10 เราสามารถรู้ได้โดยการวิเคราะห์ว่า 10 มากจาก $5+5, 8+2$ เป็นต้น หรือเราต้องการรู้ความหมายของศัพท์เช่น บัณฑิต เราสามารถรู้ได้โดยการวิเคราะห์ศัพท์หรือที่มาของศัพท์ คำว่า บัณฑิตวิเคราะห์ได้ว่า ปัญญา คจฉติติ ปณตฺติโต แปลว่าบุคคลโดยย่อมดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เพราะฉะนั้นบุคคลนั้นชื่อว่าเป็นบัณฑิต ดังนั้น เราจะเห็นว่าไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคณิตศาสตร์ หรือ นิรุกติศาสตร์ หากเราวิเคราะห์ได้เราก็มีความรู้ในเรื่องนั้น

2.2.1.2 ลัทธิประสบการณ์นิยม (Empiricism)

ผศ.ดร.สมบูรณ บัญโท, (2547:57) ได้อธิบายคำว่า “ประสบการณ์นิยม” ตามสารานุกรมปรัชญา กิรติ บุญเจือ, (2522:152) ได้ให้ความไว้ว่า “ลัทธิทางญาณปรัชญาที่ถือว่าความรู้ได้จากประสบการณ์ตรง หรือที่สืบเนื่องมาจากประสบการณ์เท่านั้น จึงจะถือได้ว่าจริง นั่นคือ ใช้ประสบการณ์เป็นมาตรการตัดสินความจริงผู้สถาปนาและผู้สนับสนุนประสบการณ์นิยมได้แก่ จอห์น ล็อก (John Locke) ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) เดวิด ฮูม (David Hume) และ จอร์จ เบร์ริกสีย์ (George Berkeley) นักปรัชญาเหล่านี้ยอมรับประสบการณ์ว่าเป็นที่มาแห่งความรู้ คนเราจะมีความรู้ได้ ต้องอาศัยประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตโดยตรง ลักษณะของความรู้แบบประสบการณ์นิยม ผศ.ดร.สมบูรณ บัญโท,(2547:58-60) ได้กล่าวไว้ว่า ญาณวิทยาตามทรรศนะของชาวประสบการณ์นิยม สามารถสรุปได้ในประเด็นเหล่านี้ 1. ความรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังประสบการณ์ (a priori) 2. ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัส (sensation) 3. ความรู้เป็นบางส่วน (particular) 4. ความรู้เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ (contingent) 5.ความรู้เป็นการสังเคราะห์ (synthetic)

1. ความรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังประสบการณ์

จอห์น ล็อก ได้เสนอทรรศนะว่า ความรู้ของเรามีได้มีอยู่ก่อนได้รับประสบการณ์เพราะคนเราเกิดมาด้วยสมองที่ว่างเปล่า (tabula rasa) เปรียบเหมือนกระดานชนวนที่ใสสะอาดที่ยังไม่มีใครเขียนอะไรลงไปเลย ในสมองไม่มีความคิด ไม่มีความรู้ แต่คนเรามีความรู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้เพราะได้รับจากประสบการณ์ทั้งสิ้น หากไม่มีประสบการณ์ย่อมไม่มีความรู้ ความรู้มิได้เกิดขึ้นเองแต่ต้องอาศัยการสังเกต

หรือสิ่งที่เราประสบ เช่น ทารกยอมไม่ทราบว่าไฟร้อน จนกว่าเขาได้ใกล้ชิดกับไฟหรือมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับไฟ

2. ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัส

ความรู้ของคนเราอาศัยประสาทสัมผัสหรืออินทรีย์สัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ จักขุสัมผัส คือการเห็น โสตสัมผัส คือหูได้ยิน ฆานสัมผัส คือ จมูกได้กลิ่น ชิวหาสัมผัส คือ ลิ้นรู้รส กายสัมผัส คือ กายรู้สิ่งที่เข้ามากระทบกาย หากไม่มีอินทรีย์สัมผัสทั้ง 5 คนเราก็ไม่มีความรู้ ความรู้จึงขึ้นอยู่กับทำหน้าที่ของประสาทสัมผัส หากไม่มีการทำหน้าที่กล่าวคือ ถ้าประสาทตาเสียหรือบอด ตาไม่ทำหน้าที่มองหรือมองไม่เห็น การเห็นก็เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าประสาทหูเสียหรือพิการ หูไม่ทำหน้าที่ฟัง การได้ยินเสียงก็เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าประสาทจมูกเสียหรือพิการ จมูกไม่ทำหน้าที่ดม การรู้กลิ่นก็เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าประสาทลิ้นเสียหรือพิการ ลิ้นไม่ทำหน้าที่รับรส ความรู้ที่ต้องอาศัยลิ้นรับรสก็เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าประสาทกายเสียหรือพิการ กายไม่ทำหน้าที่ถูกต้องสัมผัส ความรู้ที่ต้องอาศัยกายก็เกิดขึ้นไม่ได้ ชาวประสบการณ์นิยมจึงถือว่าประสาทสัมผัสหรืออินทรีย์สัมผัสเป็นที่มาของความรู้

3. ความรู้เป็นบางส่วน

ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์เป็นความรู้บางส่วนกล่าวคือคนเราไม่สามารถประสบทุกสิ่ง เราประสบเพียงบางอย่าง เช่น ความรู้ที่เกิดจากการเห็น เราไม่สามารถเห็นทุกสิ่ง แต่เราเห็นเพียงบางสิ่ง บางอย่าง บางสิ่งที่เราเห็นที่ได้ยินได้ถามว่าสามารถที่จะเป็นจริง หรือยอมรับได้ใหม่ว่าเป็นความรู้ที่ถูกต้อง ตอบว่าสิ่งที่เห็นหรือได้ยินสามารถเป็นจริงได้ สามารถยอมรับได้ว่าเป็นความรู้ เช่น การชิมอาหาร แม้เราชิมอาหารเพียงบางส่วนที่น้อยนิด แค่นี้เพียงลิ้มสัมผัส แต่เวลาสรุปเราสามารถสรุปแกมหม้อนั้นได้ว่าอร่อย หรือไม่อร่อย และเวลาสรุปๆแกมนั้นทั้งหม้อข้อสรุปก็เป็นที่ยอมรับกันได้ว่าสมเหตุสมผล และเป็นความจริงที่เราไม่สามารถประสบสิ่งทุกอย่าง นั่นคือเรามีโอกาสพบหรือประสงค์สิ่งบางสิ่ง ความรู้จึงเป็นเพียงบางส่วน

4. ความรู้เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้

ความรู้ไม่จำเป็นต้องตรงกันเมื่อคนเรามีประสบการณ์ที่ไม่เหมือนกัน หรือแม้ประสบการณ์ในสิ่งเดียวกันแต่ต่างเทศต่างบุคคล ข้อสรุป หรือความรู้อย่อมแตกต่างกันได้ หรือเปลี่ยนแปลงได้ เช่น เราเห็นต้นไม้ต้นหนึ่ง คนหนึ่งบอกว่า “เล็ก” อีกคนหนึ่งบอกว่า “ใหญ่” คนหนึ่งบอกว่า “สวย” อีกคนหนึ่งบอกว่า “ไม่สวย” ทั้งๆที่ต้นไม้ต้นเดียวกัน คนที่บอกว่า “เล็ก” เพราะมองจากที่ไกล ส่วนอีกคนมองจากที่ใกล้ บอกว่า “ใหญ่” คนหนึ่งบอกว่า “สวย” เพราะชอบสีสันทันของใบอีกคนบอกว่า “ไม่สวย” เพราะไม่ชอบลักษณะของมัน หรือของสิ่งหนึ่ง สำหรับบางคนว่า “หนัก” แต่สำหรับอีกคนหนึ่งบอกว่า “เบา” สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง นี่คือความไม่คงที่ หรือความรู้ที่เปลี่ยนแปลงได้

5. ความรู้เป็นการสังเคราะห์

ขณะที่ชาวเหตุผลนิยมถือว่าความรู้เป็นการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ กล่าวคือ ความรู้แยกสิ่งต่างๆ ออกเป็นส่วนๆ ในขณะที่ชาวประสบการณ์นิยมถือว่า ความรู้ที่แท้จริงเป็นการสังเคราะห์ หรือความรู้

เป็นองค์รวม มิใช่แยกย่อยเป็นส่วนๆ ความรู้ที่ยังอยู่เป็นส่วนๆ หรือการจัดกระจายอยู่ไม่รวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ยังไม่จัดเป็นความรู้ แต่เมื่อนำมารวมเข้าด้วยกัน ด้วยการสังเคราะห์สิ่งเหล่านั้นเข้าด้วยกัน ความรู้จึงเกิด อุปมา เหมือนเม็ดทรายแต่ละเม็ดที่ยังไม่หลอมหลวมเป็นเนื้อเดียวกัน เราเรียกว่า “ทราย” แต่เมื่อหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกันแล้ว โดยการทำให้เป็นรูปต่างๆ เช่น แก้ว ความเป็นแก้วจึงเกิดขึ้น โดยกระบวนการสังเคราะห์ กระบวนการสังเคราะห์เป็นกระบวนการใหม่ที่อาศัยการสังเคราะห์ ดังนั้นความรู้เป็นการสังเคราะห์ของสมอง

2.2.1.3 ลัทธิเพนทานิยม (Sensationism)

บุญมี แทนแก้ว, (2537: 8-9) ได้กล่าวว่า ทฤษฎีเพนทานิยม(Sensationism) ทฤษฎีนี้เดวิด ฮิวม์ เป็นผู้สนับสนุนโดยอธิบายว่า “ความรู้ทุกอย่างจะต้องเกิดจากความตรงตาและความคิด” กล่าวคือ ความตรงตา คือ สัญชาต (ความรู้สึก) ที่ตื่นตัว พร้อมทั้งจะรับรู้สิ่งภายนอก ความตรงตาซึ่งมีอยู่ 2 ชนิด คือ 1. ความตรงตาที่เกิดขึ้นจากเพนทาการ หรือความรู้สึก 2. ความตรงตาที่เกิดจากมโนภาพหรือความคิด ดังนั้น เพนทาการ จึงหมายถึงการรับรู้ทั่ว ๆ ไป ที่เจาะจงและไม่เจาะจง ส่วนความตรงตา หมายถึงการรับรู้ที่เกิดขึ้นอย่างเจาะจงเฉพาะอย่างหรือการรับรู้ในสิ่งที่เข้าไปกระทบจิตอย่างแรงจนเกิดความประทับใจ ขอบใจ ปักใจ และฝังติดแน่นอยู่ในจิตจนเกิดความคิดหรือสร้างมโนภาพขึ้นได้ รศ.พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ, (2549:81) ได้กล่าวว่า เดวิด ฮิวม์ กล่าวว่าความรู้ทุกอย่างเกิดจากความตรงตา และความคิด ความคิดคือการถ่ายแบบที่เลื่อนกลางของความตรงตา หรือจินตภาพความตรงตา และความคิด ความคิดคือการถ่ายแบบที่เลื่อนกลางของความตรงตา หรือจินตภาพความตรงตา คือ สัญชาตที่ตื่นตัว ความตรงตามแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ความตรงตาที่เกิดจากการรับรู้ภายนอกกับความตรงตาที่เกิดจากมโนภาพ หรือการรับรู้ภายในจิต ฮิวม์ กล่าวว่า “การรับรู้ทั้งปวงของจิตมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ชนิดที่ต่างกันคือ ความตรงตาและความคิด ความแตกต่างอยู่ที่ระดับของความแรงและความตื่นตัว การรับรู้ที่เข้าไปกระทบจิตอย่างแรงมาก เรียกว่า “ความตรงตา” ซึ่งหมายถึง เพนทาการ กิเลส และอาเวคของเรา คำว่า “ความคิด หมายถึง จินตภาพหรือการถ่ายแบบสิ่งเหล่านั้นเป็นปรากฏอย่างเลื่อนกลางในการคิดและการหาเหตุผลเพนทาการไม่ได้เกิดขึ้นจากสสาร พลังหรืออำนาจที่เป็นเหตุสร้างผล เพราะพลังหรืออำนาจนั้นเรารับรู้ไม่ได้ ในที่สุดไฟลุกไหม้ทำให้รู้สึกร้อนด้วยเพนทาการทางกาย เมื่อเห็นไฟลุกไหม้เราจะรู้สึกได้ว่าไฟร้อนอยู่เสมอโดยไม่ผันแปร เหตุคือสิ่งที่มีมาก่อนอย่างไม่ผันแปร และผลคือสิ่งที่ติดตามมาอย่างไม่ผันแปรไม่มีความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างเหตุและผล เราจึงไม่สามารถหาเหตุผลว่าสสารเป็นเหตุแห่งเพนทาการ เราไม่มีความตรงตาเกี่ยวกับสสาร สสารจึงไม่มีอยู่ สิ่งที่เราเรียกว่าสสารคือเพนทาการ ชุดหนึ่ง สสารที่ต่างกันคือ เพนทาการที่ต่างกันนี้ แสดงว่าฮิวม์ปฏิเสธความมีอยู่ของสสาร ไม่มีจิตวิญญาณ หรืออตตะ สิ่งที่เราเรียกว่าจิตคือ ความคิด ความรู้สึก และเจตนาเพราะเราไม่มีความตรงตากับสิ่งเหล่านี้ ในเรื่องพระผู้เป็นเจ้าก็ไม่มีเช่นกัน เพราะพิสูจน์ไม่ได้ ความคิดเรื่องพระผู้เป็นเจ้าคนสร้างขึ้น ฉะนั้น ฮิวม์จึงยอมรับเพียงความจริงบางอย่างเท่านั้น และไม่

แน่นอน ซึ่งได้จากประสบการณ์และเราไม่สามารถก้าวเลยเพนนาการไปสู่ความแท้จริงภายนอกเพนนาการได้

2.2.1.4 ลัทธิอนุมานนิยม (Apriorism)

พระครูธรรมธร มะลิน กิตติปาโล, ผศ. และคณะ, (2559:66) ได้กล่าวว่า ค้านท์ (Immanuel Kant : 1724-1804) นักปรัชญาสมัยใหม่ ชาวเยอรมัน เป็นผู้ก่อตั้งลัทธิอนุมานนิยมโดยถือว่า ความรู้เกิดจากประสบการณ์และการคิดหาเหตุผลรวมกัน เป็นการนำเอาลัทธิประจักษ์นิยมกับลัทธิเหตุผลนิยมที่ขัดแย้งกันมารวมกันเสีย จึงเป็นลัทธิแห่งความประนีประนอม ค้านท์ เกิดในครอบครัวที่มีศรัทธาเคร่งครัดทางศาสนาตามแบบนิกายภักตินิยม (Pietism) เขาชอบวิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์มาก และเล็งเห็นว่า ปรัชญาลัทธิประจักษ์นิยม กับ ลัทธิเหตุผลนิยม กำลังทำลายวิชาที่ตนชอบ กล่าวคือ ลัทธิประจักษ์นิยมของฮิวม์ทำลายพื้นฐานของคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ส่วนเหตุผลของพวกโพธิญาณนิยม เช่น วอลแตร์ ทำลายพื้นฐานของศีลธรรมและศาสนา ค้านท์ จึงได้พยายามที่จะแก้ไขเรื่องนี้จนในที่สุดก็ได้พบทฤษฎีโครงสร้างแยกประเภทของมโนทัศน์ (Theory of Categories) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการปฏิรูปความคิดทางปรัชญาในสมัยต่อมา ศ.ดร.เดือน คำดี, (2526:125) ได้กล่าวว่า ค้านท์เชื่อว่าโลกของเราเป็นเพียงปรากฏการณ์อันหนึ่ง โลกของปรากฏการณ์นี้เป็นวัตถุแห่งความรู้ของเรา เราไม่รู้ความจริงใดที่อยู่ภายนอกโลกแห่งปรากฏการณ์นี้ได้จุดมุ่งหมายของวิทยาศาสตร์ก็เพื่อจะค้นหากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของโลกของปรากฏการณ์นี้ ในการค้นคว้าทางญาณวิทยาของค้านท์ ความรู้เช่นเดียวกับบล็อก เบริคเลย์ และฮิวม์ ค้านท์ได้แยกลักษณะพื้นฐานสองประการของประสบการณ์คือ ผัสสะและมโนภาพหรือความเข้าใจโดยกล่าวผัสสะมีรากฐานมาจากประสบการณ์ ส่วนมโนภาพมีรากฐานมาจากเหตุผลหรือปัญหา (intellect) ค้านท์เห็นด้วยกับฝ่ายประจักษ์นิยมที่ว่า ไม่มีความรู้ใดที่จะอยู่นอกเหนือจากผัสสะ แต่ค้านท์ก็ขัดแย้งกับฝ่ายประจักษ์นิยม โดยกล่าวว่าเพียงผัสสะอย่างเดียวก็ไม่อาจสร้างประสบการณ์และความรู้ของเราขึ้นมาได้ เราเองต่างหากที่ให้ความหมายแก่ประสบการณ์ ค้านท์กล่าววามโนภาพถ้าปราศจากการรับรู้ทางผัสสะแล้วก็ว่างเปล่า การรับรู้ทางผัสสะถ้าปราศจากมโนภาพก็กลายเป็นความบอด ค้านท์ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ความรู้ที่มีบ่อเกิดจากประสบการณ์ (A priori knowledge)
2. ความรู้ที่มีบ่อเกิดมาจากปัญญาหรือความคิดของมนุษย์เอง ค้านท์ได้แบ่งความรู้ประเภทที่ 2 ออกเป็น 1. Analytic knowledge คือความรู้ที่ได้มาจากความคิดแต่ไม่ได้ให้ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นจากเดิมเช่นสี่เหลี่ยมจตุรัสได้มาจากความคิดความเข้าใจ ไม่ได้มาจากประสบการณ์ 2. Synthetic knowledge คือความรู้ที่ได้มาจากความคิดแต่ให้ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นจากเดิมความรู้ชนิดนี้หาได้จากคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ค้านท์อธิบายความรู้ที่ได้มาโดยประสบการณ์ว่าเป็นความรู้เฉพาะหน่วย (particulars) ไม่กลายเป็นส่วนความรู้ที่ได้มาด้วยความคิด (innate ideas เป็น ความรู้ที่สากลและจำเป็น)

2.2.1.5 ลัทธิอัจฉตติกญาณนิยม (Intuitionism)

พระครูธรรมธร มะลิน กิตติปาโล ผศ.และคณะ, (2559:68) ได้กล่าวว่า ลัทธิอัจฉตติกญาณนิยม มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัจชาตญาณนิยม สหัชญาณนิยม หรือญาณพิเศษ ลัทธินี้ถือว่า ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากการหยั่งรู้ภายในหรืออัจฉตติกญาณที่ได้ฝึกฝนจนถึงขั้นพิเศษที่เรียกว่า อุตญาณ (Transcendental Intuition) เท่านั้น เช่น การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เรียกตามภาษาพระพุทธศาสนาว่า วิปัสสนา ส่วนการหยั่งรู้ขั้นต่ำกว่านี้เรียกว่า อนุปัสสนา และยังมีนักปรัชญาบางคนถือว่า สามัญสำนึกก็เป็นอัจฉตติกญาณเหมือนกัน คือเป็นขั้นต่ำกว่าอนุปัสสนานักปรัชญาผู้ก่อตั้งลัทธินี้คือ เฮนรี แบร์กซอง (Henri Bergson : 1859-1941) ส่วนคนอื่น ๆ ที่จัดอยู่ในลัทธินี้ก็มี เช่น พิคเต้ เซลลิง เฮเกล โซเป็นเฮาเออร์ นิตเช่ มาร์กซ์ เป็นต้น แต่ละคนก็อ้างว่าตนเองเป็นคนแรกที่บรรลุญาณนี้และบอกว่าถ้าใครบรรลุก็จะต้องเข้าใจความเป็นจริงได้เหมือน ๆ กัน ถ้ายังไม่สามารถบรรลุได้ก็ให้เชื่อตามไปก่อน เช่น ในพระพุทธศาสนา มีศรัทธาสี ข้อที่หนึ่ง คือ ตถาคตโพธิสัทธา ได้แก่ การเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการตรัสรู้ หรือความรู้ผุดขึ้นจากภายในแบบอัจฉตติกญาณนั่นเอง แบร์กซอง ดำเนิน วุฒิปัญญา (Intellect) ว่าให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่อย่างบิดเบือนความเป็นจริง เขายกย่องอัจฉตติกญาณว่าให้ความรู้ตามความเป็นจริงโดยตรง จึงเป็นองค์ประกอบของความรู้ที่แท้จริง ส่วนวุฒิปญญานั้น ทำให้เรารู้ความจริงเพียงผิวเผินและเฉียดความจริงไปเท่านั้น เนื่องจากความแท้จริงเป็นสิ่งที่ไม่ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แต่วุฒิปญญาสามารถให้ความรู้ได้เฉพาะสิ่งที่คงที่เท่านั้น ทำให้ความแท้จริงเป็นสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปเสียอีกเป็นการปิดกั้นความแท้จริงให้กลายเป็นเท็จจึงถือว่าความรู้ที่ได้จากวุฒิปญญาเป็นความรู้ที่ไม่แน่นอน อาจจะเป็นจริงหรือเท็จก็ได้ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้

1. ความรู้ทางวุฒิปญญาเป็นความคิดรวบยอด เป็นนามธรรม และเป็นความรู้เพียงบางส่วน จึงรู้เฉพาะลักษณะสามัญของบางสิ่ง แต่ไม่รู้ลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้นและคุณภาพของมันด้วย ความรู้ที่สมบูรณ์เกี่ยวกับสิ่งแต่ละสิ่ง ตรงกันข้ามกับอัจฉตติกญาณ ซึ่งให้ความรู้สมบูรณ์แบบเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายอย่างหมดสิ้น

2. ความรู้ทางวุฒิปญญาเป็นความรู้ที่คงที่ แต่สิ่งทั้งหลายวิวัฒนาการอยู่เสมอจึงไม่สามารถรู้ความจริงของสิ่งที่วิวัฒนาการได้ กลับเข้าใจว่าสิ่งทั้งหลายคงที่ จึงเป็นความรู้ที่ผิดไปจากความเป็นจริงไป

3. ความรู้ทางวุฒิปญญาเป็นความรู้วิเคราะห์ คือแยกแยะความแท้จริงออกเป็นส่วน ๆ แต่ไม่สามารถสังเคราะห์เข้าเป็นเอกภาพได้ จึงไม่สามารถรู้ความแท้จริงในลักษณะรวม ๆ ได้คงรู้เฉพาะส่วนย่อยเท่านั้นส่วนอัจฉตติกญาณเป็นทั้งความรู้วิเคราะห์และความรู้สังเคราะห์จึงสามารถรู้ความแท้จริงได้หมด

4. ความรู้ทางวุฒิปญญา รู้จักรรพสิ่งเพียงผิวเผินภายนอกเท่านั้น ไม่รู้โครงสร้างภายในของสรรพสิ่ง แต่อัจฉตติกญาณสามารถรู้ทะลุปรุโปร่งตลอดโครงสร้างภายในของสรรพสิ่งได้

ชัยวัฒน์ อุตพัฒน์, (2519:157) ได้กล่าวว่า อัจฉตติกญาณในทรรศนะของ ดร.ราชนฤพนธ์

ดร.ราธกฤษณ์ เป็นนักปรัชญาอินเดียที่มีชื่อเสียงมาก มีผลงานนิพนธ์ด้านปรัชญาที่ทั่วโลกยอมรับ เคยเป็นประธานาธิบดีของอินเดียสมัยหนึ่ง ได้ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อ พ.ศ. 2517 เขาได้ชี้แจงเกี่ยวกับอัมตติกญาณไว้ดังนี้

1. อัมตติกญาณ เปิดเผยให้เราทราบถึงสิ่งในตัวเอง หรือสิ่งที่ดำรงอยู่ด้วยตนเอง
2. อัมตติกญาณ ครอบคลุมวุฒิปัญญา เพราะวุฒิปัญญาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของอัมตติกญาณ
3. อัมตติกญาณ ต้องอาศัยวุฒิปัญญา แต่ก็อยู่เหนือวุฒิปัญญา
4. อัมตติกญาณ เป็นความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์
5. อัมตติกญาณ เป็นความรู้ขั้นสูงสุดของมนุษย์ โดยเฉพาะอัมตติกญาณทางศาสนา ซึ่งทำให้หลุดพ้นได้ ส่วนวุฒิปัญญาเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นและพัฒนาจากผิดไปหาถูก
6. งานที่มีความสำคัญและงานสร้างสรรค์ต้องอาศัยอัมตติกญาณ
7. อัมตติกญาณ มีกระบวนการเป็น 4 ขั้น คือการเตรียม (Preparation) การฟักตัว (Incubation) การทำให้กระจ่างแจ้ง (Illumination) และการพิสูจน์ (Verification)
8. อัมตติกญาณและวุฒิปัญญาเป็นคุณสมบัติของอัตตา

ผศ.ดร.สมบูรณ์ บุญโท, (2547: 47) ทฤษฎีบ่อเกิดของความรู้ทั้ง 5 นี้ เป็นแนวคิดทางญาณวิทยาตะวันตกซึ่งนักปรัชญาในยุคก่อนมีความเห็นที่ต่างกันในเรื่องที่มาแห่งความรู้ ญาณวิทยาจึงเป็นเครื่องมือของนักปรัชญาในแสวงหาความจริง แต่ทฤษฎีความรู้ทางเดียวไม่สามารถจัดความสงสัยได้หมดสิ้น จึงเกิดทฤษฎีต่าง ๆ ขึ้นมา และนักปรัชญาก็มีความเชื่อทางด้านทฤษฎีที่ต่างกัน เช่น กลุ่มเหตุผลนิยม (Rationalism) โดย เรเน เดการ์ต ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 3 ระดับ คือ 1. ระดับประสบการณ์ (factual idea) 2. ระดับจินตนาการ (imagine idea) 3. ระดับฝังแน่นอยู่ในตัว (inmate idea) โดยเห็นว่าอาศัยความรู้ทางประสบการณ์อย่างเดียวไม่สามารถคลายความสงสัยได้หมดสิ้น และเห็นว่าความรู้เหตุผล ที่ฝังแน่นอยู่ในตัวมาตั้งแต่เกิดเป็นความรู้ที่ทำให้ความสงสัยให้กระจ่างได้ ส่วนกลุ่มลัทธิประสบการณ์นิยมก็ไม่ยอมรับความรู้ที่ไม่ผ่านประสาทสัมผัส หรือยอมรับเป็นความรู้ที่รองจากประสาทสัมผัสนั่นเอง จึงเกิดการรวมแนวคิดทั้งสองลัทธิเข้าด้วยกันเรียกว่าความรู้ได้จากทั้งประสบการณ์และเหตุผลจึงเป็นแบบการอนุมานนิยม (Apriorism) เป็นต้น

2.2.2 ความสำคัญของญาณวิทยา

สุเมธ เมธาวิทยกุล, (2534: 51) ได้กล่าวว่า ญาณวิทยาหรือทฤษฎีความรู้เกิดขึ้นในกรีกก่อนโสเครติส มีกลุ่มนักปรัชญาที่เรียกว่าโซพิสต์ ได้เสนอหลักในการตัดสินความดี-ชั่วและความจริง โดยถือเอาตัวของมนุษย์เอง เป็นมาตรวัดตัดสินความดี-ชั่วและความจริง ตามปรัชญาของโปรทาโกรัส ปรากฏว่าเป็นที่นิยมของพลเมืองในยุคนั้น ต่อมาจึงเกิดแนวคิดที่ปฏิเสธหรือแย้งความคิดนั้นด้วยหลักการที่ว่าความดี-ชั่ว และความจริงไม่ใช่ขึ้นอยู่กับมนุษย์อันเป็นแนวความคิดของโสเครติส หลังจากนั้นญาณวิทยาหรือทฤษฎีความรู้ก็ได้รับการพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองในปรัชญาของพลาโตและอริสโตเติล จนกระทั่งมาถึงปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ ซึ่งนักปรัชญาที่สำคัญ เช่น จอห์น ล็อก นักปรัชญาชาวอังกฤษให้

ความสำคัญญาณวิทยามากที่สุด เพราะถือว่า ญาณวิทยาจะต้องมาก่อนปัญหาทางอภิปรัชญาและสาขาอื่นๆ แนวความคิดนี้ได้มีอิทธิพลต่อนักปรัชญาในยุโรปเช่น เบอ์คเลย์ ฮิวม์ และคานท์ ซึ่งต่างก็เน้นทฤษฎีแห่งความรู้ แม้แต่ในลัทธิคานท์ใหม่ (New-Kantian) ก็ได้ยึดถือหลักการที่ว่า “การศึกษากรรมวิธีแห่งความรู้ของเราด้วยวิจรรณญาณควรจะเป็นพื้นฐานของความคิดค้ำนึ่งทุกอย่าง ปรัชญาเบื้องต้น, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (2551: 95-96) ได้กล่าวว่า เป็นหัวใจในการดำเนินการหาความรู้ทุกอย่างหนึ่งญาณวิทยา มีความสำคัญในปัจจุบัน เพราะเป็นพื้นฐานในการเข้าถึงความจริงทางอภิปรัชญาและเป็นการวิจารณ์ถึงองค์ประกอบของความรู้จริงได้อีกด้วย ดังนั้น เมื่อก้าวโดยญาณวิทยาจึงมีความสำคัญต่อผู้ศึกษาปรัชญาและผู้ศึกษาวิชาการสาขาอื่นๆ เพราะญาณวิทยาเป็นพื้นฐานในการเข้าถึงความจริง ความรู้ของมนุษย์ทุกศาสตร์มีความเป็นจริงมากน้อยต่างกันในประเด็นนี้ญาณวิทยาช่วยได้ เพราะญาณวิทยาได้วิจารณ์ถึงองค์ประกอบของความรู้ รวมทั้งบ่อเกิดของความรู้

ความรู้ถือว่ามีความสำคัญมากกับทุกๆ ชีวิต ที่ต้องอาศัยความรู้เพื่อการดำรงชีวิตและค้นหาความจริง การเรียนรู้เป็นพฤติกรรมของมนุษย์อันเป็นปกติวิสัยของสัญชาตญาณการเอาชีวิตรอดในโลกและสังคม ความจริงในทางพระพุทธศาสนา มี 2 อย่าง คือ สมมุติสัจจะ ความจริงโดยสมมุติ และปรมาตถสัจจะ ความจริงโดยปรมาตถ์ การจะรู้ว่าอะไรจริง อะไรเท็จ ความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะพิสูจน์ว่าจริง เท็จคืออะไร ทฤษฎีทางญาณวิทยาที่ว่าด้วยบ่อเกิดที่มาของความรู้จึงเป็นแนวทางพิสูจน์ว่าทฤษฎีใดได้มาซึ่งความรู้แท้หรือความรู้เทียมนั่นเอง

2.2.3 ทฤษฎีธรรมชาติของความรู้

บุญย นิลเกษ, (2525:80-81) ได้กล่าวว่า 1.จิตนิยม (Idealism) จิตนิยมเป็นความนิยมเชื่อที่เก่าแก่ที่สุดของปรัชญา โดยเริ่มตั้งแต่เริ่มปรากฏ มีมนุษย์ สามารถเข้าไปปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ความคิดเรื่องจิตนิยมนี้เริ่มเข้าสู่จิตของมนุษย์เมื่อมนุษย์มีความเชื่อว่า ชาติอันดำรงอยู่อย่างแท้จริงมีลักษณะเป็นวิญญาณ นักปรัชญาในกลุ่มจิตวิทยานี้เป็นแนวความคิดที่ได้มาจากจอร์จ เบริคเลย์ (George Berkley) โดยตรงเบริคเลย์ได้พยายามปรับปรุงแนวความคิดของพวกเขาประจักษ์นิยมด้วยกันจนกลายเป็นพวกจิตนิยมเชิงอัตวิสัย (Subjective Idealism) เบริคเลย์เห็นว่าสสารที่ลือคพูดถึงนั้นเพียงการรวมตัวของคุณสมบัติแท้และคุณสมบัติประกอบเข้าด้วยกัน แท้จริงแล้วมันเป็นเพียงที่จิตเรารับรู้หรือเห็นว่ามันมีอยู่เท่านั้น สิ่งทั้งหมดนี้เป็นเพียงภาวะที่จิตรับรู้เอง มันมิได้มีอยู่อย่างแท้จริงอะไรเลย จากการที่เห็นว่าเป็นสิ่งภายนอกทั้งหมดนั้นมิได้มีอยู่อย่างแท้จริงจึงถูกเรียกว่าจิตนิยมเชิงอัตวิสัย เบริคเลย์ไม่ยอมรับคุณสมบัติแท้จริงของวัตถุ เช่น การกินเนื้อที่กับคุณสมบัติประกอบของวัตถุ เช่น สี ของวัตถุเป็นคนละสภาวะ เพราะทั้งสองอย่างต่างก็เป็นเพียงการรับรู้ของจิต และเบริคเลย์ ยังกล่าวอีกว่าสิ่งที่ลือคเรียกว่าสสาร (วัตถุ) หรือสิ่งที่อยู่เหนือการรับรู้ของเรานั้นเป็นความเพ้อฝัน เพราะเราจะยอมรับความมีอยู่ของสิ่งที่อยู่เหนือการสัมผัสได้อย่างไร สิ่งที่ยืนอยู่กับการรับรู้ของเรานั้นมีสภาพเป็นจิตหรือสิ่งที่จิตสร้างขึ้นทั้งหมด จิตนิยมเป็นทฤษฎีให้ความสำคัญแก่ความคิดมากกว่าข้อเท็จจริง

ศรีธัญย์ วงศ์คำจันทร์, (164-166) ได้กล่าวว่า จิตนิยมแบ่งออกเป็น 3 สาขา คือ

(1) จิตนิยมเชิงอัตวิสัย (Subjective Idealism) จิตนิยมเชิงอัตวิสัยเชื่อว่า สิ่งที่เราารู้ทั้งปวงขึ้นอยู่กับผู้รู้กับผู้รู้หรือขึ้นอยู่กับจิตนั่นเอง นักปรัชญาจิตนิยมเชิงอัตวิสัยคือ จอร์จ เบริคเลย์

(2) ปรัชญาการณนิยม (Phenomenalism) ปรัชญาการณนิยมเชื่อว่า ความรู้ที่เป็นไปได้ นั่น คือ ความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์เท่านั้น วัตถุเป็นสิ่งเดียวกันกับปรากฏการณ์ ความมีอยู่ของวัตถุ และคุณสมบัติของวัตถุจึงขึ้นกับผู้รับรู้ หรือการที่มันถูกรู้ สิ่งปรากฏในสภาพที่ปรากฏการณ์ของสิ่งทีมนั้น นั่นเอง คือวัตถุนั้นหรือสิ่งนั้น ความรู้เกี่ยวกับวัตถุหรือสิ่งนั้นเป็นความรู้ตรงและขึ้นอยู่กับความคิดของจิต นักปรัชญาการณนิยมคือ อิมมานูเอล คานท์

(3) จิตนิยมเชิงปรวิสัย (Objective Idealism) จิตนิยมปรวิสัยเชื่อว่า วัตถุทุกชนิดเป็นจริงด้วยตัวของมันเองแต่ไม่เป็นอิสระจากจิตใจโดยสิ้นเชิง วัตถุมิได้เป็นอิสระจากจิตคือต้องมีจิตเป็นพื้นฐานในการรู้วัตถุ แต่ในขณะที่เดียวกันถ้าไม่มีจิตรับรู้วัตถุ วัตถุก็มีอยู่และอยู่ห่างที่มันเป็น (วัตถุเป็นจริงด้วยตัวของมันเอง) นักปรัชญาจิตนิยมเชิงปรวิสัยคือ จอร์จ วิลเฮลม์ ไฟร์ดริช ฌอเกล

2. สัจนิยม (Realism) สัจนิยมมีความเชื่อว่าผัสสะหรือประสบการณ์มีส่วนเข้าถึงความจริงได้เช่นกัน สิ่งที่เรารู้โดยตรงจากประสบการณ์นั้นไม่ขึ้นอยู่กับจิตของผู้รับรู้ กล่าวคือ จิตของผู้รับรู้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของความจริงสิ่งที่ปรากฏต่อประสาทสัมผัสของเราอย่างไร ความจริงก็เป็นอย่างนั้นไม่มีความแตกต่างระหว่างสภาพที่ปรากฏกับสภาพที่เป็นจริงอาจจะมีบางอย่างที่ประสาทสัมผัสของเราจับไม่ได้ เพราะประสาทสัมผัสของเรามีขอบเขตจำกัดในการรับรู้ บางครั้งมนุษย์ต้องสร้างเครื่องมือขึ้นมาช่วยขยายความสามารถของประสาทสัมผัสเพื่อให้รู้ความจริงได้มากขึ้น เช่น แวนขยาย กล้องจุลทรรศน์ เป็นต้น สัจนิยมเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญแก่ความมีอยู่ของวัตถุว่าเป็นจริง สัจนิยมแบ่งออกเป็น 3 สาขา คือ (สุจิตรา ธรรัตน์, 2532:54-56)

(1) สัจนิยมแบบผิวเผิน (Native Realism) สัจนิยมแบบผิวเผินยังเชื่อว่าความจริงเป็นเอกเทศในตัวมันเอง ไม่ขึ้นกับการรับรู้ของจิตหรือผู้รู้ ไม่ว่าจะมิใคร่รับรู้มันหรือไม่ มันก็คงมีอยู่ตามปกติของมัน และมันก็ปรากฏต่อประสาทของเราตามที่มันเป็น ความรู้เกิดจากการที่จิตของเราถ่ายแบบหรือลอกแบบสิ่งภายนอกพร้อมทั้งคุณภาพทุกอย่างของมัน ความเป็นจริงของแต่ละสิ่งเป็นอย่างไรจิตของเราสามารถถ่ายแบบได้หมดไม่ว่าจะเป็นขนาด สี รูปร่าง เสียง อุณหภูมิ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคุณภาพ (quality) ที่มีอยู่จริงของวัตถุภายนอก มิใช่เป็นสิ่งที่จิตสร้างขึ้น

(2) สัจนิยมแบบตัวแทน (Representative Realism) สัจนิยมแบบตัวแทนเชื่อว่าเราไม่สามารถเข้าถึงความจริงโดยตรง แต่เข้าถึงด้วยข้อมูลอันเป็นตัวแทนของความจริง นักปรัชญาสัจนิยมแบบตัวแทนนี้คือ ล็อก ล็อกได้กล่าวว่า การรับรู้ (Perception) โลกภายนอกโดยผ่านทางมโนคติ (idea) มโนคติคือตัวแทนของวัตถุซึ่งไม่ได้มีอยู่จริงในจิตมนุษย์ แต่เป็นภาพถ่ายของโลกภายนอก แต่เรารับรู้โลกภายนอกโดยตรงไม่ได้ สิ่งที่เราได้คือ มโนคติที่มาของมโนคติมี 2 ทาง คือประสาทสัมผัส (sensation) คือ การรับรู้ข้อมูลจากภายนอก เช่น นัยน์ตาเห็นดอกกุหลาบ (ข้อมูลภายนอก) มโนคติของดอกกุหลาบเกิดขึ้นในจิต สิ่งที่เราได้จึงไม่ใช่ดอกกุหลาบแต่เป็นมโนคติของดอกกุหลาบ (มโนคติได้จากประสาทสัมผัส

ชัดเจนกว่ามโนคติได้จากการไตร่ตรอง) การไตร่ตรอง (reflection) เป็นการทำงานของจิต เช่น มโนคติที่เกิดจากการรับรู้ (เห็น) ดอกกุหลาบย่อมชัดเจนกว่าการนึกถึงดอกกุหลาบ การไตร่ตรองเป็นข้อมูลภายในซึ่งจะเกิดไม่ได้หากไม่ผ่านประสาทสัมผัสมาก่อนเช่น ถ้าไม่เคยเห็นดอกกุหลาบมาก่อนก็จะไม่สามารถนึกถึงดอกกุหลาบได้

(3) สัจนิยมใหม่ (Neo-Realism) สัจนิยมใหม่เชื่อว่าทั้งประสบการณ์ และเหตุผลต่างก็มีส่วนในการเข้าถึงความจริงเหมือนกัน ดังนั้น มาตรการตัดสินความจริงควรเกิดจากการประนีประนอมความรู้ทุกอย่างของมนุษย์ นักปรัชญาสัจนิยมใหม่ ได้แก่ จอร์จ เอ็ดเวิร์ด มัวร์ (George Edward Moore) ได้กล่าวว่ามนุษย์เราสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้โดยตรงเรารับรู้อย่างไรความจริงก็เป็นอย่างนั้น ไม่มีความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่ปรากฏ เช่น เรารับรู้ว่าดอกกุหลาบสีแดงในความเป็นจริงดอกกุหลาบก็มีสีแดงแบบเดียวกับที่เรารับรู้

3. ปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ปฏิบัตินิยมเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต ความคิดเป็นเครื่องมือของการกระทำ ความคิดที่เอาไปใช้ไม่ได้ก็เป็นสิ่งไร้ความหมายการรู้ การจำ และจินตนาการก็คือการปรับตัวให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมของสิ่งที่มีชีวิตนั่นเองความคิดมิใช่เป็นเพียงสิ่งที่มีในจิต หรือเป็นเพียงการถ่ายแบบความจริงเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่มีการพัฒนาการไปตามพัฒนาการของชีวิต และเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความเกี่ยวข้องกันของอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อม สติปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์บรรลุเป้าหมายของชีวิต ปฏิบัตินิยมเห็นว่าในขณะที่เรายังไม่รู้โครงสร้างของมโนส (ความคิด) จึงควรยึดประสิทธิภาพในการปฏิบัติไปก่อน นักปรัชญาปฏิบัตินิยมที่สำคัญมี 3 ท่าน และทั้ง 3 ท่าน เป็นชาวอเมริกัน ซึ่งได้แก่ (สุจิตรา ธรณรัตน์, 2532:59-60)

1. ชาเลส แซนเดอร์ เพิร์ส (Charles Sanders Peirce) เป็นนักปรัชญาปฏิบัตินิยมที่เชื่อว่าประสิทธิภาพเป็นตัวกำหนดความจริง เพิร์สได้กำหนดวิธีรู้ก่อนแล้วจึงจะรู้ว่าอะไรจริง ซึ่งก็คือวิธีวิทยาศาสตร์นั่นเอง นอกจากนี้เพิร์สได้เสนอทฤษฎีความหมาย (theory of sign) และถือว่าทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีตรรกวิทยา (logic theory) ทฤษฎีนี้ถือว่าพฤติกรรมเป็นเพียงส่วนเสริมของความหมายคุณสมบัติต่าง ๆ อันเป็นวัตถุเป็นแก่นของความหมาย และเห็นว่าควรมีภาษาที่เป็นมาตรฐานสำหรับมนุษย์ทุกคน

2. วิลเลียม เจมส์ (William James) เป็นนักปฏิบัตินิยมที่แท้จริงเจมส์ ถือว่ามนุษย์ควรยึดความคิดของตนเองในแง่ที่เห็นว่าจะมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติมากที่สุด เขาจึงเป็นนักปฏิบัตินิยมที่แท้จริงในแง่นี้

3. จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เป็นนักปฏิบัตินิยมแบบอุปกรณ์นิยม (Instrumentalist) เพราะสอนว่ามโนส (ความคิด) ของมนุษย์ฉลาดขึ้นโดยการปฏิบัติ จึงสรุปเป็นวิธีสอนว่าเรียนโดยการปฏิบัติ (learning by doing) ดิวอี้ถือว่าความจริงอยู่ที่ประสิทธิภาพของการให้ปัญหาเป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพดังนั้นต้องฝึก

นักปรัชญาปฏิบัตินิยมทั้งสามท่านก่อนมีทัศนะแตกต่างกันบ้าง แต่หลักการใหญ่ ๆ นั้นไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ ปฏิบัตินิยมมีทัศนะว่าโลกและสิ่งต่าง ๆ ในโลกเป็นสิ่งที่มียุ่จริง ความรู้ได้มาจากประสบการณ์ ไม่ใช่สิ่งที่ไหลเข้ามาในทางจิตหรือเป็นสิ่งที่ธรรมชาติให้แก่จิต แต่จิตของเราเป็นตัวดำเนินการในการรับรู้ การเข้าใจ และการเชื่อ ฯลฯ เป็นต้น

ญาณวิทยาเป็นเรื่องที่ศึกษาถึงลักษณะเด่นของความเป็นมนุษย์เหนือกว่าสัตว์โลกประเภทอื่นก็คือ รู้จักคิด ทำให้มนุษย์มีความรู้ มีสติปัญญาที่ล้ำเลิศ จนสามารถพัฒนาตัวเองให้ก้าวรุดหน้าไปไกลกว่าสัตว์มากมายในทุก ๆ ด้านนี่คือภารกิจของญาณวิทยานั้นเอง ญาณวิทยาจึงเป็นปรัชญาบริสุทธิ์อีกสาขาหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะการที่คนเราจะรู้เข้าใจความจริง (อภิปรัชญา) ได้นั้นก็ต้องอาศัยญาณวิทยาสืบค้นหาความจริงทำการศึกษาวิเคราะห์ เรื่องราวของความรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน เช่น บ่อเกิดของความรู้ ธรรมชาติของความรู้ เป็นต้น (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2534:66) จะเห็นได้ว่า ผู้ที่เรียนทางด้านปรัชญาและศาสนานั้น ควรทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ถึงวิธีการทางญาณวิทยา การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้แนวคิดทางญาณวิทยามาแสวงหาความรู้นั้นจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้และเข้าใจในสาขาวิชาที่ตนศึกษา วิธีการส่งเสริมแนวคิดทางญาณวิทยานั้น ทั้งผู้สอน คือ อาจารย์ และผู้เรียน คือ นักศึกษา ได้นำหลักการแนวคิดทางญาณวิทยามาพัฒนาการเรียนรู้อันมีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการหลักสูตรและผู้เรียนให้มากยิ่งขึ้น

2.3 วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาตะวันตก

วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาแบบตะวันตกนั้น รองศาสตราจารย์ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, (2555:170-175) ได้ตั้งประเด็นปัญหาไว้ดังนี้ ปัญหาจะสร้างความรู้ได้อย่างไร การที่เราจะสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาใช้นั้น เราต้องมีอุปกรณ์และรู้จักวิธีสร้าง และเมื่อสร้างแล้วก็ควรรู้จักนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

ในการสร้างความรู้ทางปรัชญานั้น มีวิธีการสร้างซึ่งอยู่ในขอบเขตของญาณวิทยาเช่นกัน การสร้างความรู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปมีอยู่ 4 วิธี คือ

1. วิธียึดถือลัทธิที่มีอยู่เดิม (Dogmatism)
2. วิธีตั้งข้อสงสัยไว้ก่อนแล้วจึงสร้างความรู้หรือเรียกว่าวิมตินิยม (Scepticism)
3. วิธีวิจารณ์ (Criticism) คือ การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลเสียก่อนแล้วจึงสร้างความรู้
4. วิภาษวิธี (The Dialectic Method) คือ การสร้างความรู้ด้วยการคิดหาข้อเสนอ (Thesis) หาข้อโต้แย้ง (Antithesis) แล้วสังเคราะห์เข้าด้วยกัน (Synthesis)

ในบรรดา 4 วิธีดังกล่าว คานท์ พูดถึง 3 วิธีแรกเท่านั้น ส่วนวิธีที่ 4 เป็นวิธีของเฮเกล

1. วิธียึดลัทธิที่มีอยู่แต่เดิม

การสร้างความรู้โดยวิธีนี้ เป็นการยึดลัทธิที่มีอยู่แต่เดิม ได้แก่ การยอมรับเอาสิ่งที่เขาสร้างเป็นทฤษฎีไว้แล้ว โดยไม่ต้องพิจารณาใคร่ครวญอีก เช่นพวกที่ยึดเอาวิธีของเดส์การ์ตส์ที่มีชื่อว่าเหตุผลนิยม

กับพวกที่ยึดถือเอาวิธีของจอร์จ ลอค ที่มีชื่อเฉพาะว่าประจักษ์นิยมหรือประสบการณ์นิยม ว่าเป็นวิธีที่สามารถสร้างความรู้ได้อย่างแท้จริงโดยยึดเอาหลักเกณฑ์ที่เจ้าของทฤษฎีเดิมได้วางไว้แล้ว พยายามหาเหตุผลโดยยึดหลักเกณฑ์นั้น เป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้อีกต่อไป

เมื่อพูดถึงทฤษฎีเหตุผลนิยม ครั้นเดส์การ์ตส์ ได้ประกาศทฤษฎีเหตุผลนิยม ที่มีนักปรัชญาหลายท่านยึดเอาเหตุผลนิยมของท่านเป็นหลักแล้ววิธีสร้างความรู้อีกต่อไป เช่น สปิโนซ่า โลบ์นิซ เป็นต้น ก็ได้ยึดเอาเหตุผลนิยมของเดส์การ์ตส์นำไปอธิบายหลัก

เดส์การ์ตส์เริ่มวิธีสร้างความรู้โดยใช้เหตุผลหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอัตตาของตนเองแล้วอนุมานว่า มีพระเจ้าเป็นเจ้าซึ่งเขามีคำพูดที่มีชื่อเสียงอยู่ว่า “Cogito ergo sum, I think therefore I exist” “ข้าพเจ้าคิด เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงมีอยู่” หมายความว่า เมื่อข้าพเจ้ามีอยู่ พระเจ้าเป็นเจ้าก็ต้องมี เพราะพระองค์เป็นผู้ประทานความคิดติดตัวมาให้แก่เราตั้งแต่แรกเกิด แล้วพิจารณาเกี่ยวกับโลกภายนอก และยอมรับว่าโลกภายนอกมีจริง เมื่อมีพระเจ้าเป็นผู้สร้าง พระองค์สร้างสรรค์สิ่ง สสารและจิตหรือวิญญาณ พระองค์เป็นเนื้อสารหรือทรีพีย Substance ผู้สร้างสรรค์สิ่งสมบูรณ์ สสารต้องการที่อยู่แต่ไม่มีความรู้สึก จิตมีความรู้สึกนึกคิด แต่ไม่ต้องการที่อยู่หรือการกินเนื้อที่ สสาร ได้แก่สิ่งที่เป็นรูปธรรม จิต ได้แก่ สิ่งที่เป็นนามธรรม ด้วยเหตุที่เดส์การ์ตส์เชื่อว่า มีสสารและจิตจึงได้ถูกขนานนามว่า “นักทวินิยม”

สปิโนซ่าเริ่มวิธีสร้างความรู้ด้วยการให้คำจำกัดความ เนื้อสารหรือทรีพีย Substance ว่าเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ด้วยตัวเอง ทั้งมีธาตุรู้ในตัวเองอีกด้วย เดส์การ์ตส์ก็ได้ให้คำจำกัดความเนื้อสารเช่นเดียวกัน แต่แตกต่างกันตรงที่เนื้อสารของเดส์การ์ตส์หมายถึง พระเจ้าเป็นเจ้า ไม่ได้ประยุกต์ใช้กับสสารกับจิตหรือวิญญาณซึ่งมีอยู่เพราะอาศัยพระเจ้า

สปิโนซ่าถือว่าพระเจ้าเท่านั้นเป็นเนื้อสาร เช่นกับเดส์การ์ตส์ ความคิดกับการกินที่เป็นคุณสมบัติต่างๆ ปัญหาและเจตจำนงที่เป็นอันนัตตะจัดเป็นแบบของพระเจ้า ส่วนปัญญาและเจตจำนงที่เป็นอันนัตตะจัดเป็นแบบของมนุษย์และสัตว์ แบบของมนุษย์และสัตว์มิใช่สิ่งที่มีอยู่จริงโดยไม่อาศัยอะไรแต่มันเป็นปรากฏการณ์ของพระเจ้าอันเป็นเนื้อสารซึ่งปรากฏอยู่ในตามนุษย์และสัตว์เอง

ฉะนั้น สปิโนซ่าจึงเชื่อว่า เป็นผู้ยึดลัทธิเหตุผลนิยม กับทั้งเป็นนักเอกนิยม ถือนามธรรมเป็นใหญ่ (Abstract Monism) และสรรพเทวนิยม (Pantheism)

โลบ์นิซ เริ่มวิธีสร้างความรู้ด้วยการนิยามความหมายคำว่า เนื้อสาร เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ด้วยตัวเอง และถือว่าโมนาด (Monad) เป็นปริมาณที่เป็นจิต เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ด้วยตัวเอง ว่าเนื้อสารซึ่งสร้างโดยพระเจ้าแล้วพระองค์ก็ได้ปรับมันให้เข้ากันในขณะที่พระองค์สร้าง

โมนาด (Monad) มีหลายชนิดและมีระดับต่าง ๆ กัน คือ มีทั้งไร้สำนึก (Unconscious) ใต้สำนึก (Subconscious) สำนึก (Conscious) และสำนึกเอง (Self-Conscious) ทุก ๆ โมนาดสะท้อนให้เห็นสากลจักรวาลด้วยวิธีของมันเอง

ฉะนั้น โลกนั้นจึงได้ชื่อว่าเป็นนักพหุนิยมทางจิต (Spiritualistic Pluralism) และเป็นผู้ยึดถือเหตุผลนิยมเป็นหลัก (Dogmatic Rationalism) ข้อสังเกตคำว่า โมนาด กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ จิต หรือ วิญญาณนั่นเอง

ส่วนจอห์น ลอค เริ่มวิธีสร้างปรัชญาประจักษ์นิยม โดยวิธีอาศัยประสบการณ์เป็นหลักในการสร้างความรู้ พวกที่ยึดเอาประจักษ์นิยมเป็นหลักดังกล่าวมาแล้วก็เรียกว่าพวกใช้วิธียึดลัทธิที่มีอยู่เดิมสร้างความรู้เช่นกัน โปรดดูรายละเอียดจากทฤษฎีประจักษ์นิยมดังกล่าวแล้วในบทก่อน

2. วิมัตตินิยม (Scepticism)

วิมัตตินิยมเกิดจากความสงสัยในลัทธิปรัชญาต่างๆ ซึ่งมีความเห็นขัดแย้งกัน เช่น ในลัทธิเหตุผลนิยมก็มีความเห็นขัดแย้งกัน ทำให้เป็นที่น่าสงสัย เช่น เดส์คาร์ทส์ถือสสารกับจิตเป็นสิ่งที่มียู่จริง สปิโนซ่าถือว่าเนื้อสารที่เกิดจากพระผู้เป็นเจ้านั้นมีอยู่จริง สิ่งที่มีอยู่จริงมีเพียงเท่านั้น คือ พระผู้เป็นเจ้า

เมื่อแต่ละคนมีความเห็นไม่ลงรอยกันเช่นนี้ จึงทำให้เกิดความสงสัยว่าจะต้องมีทัศนะของผู้ใดผู้หนึ่งผิดใช้ไม่ได้เป็นแน่แท้

ต่อมาก็เกิดลัทธิประจักษ์นิยมขึ้นคัดค้านเหตุผลนิยม โดยถือว่าประสบการณ์เท่านั้นเป็นบ่อเกิดความรู้ ซึ่งจอห์น ลอค เป็นผู้ประกาศลัทธินี้ ครั้นแล้ว เดวิด ฮิวม์ก็ประกาศลัทธิของตนเองขึ้นมาเรียกว่า เพนทาการนิยม โดยยึดเอาสิ่งที่สามารถสัมผัสได้เท่านั้นว่ามีจริงลัทธินี้ถือว่าความรู้เกิดจากความคิดกับความประทับใจ ดังได้อธิบายมาแล้ว เพราะเหตุที่เดวิด ฮิวม์ยึดถือประสบการณ์ที่เกิดจากประสาทสัมผัสเมื่อเห็นว่าไม่เป็นจริงหรือไม่สามารถสัมผัสได้ก็ไม่ยอมรับ

ฉะนั้น ฮิวม์จึงปฏิเสธทั้งสสาร จิต หรือวิญญาณและพระผู้เป็นเจ้า เพราะพิสูจน์แล้วไม่มีจริง ทั้งไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส

ดังนั้น ฮิวม์เป็นผู้ใช้วิธีสงสัยช่วยในการสร้างความรู้ที่แท้จริง แต่โดยที่เขาใช้วิธีสงสัยหรือวิมัตตินิยม เขาถือว่าความรู้เพียงเป็นไปได้นั้น ไม่รับรองว่าสมบูรณ์หรือจริงเสมอไป

ความจริงวิธีสงสัยหรือวิมัตตินิยมมีมาตั้งแต่สมัยกรีก ปรัชญาเมธีกรีกพวกหนึ่งเรียกว่า พวกโซฟิสต์ (Sophista)

โพรแทกกอรัส (Protagoras) ได้ประกาศคำสอนว่า “มนุษย์เป็นเครื่องวัดสิ่งทั้งปวง” (Man is measure of all things) บุคคลเป็นเครื่องวัดความจริง และความรู้สึกลทางประสาทสัมผัสเป็นบ่อเกิดของความรู้ แต่ความรู้ทุกชนิดไม่แน่นอน ไม่มีความจริงหรือหลักการที่เป็นสากลความจริงและจริยธรรมมีความสัมพันธ์กันขึ้นอยู่กับรสนิยม อุปนิสัยตลอดจนถึงการศึกษาของมนุษย์ ความสงสัยทางปรัชญาเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้าถือว่าเป็นตัวปฐมเหตุ ไม่มีประโยชน์อะไร ทัศนะดังกล่าวนี้เป็นวิมัตตินิยมของพวกปรัชญาเมธีกรีก

วิมัตตินิยมมีผลเสียหายทางด้านจิตใจ ชีวิตของคนเราจะดำรงอยู่ได้ต้องมีความรู้ทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จะต้องมีความเชื่อเกี่ยวกับโลกภายนอก และเชื่อว่ามนุษย์เรามีความสัมพันธ์กับโลกภายนอก หากเราไม่เชื่อว่ามีสิ่งที่เป็นจริงอยู่ในโลกชีวิตของคนเราก็ไม่มีความหมาย

ฉะนั้น วิมตินิยม จึงไม่มีวิธีการทางปรัชญาที่สมเหตุสมผล

3. วิธีวิจารณ์ (Criticism)

คานท์ใช้วิธีวิจารณ์ในการสร้างความรู้ วิจารณ์นิยมแตกต่างจากวิธีการยึดลัทธิดังที่กล่าวมาแล้ว คือ ไม่ยอมเชื่อลัทธิง่ายๆ โดยปราศจากการใช้วิจารณ์ญาณ ใคร่ครวญดูให้รอบคอบเกี่ยวกับองค์ประกอบของความรู้ สืบค้นหาความสามารถของจิต เรามีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่มีอยู่จริงแค่ไหน ซึ่งเป็นการวิจารณ์องค์ประกอบของความรู้ สืบค้นถึงเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความรู้ที่มีมาแต่กำเนิด เพราะจำเป็นสำหรับการสร้างความรู้ แยกแยะระหว่างวัตถุดิบให้เข้ากับแบบแล้วจัดระเบียบให้เป็นระบบความรู้ การที่ถือว่าทั้งประสบการณ์และเหตุผลเป็นบ่อเกิดความรู้ จัดว่าเป็นการปรองดองเหตุผลนิยมกับประจักษ์นิยมเข้าด้วยกัน และเป็นการจัดขอบเขตของความรู้ด้วย

คานท์ได้เขียนหนังสือเหล่านี้ คือ

1. การวิจารณ์เหตุผลบริสุทธิ์ (The Critique of Pure Reason)
2. การวิจารณ์การพิจารณาเทียบเคียง (The Critique of Judgment)
3. การวิจารณ์เหตุผลทางปฏิบัติ (The Critique of Practical Reason)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เขาได้พยายามสืบค้นถึงสภาพเหตุปัจจัยที่มีมาแต่แรก อันจะช่วยให้เกิดความรู้ จริยธรรม และสุนทรียศาสตร์

4. วิภาษวิธี (The Dialectic Method)

เพลโต (Plato) ใช้วิธีของโสเครตีส (Socratic Method) หรือวิธีวิภาษวิธีนิเสธ (Negative dialectic Method) เพื่อยืนยันธรรมชาติของความจริง วิธีนี้เป็นวิธีโต้ตอบซึ่งโสเครตีสตั้งคำถามแก่คู่ต่อสู้ว่าผิดด้วยการตั้งคำถามคมๆ

เพลโตกล่าวถึงวิธีนี้ไว้ในหนังสือ “บทสนทนา” (Dialogue) ด้วยการสนับสนุนและคัดค้านนำ การตอบโต้ที่สำคัญ ๆ มากล่าวซ้ำ สร้างวิธีการของตนเองขึ้น และอธิบายวิธีสืบค้นทางปรัชญาของเขาในคนธรรมดาเข้าใจ

โสเครตีสยังตั้งคำถามให้คู่ต่อสู้พบความขัดแย้งในความคิดเห็นที่แก้ไขแล้ว เห็นความไม่เหมาะสมของความคิด และปรับปรุงและแก้ไขใหม่อีก โดยวิธีนี้โสเครตีสทำให้คู่ต่อสู้ต้องยอมรับทัศนะของโสเครตีสเอง และมองเห็นธรรมชาติแห่งความจริงโดยการวิจารณ์ตัวเอง (Self Criticism)

วิธีของโสเครตีสหรือวิธีวิภาษเชิงนิเสธ คือ การวิจารณ์ตัวเองไปเรื่อยๆ จนกว่าบรรลุถึงความคิดเห็นที่พ้นจากความขัดแย้งในตัวเอง

เพลโตปฏิบัติตามวิธีของโสเครตีส ซึ่งเป็นการพิสูจน์ว่าความคิดนั้นๆ ผิด

เฮเกิลใช้วิธีวิภาษอีกแบบหนึ่งซึ่งเป็นเชิงปฏิฐาน (Positive) อริสโตเติล (Aristotle) ถือว่าความดีหรือความพอดีเป็นทางเลือกที่ดี หรือความพอดีเป็นทางเลือกที่ดี ในระหว่างผู้มีทัศนะสุดโต่งทั้งสองฝ่าย คือ พวกเขาเห็นแก่ความสนุกเพลิดเพลินจนเกินพอดี กับการงดเว้นจากความเพลิดเพลินโดยเด็ดขาด และถือว่า ความจริงคือเอกภาพของส่วนต่างๆ ที่ตรงกันข้าม

เชลลิง (Shelling) ก็ยึดถือความเหมาะสมเหมือนของสิ่งตรงกันข้าม (Identity of opposites) ฟิชท์ (Fichte) ยึดถือบทตั้ง (thesis) บทขัดแย้ง (Antithesis) และบทสรุป (Synthesis) ว่าเป็นปัจจัยแห่งความเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง เฮเกิลถือว่า ความคิดและความแท้จริงเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งและเปลี่ยนแปลงไปตามวิธีวิภาษ โดยผ่านบทตั้ง บทขัดแย้ง และบทสรุป

ความเปลี่ยนแปลงของความคิดและความแท้จริง อาศัยความขัดแย้งของบทตั้งและบทขัดแย้ง และการประนีประนอมกันด้วยบทสรุป

บทสรุปจะกลายเป็นบทตั้งที่ก่อให้เกิดบทขัดแย้งอีกต่อไป ๆ ไป บทตั้งกับบทขัดแย้ง ประนีประนอมกันเป็นบทสรุปที่สูงขึ้นไป

ความเปลี่ยนแปลงของความคิดตรงกับความเปลี่ยนแปลงของสิ่งทั้งหลายความเปลี่ยนแปลงเชิงวิภาษของความคิดตรงกับความเปลี่ยนแปลงเชิงวิภาษของความแท้จริง ความคิดและความแท้จริงเป็นอันเดียวกัน

โครงร่างของความตรงกับโครงร่างของความจริงที่มีอยู่ สิ่งที่แท้จริงเป็นสิ่งที่มีความหมาย สิ่งที่มีความหมายย่อมเป็นสิ่งที่มีอยู่ในสองสิ่งนี้ดำเนินไปแบบวิภาษ จากเอกภาพผ่านความขัดแย้งไปสู่เอกภาพ ความคิดและความแท้จริงเป็นไปตามกฎเดียวกัน ตรรกวิทยากับอภิปรัชญาเป็นอันเดียวกัน

เฮเกิลกล่าวถึงปัจจัยหรือเงื่อนไขแห่งความรู้ (Category) 70 ประการ โดยผ่านคาทิกอรีเหล่านี้ การคิดหาเหตุผลย่อมเปลี่ยนแปลงจากคาทิกอรีแห่งความเป็นไปสู่วิภาษแห่งความคิดสมบูรณ์ (Absolute Idea) คุณภาพเป็นรูปแบบของสิ่งที่มีอยู่ ปริมาณก็เป็นรูปแบบของสิ่งที่มีอยู่ สัดส่วน การกระทำ ฯลฯ ก็เป็นรูปแบบของสิ่งที่มีอยู่ แต่สิ่งที่มีอยู่อันบริสุทธิ์ย่อมเท่ากับที่ไม่มีอยู่สิ่งเหล่านี้เป็นทั้งสิ่งที่มีอยู่ (thesis) และสิ่งที่ไม่ได้อยู่ (Antithesis)

ความขัดแย้งระหว่างที่มีอยู่กับสิ่งที่ไม่ได้อยู่อธิบายได้จากความเปลี่ยนแปลง ความขัดแย้งใหม่ ย่อมมีอยู่ในความคิดรวบยอดนี้ ซึ่งประนีประนอมกันได้ด้วยบทสรุป (Synthesis) ใหม่ ฯลฯ จนกระทั่งบรรลุถึงความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ “ความคิดสมบูรณ์” ซึ่งประนีประนอมสิ่งตรงกันข้ามและความขัดแย้งทั้งปวง

ธรรมชาติคือ การพัฒนาความคิดของความคิด ความคิดเป็นธรรมชาติที่มีความสำนึกในตัวเอง

เฮเกิลจึงเป็นผู้สร้างลัทธิจิตนิยมเชิงวิภาษ (Dialectic Idealism)

สานุศิษย์ของเฮเกิล คือ คาร์ล มาร์กซ์ (Carl Marx) รับวิธีวิภาษจากอาจารย์มาแล้วคิดลัทธิ สสารนิยมวิภาษวิธี (Dialectic Materialism) ขึ้น เพื่อลบล้างความคิดพื้นฐาน คือ เรื่องจิตโดยสิ้นเชิง สรุปรวมแล้ววิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยามีอยู่ 4 วิธี คือ 1. วิธียึดถือลัทธิที่มีอยู่เดิม 2. วิมัตตินิยม 3. วิจารณ์ และ 4. วิภาษวิธี ซึ่งแต่ละวิธีเป็นกระบวนการสร้างความรู้ให้เกิดขึ้น สามารถนำแนวคิดเหล่านี้มาส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาให้กับนักศึกษาได้

2.4 วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของพระพุทธศาสนาเถรวาท

สำหรับญาณวิทยาตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นถือกันว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเหตุที่พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าความรู้ (ปัญญา) เป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต และหมายถึงการรู้แจ้งตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ในขณะที่เดียวกันจุดเริ่มต้นของทฤษฎีความรู้ตามแนวทางพุทธก็เริ่มต้นมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั่นเอง ดังนั้น ความรู้ระดับญาณหรือระดับปัญญานี้ จึงเป็นความรู้ระดับสูงสุด หรือระดับสุดยอดของปัญญามนุษย์ ซึ่งมีผลทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของเขาโดยสิ้นเชิง ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธปรัชญาและในการศึกษาญาณวิทยาของพุทธปรัชญาเถรวาทจึงมีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่จะนำไปสู่ความรู้ระดับโลกุตระหลุดพ้นจากโลกีย์วิสัย รู้แจ้งในอัสสวัคยญาณสิ้นกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวงจัดเป็นโลกุตระปัญญาในที่สุตนั้นเอง

ความหมายของความรู้

ในการศึกษาญาณวิทยาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นภาษาบาลีนับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่การเข้าถึงความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะอุปกรณ์ทางความคิดของปรัชญาตะวันออกมีความพิสดารอยู่ในรูปของศัพท์และมีความหมายพิเศษมีการเปลี่ยนแปลงไปตามธาตุ วัถตติ ปัจจัย และอุปสรรค ซึ่งเป็นส่วนที่ประกอบที่สัมพันธ์กัน

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องญาณวิทยาของพุทธปรัชญาเถรวาทมีคำศัพท์อยู่มากมายหลายคำด้วยที่ตรงกับคำว่า “ความรู้” ในอภิธานนปทีปิกา,ตรี นาคปทีป,(2464:24) ได้กล่าวไว้มีอยู่ 22 ศัพท์ ดังนี้

1. อธิ หมายถึง ปัญญาทรงไว้ซึ่งประโยชน์
2. ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว
3. พุทธิ หมายถึง ปัญญาเครื่องรู้
4. เมธา หมายถึง ปัญญาเครื่องจำกัด
5. มติ หมายถึง ความคิด ความเห็น
6. มุติ หมายถึง ความเข้าใจ
7. ภูริ หมายถึง ปัญญากว้างขวาง
8. มันทา หมายถึง ความรู้ในคัมภีร์
9. ปัญญานะ มีความหมายเหมือนคำว่า ปัญญา แต่รูปศัพท์แปลกกัน
10. ญาณะ คำนี้รวมกับคำที่สสนะ หมายถึง การรู้ไตรลักษณ์ หรือความรู้ที่เกิดจากสมาธิ
11. วิชชา หมายถึง ความรู้ 3 ประเภท คือ 1. พระเวท 2. สิปปะหรือศิลปศาสตร์ 3. ความรู้ที่เกิดจากสมาธิ และความรู้แบบพุทธิ
12. โยนิ หมายถึง ความรู้ที่เข้าใจถึงสาเหตุ มักใช้กับมนสิการ เป็นโยนิโสมนสิการ ได้แก่ การเข้าใจสาเหตุ

13. ปฏิภาณ หมายถึง ความแตกฉาน
14. วิปัสสนา หมายถึง ปัญญาเห็นไตรลักษณ์
15. สัมมาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นถูกต้อง
16. วิมังสา หมายถึง ปัญญาเลือกเฟ้น
17. สัมปชัญญะ หมายถึง ความรอบคอบ
18. เนปกะ หมายถึง ปัญญารักษาตน
19. เวทนา หมายถึง การรับรู้อารมณ์
20. ตักกะ
21. วิตักกะ หมายถึง ความคิด
22. สังกัปปะ

อย่างไรก็ตาม คำศัพท์เหล่านี้เป็นไวพจน์ของความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทในประเภท และระดับต่าง ๆ กัน ในที่นี้จะใช้คำว่า ญาณ วิปัสสนา วิชชา ปัญญา เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นผู้เขียนจึงจะอธิบายแต่ละคำให้ชัดเจน ดังนี้

พระธรรมปิฎก,(ป.อ.ปยุตฺโต), (2541:50) ได้กล่าวว่า ปัญญา หมายถึง ความรู้, รู้ทั่ว, ความรู้เข้าใจชัดเจน, รู้ซึ่ง, ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล, ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ, ความรอบรู้ในกองสังขารเห็นตามความเป็นจริง นอกจากนี้ปัญญายังแบ่งออกเป็น 3 คือ

1. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง
2. จินตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด

3. ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากเจริญภาวนาทางจิต และยังตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Knowledge, Wisdom, Understanding, Insight ส่วนปัญญาในไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ เป็นปัญญาที่ตัดสินการกระทำในทางที่ถูกต้อง ซึ่งทั้งสองประการนี้อยู่ในองค์ประกอบของอริยมรรค

วิชา หมายถึง ความรู้แจ้ง,ความรู้วิเศษ,ตรงกันข้ามกับอวิชาความไม่รู้,ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Knowledge, Science นอกจากนี้ยังมีวิชา 3 วิชา 8 เป็นวิชาที่สุดยอดของพุทธปรัชญาเถรวาทเลยก็ว่าได้และในทางพุทธปรัชญาเถรวาทบางครั้งก็ใช้คำว่า Transcendental Wisdom ซึ่งเป็นความรู้ที่เหนือประสาทสัมผัส

ญาณทัสสนะ หมายถึง ความรู้ที่เป็นการหยั่งรู้ (Intuition) ถึงความเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงสภาพไปตามความเป็นจริงของเหตุปัจจัยเรื่องนั้น ๆ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Vision, Insightญาณ หรือ ญาณทัสสนะ หมายถึง “ความรู้, ปัญญา, ปรีชาหยั่งรู้, ปรีชากำหนดรู้ ซึ่งเกิดขึ้นภายในจิตของบุคคลโดยอาศัยการพัฒนา ผีภณ อบรมเจริญภาวนาจนเกิดขึ้นในจิตในภาษาสันสกฤตใช้

คำว่า “ชยาน” บุญมี แทนแก้ว, (2535:9) ได้กล่าวว่า ในบาลีนั้นคือ ปัญญา แต่เป็นปัญญาชั้นสูง และเป็นความรู้ที่เป็นการหยั่งรู้อย่างเข้าใจและลึกซึ้ง มีลักษณะเกิดขึ้นสว่างโพล่งขึ้นในขณะนั้นอย่างฉับพลันในใจทันที เป็นความรู้บริสุทธิ์และมีอิสระจากเหตุผล เพราะเป็นความรู้ที่มีความสัมพันธ์กับสภาวะความเป็นจริงภายนอกโดยตรง มองเห็นตามสภาพความจริงสิ่งนั้น ๆ หรือเรื่องนั้นๆ นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วยญาณ 3 และ ญาณ 8 อีกด้วย

พระธรรมปิฎก,(ป.อ.ปยุตโต),(2541:61-62) ได้กล่าวว่า คำศัพท์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นหมายถึง “ความรู้” ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีมากมายหลายนัยที่ทำให้หมดสิ้นไปแห่งกองทุกข์ทั้งมวลตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท และความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมาจากการปฏิบัติธรรมทางจิตใจที่เกิดขึ้นจากภายใน มีลักษณะสว่างโพล่งขึ้นอย่างฉับพลันทันทีจากประสบการณ์ตรง ที่ผ่านการฝึกฝนอบรมจิตอย่างแนบแน่นมีจิตไม่หวั่นไหวต่อสิ่งใดเข้าใจตามสภาวะธรรมตามความเป็นจริงของอริยสัจ เป็นความรู้ระดับสูงที่ทำให้ผู้ปฏิบัติหมดสิ้นกิเลสเกิดความสว่าง สะอาดสงบในจิตใจ ความรู้ที่เชื่อมโยงไปถึงเป้าหมายได้ ถ้าปฏิบัติตามหลักของอริยสัจ ภาวนามยปัญญา ปัญญาในมรรค เมื่อปฏิบัติตามหลักธรรมนี้แล้วย่อมสามารถทำลายอาสวกิเลสทั้งปวงได้หมดหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหมด เข้าสู่สภาวะที่มีแต่ความสุขตลอดกาล หรือที่เรียกอีกว่า พระนิพพานและนี่คือจุดหมายสูงสุดของพุทธปรัชญาเถรวาท แต่ก่อนที่เราจะได้อรรถถึงจุดนั้นจะต้องรู้เบื้องต้นก่อนว่า ความรู้นั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร

กล่าวโดยสรุป ความหมายของความรู้ คือ รู้และเข้าใจตามความเป็นจริง ตามสภาวะธรรม ที่เกิดขึ้นและความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมาจากการปฏิบัติธรรมทางจิตใจที่เกิดขึ้นจากภายใน มีลักษณะสว่างโพล่งขึ้นอย่างฉับพลันทันทีจากประสบการณ์ตรง ที่ผ่านการฝึกฝนอบรมจิตอย่างแนบแน่นมีจิตไม่หวั่นไหวต่อสิ่งใด รู้เข้าใจตามสภาวะธรรมตามความเป็นจริงของอริยสัจ เป็นความรู้ระดับสูงที่ทำให้ผู้ปฏิบัติหมดสิ้นกิเลสเกิดความสว่าง สะอาด สงบในจิตใจ ความรู้ที่เชื่อมโยงไปถึงเป้าหมายได้ ถ้าปฏิบัติตามหลักของอริยสัจ

4.บ่อเกิดความรู้

พุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญแหล่งกำเนิดความรู้ เพื่อที่จะตอบคำถามว่า ความรู้ประเภทไหน เกิดจากแหล่งใดที่ทำให้มนุษย์สิ้นกิเลส รู้นิพพานได้ เมื่อพิจารณาจะพบว่า พุทธปรัชญาเถรวาทนั้นให้ความสำคัญที่ตัวบุคคลโดยเน้นที่เรื่องกายกับจิตในตัวบุคคล ในส่วนของจิตนั้นทำหน้าที่ตรวจสอบและรับรู้อารมณ์ที่มากระทบ ถ้าร่างกายปราศจากจิตก็ไร้ความหมาย เปรียบเหมือนท่อนไม้หรือวัตถุสิ่งหนึ่ง ในฐานะจิตมีหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมทางกายทั้งการทำดีและทำชั่ว

ดังนั้น จิตจึงมีความสำคัญมากในฐานะเป็นนาย ดังคำกล่าวที่ว่า จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว คัมภีร์สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท กล่าวถึงความสำคัญของจิตไว้ว่า

“...ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจเศร้าหมองแล้ว พุดอยู่ที่ตาม ทำอยู่ที่ตาม ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เพราะโลกะ โทสะ

โมหะ 3 อย่างนั้น เหมือนล้อเกวียนที่หมุนไปตามรอบเท้าโค ที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น” (ขุ.ธ. 25/11/11)

พุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญกับจิต แต่ไม่ได้หมายความว่า จะปฏิเสธร่างกาย เนื่องจาก ร่างกายนั้นเป็นที่อาศัยของจิต จิตดำรงอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ กายและจิตจึงต้องทำหน้าที่ควบคู่กันไป อิงอาศัยกันและกัน การรับรู้อารมณ์จึงเกิดขึ้น ดังในอภิธรรมซึ่งเป็นส่วนของจิตปริมัตถ์กล่าวว่า “ธรรมชาติโดย้อมรู้อารมณ์ คือ ได้รับรู้อารมณ์อยู่เสมอ ฉะนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า “จิต” ตามนัยของพุทธปรัชญาเถรวาทมนุษย์ในฐานะเป็นผู้รับรู้โลก (สภาพที่จะต้องแตกสลายไป) โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำงานเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมีระบบในทรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทมีคำอธิบายเกี่ยวกับโลกว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญที่เรียกกันว่าโลก โลก ดังนี้ ด้วยเหตุผลเพียงไร จึงเป็นโลก หรือบัญญัติว่าโลก พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ดูกรสมิทธิ ที่ใดมีตา มีรูป มีจักขุ วิญญาณ มีธรรม ที่พึงรู้ด้วยจักขุวิญญาณ ที่นั่นมีโลก หรือบัญญัติว่าเป็นโลก ที่ใดมีหู...มีจมูก...มีลิ้น...มีกาย...มีใจ...มีอารมณ์ มีมโนวิญญาณ มีสิ่งพึงรู้ด้วยมโนวิญญาณ ที่นั่นมีโลกหรือบัญญัติว่า เป็นโลก” (ส.สพ. 18/101/53)

จากพุทธพจน์นี้สามารถสรุปได้ว่า โลกในทรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ก็คือโลกแห่งผัสสะหรือโลกแห่งประสาทสัมผัส มีอายตนะภายใน 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ และอายตนะภายนอก 6 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สัมผัส) และธรรมารมณ์ อายตนะภายในกับอายตนะภายนอก มีความสัมพันธ์กันและกันจึงทำให้เกิดผัสสะ ในโลกสูตรได้อธิบายถึงกระบวนการรับรู้ว่า “จักขุวิญญาณเกิดขึ้นเพราะอาศัยตาและรูป การประชุมแห่งธรรม 3 ประการ จึงเป็นผัสสะเพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี, บุคคลเสวยอารมณ์ใด ย่อมหมายรู้อารมณ์นั้น (สัญญา) หมายรู้อารมณ์ใด ย่อมตรึกอารมณ์นั้น (วิตักกะ) ตรึกอารมณ์ใด ย่อมผันพิสดารซึ่งอารมณ์นั้น (ปปัญจะ) บุคคลผันพิสดารนั้นเป็นเหตุบัญญัติสัญญาในแง่ต่าง ๆ ย่อมผุดพลุ่งเข้าไปในเรื่องราวรูปทั้งหลายพึงเห็นได้ด้วยตาทั้งที่เป็น อดีต อนาคต และปัจจุบัน ฉะนั้น อายตนะและอารมณ์อื่น ๆ ก็เหมือนกัน” (ส.นิ. 16/26/7)

ในสหายนวิภังคสูตร กล่าวไว้ว่า

“บุคคลอาศัยจักขุและรูป จึงเกิดจักขุวิญญาณ อาศัย โสตะและเสียง จึงเกิดโสตะวิญญาณ อาศัยฆานะและกลิ่น จึงเกิดฆานวิญญาณ อาศัยชีวหาและรส จึงเกิดชีวหาวิญญาณ อาศัยกายและโผฏฐัพพะ จึงเกิดกายวิญญาณ อาศัยมโนและธรรมารมณ์ จึงเกิดมโนวิญญาณ” (ม.อ. 14/814/386)

เพราะมีความประจวบกันของอายตนะภายในและอายตนะภายนอก ทำให้เกิดความรู้อารมณ์ 6 (หมายถึง ความรู้แจ้งทางทวาร 6) กล่าวคือ อายตนะภายใน ประกอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ กระทบกับอายตนะภายนอก ประกอบด้วย รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ ทำให้เกิด

ความรู้ เช่น ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัส ใจรับรู้อารมณ์ (รู้เรื่องในใจ) มีความว่าง เสงหา หตฺหุ เบิกบาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แหล่งความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาท จึงเกิดจากการศึกษาอบรม เพื่อพัฒนาให้เกิดความรู้ คือ ปัญญา 3 ประการ ได้แก่

1. สุตมยปัญญา เป็นความรู้ที่ได้จากการฟังและการอ่าน ที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน
2. จินตามยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการคิดใคร่ครวญ อย่างมีระบบระเบียบพิจารณาอย่างรอบคอบอยู่ในหลักการเหตุผล
3. ภาวนามยปัญญา เป็นความรู้ที่ได้รับจากการฝึกฝนอบรม โดยลงมือปฏิบัติอย่างถูกต้องจนเกิดความรู้แจ้งด้วยตน

ดังนั้น ความรู้ที่ได้จากการฟังรับจากการถ่ายทอดจากผู้อื่น (สุตมยปัญญา) หรือความรู้จากการพิจารณาเหตุผล (จินตามยปัญญา) นั้นยังผิดพลาดได้ เพราะยังเป็นความรู้ในขั้นที่ต้องพึ่งอาศัยสิ่งภายนอก (ปรโตโฆสะ) คือ พึ่งสติปัญญาของผู้อื่น หรือหามีการใช้ปัญญาของตนในการวิเคราะห์ก็ยังคงเป็นในขั้นที่เพียงพิจารณาด้วยเหตุผล ยังไม่มีการลงมือปฏิบัติพิสูจน์ทดสอบให้รู้เห็นและเข้าใจจนประจักษ์ในความจริงของสิ่งนั้นด้วยตนเอง อาจกล่าวได้ว่า แหล่งความรู้ทั้งสองนี้ ทำให้มีความรู้ในระดับสมมติสังขจะ (Conventional Truth) ดังนั้น จึงเป็นแหล่งความรู้ที่ถูกต้องในระดับสมมติส่วนภาวนามยปัญญาเท่านั้น เป็นแหล่งความรู้ที่พุทธปรัชญายอมรับว่าถูกต้อง ความรู้นี้เกิดขึ้นโดยตรงและเป็นผลของการใช้โยนิโสมนสิการ (การคิดใคร่ครวญโดยแยกคาย) ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลพิสูจน์ได้และประจักษ์ในความจริงนั้นแล้วด้วยตนเอง ทำให้ผู้ปฏิบัติมองเห็นสภาพของสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพที่เป็นจริง จนสามารถทำให้กิเลสหมดสิ้นไป หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง และทำให้บุคคลมีความรู้ระดับปรมาตถ์ได้ (Ultimate Truth) ด้วยเหตุนี้ ภาวนามยปัญญา จึงเป็นสิ่งที่พุทธปรัชญาให้การยอมรับว่า ถ้าปฏิบัติอย่างถูกต้องย่อมทำให้พ้นจากความทุกข์ได้ จากการพิจารณาขอบเขตความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาท อาจกล่าวได้ว่าพุทธปรัชญาเถรวาทแสวงหาความรู้ เพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากพันธนาการของความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งแตกต่างจากความรู้ของนักปราชญ์สำนักอื่น ๆ ที่แสวงหาความรู้ เพื่อตอบสนองความอยากรู้ของตนเองก็ถือว่าสิ้นสุดกระบวนการแสวงหาความรู้แล้ว ภาวนามยปัญญาจึงเป็นแหล่งความรู้ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการปฏิบัติธรรมทางจิตโดยใช้สติปัญญาในการฝึกอบรม ต้องใช้ความพยายามในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ โดยมีสติทุกเมื่อ ดังพระพุทฺพจน์ตรัสไว้ว่า “บัณฑิตผู้เป็นปราชญ์เหล่านั้น พงพิณิจมีความเพียรต่อเนือง มีความบากบั่นมั่นคงเป็นนิตย์ ย่อมบรรลุนิพพานอันเป็นสภาวะยอดเยี่ยม ปลอดภัยโยคะ” (ขุ.ธ. 25/23/31) ฝึกฝนจนเชี่ยวชาญเกิดเป็นอำนาจพลังทางจิตเข้าสู่ความรู้ขั้นพิเศษที่ประสาทสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น และกายเข้าไม่ถึง ซึ่งความรู้ขั้นนี้จะรู้เท่าทันสภาวะความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยแห่งความเป็นจริงของโลกจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดทาง พุทธปรัชญาเถรวาท (นพดล บงกชกาญฺณ ,2561:381)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), (2562:57) จะเห็นได้ว่าความรู้ทางญาณวิทยาของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทให้ความสำคัญกับปัญญา 3 คือ จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง 2. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการสดับเล่าเรียนหรือถ่ายทอดต่อกันมา และ 3. ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการลงมือปฏิบัติฝึกหัดอบรม ถ้าเทียบกับแนวความคิดทางญาณวิทยาตะวันตก จินตามยปัญญา เทียบได้กับแนวคิดทางลัทธิเหตุผลนิยม สุตมยปัญญา เทียบได้กับแนวคิดทางลัทธิประสบการณ์นิยม และ ภาวนามยปัญญา เทียบได้กับแนวคิดทางลัทธิอชัณตติกญาณนิยม

2.5 วิธีการส่งเสริมแนวความคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา

2.5.1 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล

2.5.2 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ

2.5.3 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์

2.5.4 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี

2.5.1 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล

ญาณวิทยาว่าด้วยบ่อเกิดของความรู้อันดับแรกเป็นลัทธิเหตุผลนิยม ความรู้เกิดจากการคิดหาเหตุผล ความรู้จะเกิดได้ต้องอาศัยกระบวนการคิด เกิดมาจากจิตเป็นตัวคิด การพัฒนาความคิดที่เป็นระบบ และถูกต้อง ต้องอาศัยวิธีการคิดอย่างมีระบบ วิธีการส่งเสริมแนวคิดแบบมีเหตุผลให้กับผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิดนั้น ในทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมีวิธีการคิดหาเหตุผล เรียกว่า โยนิโสมนสิการ การคิดแบบแยกกาย การคิดอย่างเป็นระบบ คิดได้ คิดเป็นสัมมาทิฐิ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), (2562:598) ได้กล่าวถึง จุดเริ่มต้นของการศึกษาด้วยปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ 2 อย่างคือ ปรัตโยสยะ และโยนิโสมนสิการ คำว่า ปรัตโยสยะ หมายถึง เสี่ยงจากอื่น หรือการกระตุ้นชักจูงจากภายนอก ได้แก่ การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร คำชี้แจงอธิบายจากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้ เลียนแบบ จากแหล่งต่างๆ ภายนอก หรืออิทธิพลจากภายนอก สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), (2562:649) ได้กล่าวว่า คำว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยกกาย หรือคิดถูกวิธี แปลง่ายๆ ว่า ความรู้จักคิด หรือคิดเป็น หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ เช่น ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมัน โดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสายแยกแยะสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาอุปทานของตนเองเข้าจับ หรือเคลือบคลุม ทำให้เกิดความตึงาม และแก้ปัญหาคำได้ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ มี 4 วิธีคือ 1.อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี

หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกบัสจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและ
 สามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย 2. ปณมสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็น
 ลำดับ จัดลำดับได้ หรือมีลำดับ มีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบ ตาม
 แนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่ใช่ประเดี๋ยววกเวียนติดพันเรื่องนี้ ที่นี้ เดี่ยวเตลิดออกไปเรื่องนั้น
 ที่โน้น หรือกระโดดไปกระโดดมา ต่อเป็นขึ้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักชวนนึกคิด
 เข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง 3. การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมี
 เหตุผล หมายถึงการคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุ
 ให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มา ซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ 4. อุปปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้
 เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึง การคิดการ
 พิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว
 ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น และมีรูปแบบวิธีการคิดโดย
 ทิศนา แชมมณี, (2558:302-303) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัด
 กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไว้ว่า ชัยอนันต์ สมุทวานิช (2542:4-5) นักรัฐศาสตร์ สำนัก
 ธรรมศาสตร์และการเมือง และผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัย นักคิดผู้ที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย ซึ่งหัน
 มาสนใจและพัฒนางานด้านการศึกษาอย่างจริงจัง ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องของการคิดไว้ว่า
 การคิดของเรามีหลายรูปแบบ โดยท่านได้ยกเป็นตัวอย่างมา 4 แบบ และได้อธิบายลักษณะของนักคิดทั้ง
 4 แบบไว้ ซึ่งผู้เขียนจะขอนำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการสอนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดของ
 ผู้เรียนได้ ดังนี้ 1. การคิดแบบนักวิเคราะห์ (analytical) ผู้สอนสามารถช่วยผู้เรียนให้พัฒนา
 ความสามารถในการคิดแบบนี้ได้โดยการฝึกให้ผู้เรียนแสวงหาข้อเท็จจริง (fact) ดูตรรกะ (logic) หา
 ทิศทาง (direction) หาเหตุผล (reason) และมุ่งแก้ปัญหา (problem-solving) 2. การคิดแบบรวบ
 ยอด (conceptual) ผู้สอนสามารถช่วยผู้เรียนให้พัฒนาความสามารถในการคิดแบบนี้ได้โดยการฝึกให้
 ผู้เรียนคิดวาดภาพในสมอง สร้างความคิดใหม่ จากข้อมูลที่ถูกต้องแน่นอน หรือมองข้อมูลเดิมในแง่มุม
 ใหม่ และส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าทำ 3. การคิดแบบโครงสร้าง (structural thinking) การฝึกให้
 ผู้เรียนแยกแยะส่วนประกอบ ศึกษาส่วนประกอบ และเชื่อมโยงข้อมูล จัดเป็นโครงสร้าง จะทำให้ผู้เรียน
 มีการคิดอย่างเป็นระบบ สามารถตัดสินใจได้ว่า ควรจะทำอะไรอย่างไร 4. การคิดแบบผู้นำสังคม (social
 thinking) การฝึกให้ผู้เรียนปฏิสัมพันธ์พูดคุยกับผู้อื่นทำตนเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ฝึก
 ทักษะกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีม (group process) และฝึกให้คิด 3 ด้านที่เรียกว่า PMI คือด้าน
 บวก (Plus) ด้านลบ (Minus) และด้านที่น่าสนใจ (Interesting) กระบวนการ
 สอนให้เกิดการคิดแบบมีเหตุผลดังนี้

ทิศนา แชมมณี, (2558:278-279) กระบวนการเรียนการสอน

1. ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน

1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม ได้แก่ เหมาะสมกับระดับชั้น เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน วิธีการเรียนการสอนและเนื้อหาของบทเรียน

1.2 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ ครูเป็นกัลยาณมิตร หมายถึง ครูทำตนให้เป็นที่เคารพรักของศิษย์ โดยมีบุคลิกภาพดี สะอาด แจ่มใส และสำรวม มีสุขภาพจิตดี มีความมั่นใจในตนเอง

1.3 การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

ก. ใช้สื่อการเรียนการสอน หรือ อุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ เพื่อเร้าความสนใจ เช่น การจัดป้ายนิเทศ นิทรรศการ เสนอเอกสาร ภาพ กรณีปัญหา กรณีตัวอย่างสถานการณ์จำลอง เป็นต้น

ข. จัดกิจกรรมที่สนุก น่าสนใจ

ค. ให้ศิษย์ได้ตรวจสอบความรู้ ความสามารถของตน และได้รับทราบผลทันที

2. ขั้นสอน

2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อเรื่อง ประเด็นสำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ

2.2 ครูแนะนำแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

2.3 ครูฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ หลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ เช่น ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และทักษะทางสังคม

2.4 ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ และสรุปความคิด

2.5 ครูฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา

2.6 ศิษย์ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

2.7 ศิษย์ทำกิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือก และการตัดสินใจ

3. ขั้นสรุป

3.1 ครูและศิษย์รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการปฏิบัติทุกชั้นตอน

3.2 ครูและศิษย์อภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้

3.3 ครูและศิษย์สรุปผลการปฏิบัติ

3.4 ครูและศิษย์สรุปบทเรียน

3.5 ครูวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

การส่งเสริมแนวคิดด้วยวิธีแบบคิดหาเหตุผล เป็นวิธีการสร้างความรู้ตามหลักทฤษฎีบทในทฤษฎีเหตุผลนิยม ผู้เรียนต้องหาความรู้และนำมาคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับความเชื่อ หลักการ และวิธีการยึดถือปฏิบัติที่มีอยู่เดิม ไม่ด่วนสรุปหรือเชื่ออะไรง่ายๆ จากการได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รับรส และสัมผัสถูกต้องอย่างเดี๋ยวจนโดยไม่ว่านกระบวนการคิดแบบมีเหตุผล กระบวนการคิดแบบมีเหตุผลเหล่านี้จะเกิดได้ด้วยการส่งเสริมวิธีการคิดจากอาจารย์และนักศึกษาในหลักสูตรการเรียนการสอน

2.5.2 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ

ทฤษฎีญาณวิทยาแบบกลุ่มประจักษ์นิยม (empiricism) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประสบการณ์นิยม เป็นทฤษฎีที่ยืนยันความรู้ได้มาโดยประสาทสัมผัส หรือความรู้ผ่านกระบวนการทางประสาทสัมผัสเท่านั้น จึงเชื่อว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง การส่งเสริมแนวคิดให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ทางประสบการณ์ทั้งที่เป็นประสบการณ์เก่า คือความรู้ที่ผ่านมาแล้ว และประสบการณ์ใหม่ คือ การแสวงหาให้เกิดขึ้นในรูปแบบวิธีการสืบเสาะหาความรู้ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะให้ผู้เรียนได้ตั้งข้อสงสัยและแสวงหาความรู้โดยอาศัยประสบการณ์ในการสืบเสาะหาความรู้ นั้น ทิศนา แคมมณี, ได้อธิบายวิธีการรูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสอบและแสวงหาความรู้เป็นกลุ่มไว้ในหนังสือ ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไว้ว่า จอยส์ และวีล (Joyce & Weil, 1996: 80-88) เป็นผู้พัฒนารูปแบบนี้จากแนวคิดหลักของเธเลน (Thelen) 2 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับการสืบเสาะแสวงหาความรู้ (inquiry) และแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ (knowledge) เธเลนได้อธิบายว่า สิ่งสำคัญที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรู้สึกหรือความต้องการที่จะสืบค้นหรือเสาะแสวงหาความรู้ก็คือตัวปัญหา แต่ปัญหานั้นจะต้องมีลักษณะที่มีความหมายต่อผู้เรียนและท้าทายเพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะแสวงหาคำตอบ นอกจากนั้นปัญหาที่มีลักษณะชวนให้เกิดความงุนงงสงสัย (puzzlement) หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด จะยิ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะเสาะแสวงหาความรู้หรือคำตอบมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมนุษย์อาศัยอยู่ในสังคม ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม เพื่อสนองความต้องการของตนทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ความขัดแย้งทางความคิดที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือในกลุ่ม จึงเป็นสิ่งที่บุคคลต้องพยายามหาหนทางขจัดแก้ไขหรือจัดการทำความเข้าใจให้เป็นที่พอใจหรือยอมรับทั้งของตนเองและผู้เกี่ยวข้อง ส่วนในเรื่อง “ความรู้” นั้น เธเลน มีความเห็นว่า ความรู้เป็นเป้าหมายของกระบวนการสืบสอบทั้งหลาย ความรู้เป็นสิ่งที่ได้จากการนำประสบการณ์หรือความรู้เดิมมาใช้ในประสบการณ์ใหม่ ดังนั้น ความรู้จึงเป็นสิ่งที่ค้นพบผ่านทางกระบวนการสืบสอบ (inquiry)

ทิศนา แคมมณี, (2558:248-250) ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ 1 ให้ผู้เรียนเผชิญปัญหาหรือสถานการณ์ที่ชวนให้งุนงงสงสัย

ปัญหาหรือสถานการณ์ที่ใช้ในการกระตุ้นความสนใจและความต้องการในการสืบสอบและแสวงหาความรู้ต่อไปนั้นควรเป็นปัญหาหรือสถานการณ์ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความสนใจของผู้เรียนและจะต้องมีลักษณะที่ชวนให้งุนงงสงสัย (puzzlement) เพื่อท้าทายความคิดและความไม่รู้ของผู้เรียน

ขั้นที่ 2 ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาหรือสถานการณ์นั้น

ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และพยายามกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งหรือความแตกต่างทางความคิดขึ้น เพื่อท้าทายให้ผู้เรียนพยายามหาทางเสาะแสวงหาข้อมูลหรือวิธีพิสูจน์ทดสอบความคิดของตน เมื่อมีความแตกต่างทางความคิดเกิดขึ้น ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนที่มีความ

คิดเห็นเดียวกันรวมเป็นกลุ่มกัน หรืออาจรวมกลุ่มโดยให้แต่ละกลุ่มมีสมาชิกที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันก็ได้

ขั้นที่ 3 ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนในการแสวงหาความรู้

เมื่อกลุ่มมีความคิดเห็นแตกต่างกันแล้ว สมาชิกแต่ละกลุ่มช่วยกันวางแผนว่า จะแสวงหาข้อมูลอะไร กลุ่มจะพิสูจน์อะไร จะตั้งสมมติฐานอะไร กลุ่มจำเป็นต้องมีข้อมูลอะไร และจะไปแสวงหาที่ไหน หรือจะได้ข้อมูลนั้นมาอย่างไร จะต้องใช้เครื่องมืออะไรบ้าง เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว จะวิเคราะห์อย่างไร และจะสรุปผลอย่างไร ใครจะช่วยทำอะไร จะใช้เวลาเท่าใด ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะการสืบสอบ (inquiry) ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (scientific process) และทักษะกระบวนการกลุ่ม (group process) ผู้สอนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการทำงานให้แก่ผู้เรียน รวมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผน แหล่งความรู้ และการทำงานร่วมกัน

ขั้นที่ 4 ให้ผู้เรียนดำเนินการแสวงหาความรู้

ผู้เรียนดำเนินการเสาะแสวงหาความรู้ตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ ผู้สอนช่วยอำนวยความสะดวก ให้คำแนะนำ และติดตามการทำงานของผู้เรียน

ขั้นที่ 5 ให้ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลข้อมูล นำเสนอและอภิปรายผล

เมื่อกลุ่มรวบรวมข้อมูลได้มาแล้ว กลุ่มทำการวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล ผู้สอนช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล ต่อจากนั้นจึงให้แต่ละกลุ่มนำเสนอผล อภิปรายผลร่วมกันทั้งชั้น และประเมินผลทั้งทางด้านผลงานและกระบวนการเรียนรู้ที่ได้รับ

ขั้นที่ 6 ให้ผู้เรียนกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการสืบเสาะหาคำตอบไป

การสืบสอบและเสาะแสวงหาความรู้ของกลุ่มตามขั้นตอนข้างต้น ช่วยให้กลุ่มได้รับความรู้ความเข้าใจ และคำตอบในเรื่องที่ศึกษา และอาจพบประเด็นที่เป็นปัญหาชวนให้ขบถสงสัยหรืออยากรู้ต่อไป ผู้เรียนสามารถเริ่มต้นวงจรการเรียนรู้ใหม่ ตั้งแต่ขั้นที่ 1 เป็นต้นไป การเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ จึงอาจมีต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ตามความสนใจของผู้เรียน

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ

ผู้เรียนจะสามารถสืบเสาะแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองเกิดความใฝ่รู้และมีความมั่นใจในการทำงานตนเองเพิ่มขึ้น และได้พัฒนาทักษะการสืบเสาะ (inquiry skills) ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (scientific process skills) และทักษะการทำงานกลุ่ม (group work skills)

การส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ ถือเป็นอีกหนึ่งวิธีที่สร้างความรู้ให้กับนักศึกษาในหาความรู้ อย่างเป็นระบบ การหาหลักฐาน การพิสูจน์ความจริง ทดสอบทดลองตามหลักวิทยาศาสตร์ การอ้างอิง สืบค้นความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ก่อนที่จะเชื่อหรือยืนยันความรู้นั้นๆ ว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง ถูกต้อง ความรู้อันเกิดจากการสืบเสาะ มาจากปัญหาข้อสงสัยที่ยังพิสูจน์หรือหาความจริงไม่ชัด จึงต้องสืบเสาะหาความรู้จากการทำงานเป็นกลุ่ม ความรู้ที่ได้จะไม่ได้เป็นเพียงแค่สมมติฐาน โจทย์ ปัญหา ที่หาข้อสรุปไม่ได้ สมมติฐาน โจทย์ปัญหาเป็นความท้าทายที่อาจารย์จะตั้งให้นักศึกษาทำการค้นหาสืบเสาะ

ความรู้และนำมาเป็นข้อสรุปได้อย่างเป็นระเบียบมากยิ่งขึ้น และเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่อันเกิดจากประสบการณ์ที่ได้สืบเสาะหาความรู้ต่างๆ

2.5.3 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (2525) การวิจารณ์ เป็นการแสดงความคิดเห็นติชม มีทั้งแง่บวกและแง่ลบ หรือ สร้างสรรค์และทำลาย ดังนั้น คนส่วนมากจึงไม่ชอบถูกวิจารณ์ ส่วนใหญ่วิธีวิจารณ์จะใช้ในงานศิลปกรรม หรือ วรรณกรรม มากกว่า

วิจารณ์นะ, วิจารณ์ ก. ให้คำตัดสินสิ่งที่เป็น ศิลปกรรม หรือ วรรณกรรม เป็นต้น โดยผู้มีความรู้ควรเชื่อถือได้ว่ามีค่าความงามความไพเราะคืออะไร หรือมีข้อขาดตกบกพร่องอย่างไรบ้าง เช่นเขาวิจารณ์ว่า หนังสือเล่มนี้แสดงปัญหาสังคมในปัจจุบันได้ดีมากสมควรได้รับรางวัล, ติชม, มักใช้เต็มคำว่าวิพากษ์วิจารณ์ เช่นคนดูหนังวิพากษ์วิจารณ์ว่าหนังเรื่องนี้ดำเนินเรื่องซ้ำทำให้คนดูเบื่อ

การวิจารณ์ หมายถึง การพิจารณาเทคนิคหรือกลวิธีที่แสดงออกมานั้น ให้เห็นว่าน่าคิด น่าสนใจ น่าติดตาม มีชั้นเชิงยกย่อนหรือตรงไปตรงมา องค์ประกอบใดมีคุณค่าน่าชมเชย องค์ประกอบใดน่าท้วงติงหรือบกพร่องอย่างไร การวิจารณ์ สิ่งใดก็ตามจึงต้องใช้ความรู้ มีเหตุมีผล มีหลักเกณฑ์และมีความรอบคอบด้วย ตามปกติแล้ว เมื่อจะวิจารณ์สิ่งใด จะต้องผ่านขั้นตอนและกระบวนการของการวิเคราะห์ สาร วินิจฉัย และประเมินค่าสาร ให้ชัดเจนเสียก่อนแล้ว จึงวิจารณ์แสดงความคิดเห็นออกอย่างมีเหตุมีผลให้น่าคิด น่าฟังและเป็นคำวิจารณ์ที่เชื่อถือได้สารที่ได้รับจากการฟังมีมากมาย แต่ก็ได้รับเป็นประจำในชีวิตประจำวันได้แก่ข่าวและสารประชาสัมพันธ์ ละคร การสนทนา คำสัมภาษณ์บุคคล คำปราศรัย การบรรยาย บทอภิปราย โอวาท งานประพันธ์ร้อยกรองประเภทต่างๆ

การส่งเสริมแนวคิดให้เกิดความรู้โดยอาศัยการวิจารณ์ ซึ่งเป็นความยากของการสอนให้กล้าคิด กล้าวิจารณ์ ติชมข้อดีข้อเสีย เพราะคนส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงลบต่อการวิจารณ์ และมักไม่ยอมรับคำติชมวิจารณ์นั้นๆ แต่การวิจารณ์ทำให้เกิดกระบวนการของความรู้ขึ้น การวิจารณ์ทำให้เห็นจุดเด่น จุดด้อย ข้อดีข้อเสีย แต่ต้องเป็นการวิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์เพื่อหาความรู้ที่แตกขยายออกไป ผู้วิจารณ์และผู้ถูกวิจารณ์ต้องยอมรับความจริงอย่างปราศจากอคติต่อกัน อาจารย์ผู้สอนสามารถส่งเสริมให้นักศึกษากล้าคิด กล้าวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นข้อเนื้อหาทางวิชาการ การบรรยาย ให้นักศึกษาเข้าใจหลักการวิพากษ์วิจารณ์แบบสร้างสรรค์ การวิพากษ์ เป็นการหาความรู้โดยอาศัยทฤษฎีที่มีส่วนในการวิพากษ์ ส่วนวิจารณ์อาศัยความรู้สึกส่วนตัวในการติชม หาข้อบกพร่อง เพื่อนำพาไปสู่ความจริงนั้น อาจารย์ผู้สอนตั้งปัญหาที่บรรยาย และเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้หาจุดเด่นจุดด้อย ข้อดีข้อเสียในการวิจารณ์ เพื่อให้เกิดกระบวนการคิดหาเหตุผลหาความจริงจากการวิจารณ์นั้นๆ เพราะก่อนที่จะวิจารณ์สิ่งใดนั้น นักศึกษาต้องหาความรู้จากสิ่งที่จะวิจารณ์ก่อนเพื่อหาข้อวิจารณ์ และเมื่อวิจารณ์แล้วสามารถหาข้อสรุปได้หรือไม่ว่าสิ่งที่วิจารณ์นั้นถูกหรือผิด ดีหรือเสีย อาจารย์สามารถส่งเสริมให้แนวคิดข้อกระจ่างกับความจริงด้วยการวิจารณ์ได้เช่นกัน

2.5.4 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี

วิภาษวิธี หมายถึง การดำเนินการอภิปรายหรือโต้แย้งที่เป็นกระบวนการทางความคิดที่นำไปสู่การตระหนักรู้อย่างแจ่มแจ้งถึงข้อจำกัดของเหตุผล โดยทั่วไปการเคลื่อนไหวทางความคิดในลักษณะนี้ มักจะดำเนินไปใน 2 รูปแบบ คือ 1. เพื่อปฏิเสธหรือวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดอื่นเป็นหลัก โดยเป็นวิธีการเชิงปฏิเสธและหักล้าง 2. เพื่อแสดงจุดยืนทางความคิดของผู้นำเสนอ โดยพยายามหาบทสรุปหรือเป้าหมายที่เป็นสังขธรรม

เว็บไซต์ GotoKnow โดยลูกสายลม,(สืบค้นเมื่อ 15/12/2564) ได้กล่าวว่า วิภาษวิธีนั้น ท่านนาคร ชุนได้คิดขึ้นมาเพื่อใช้แก้ความเห็นของบุคคลที่ตั้งคำถามในเรื่องที่ตอบไม่ได้ และปัญหาที่นักคิดตั้งแต่สมัยพุทธกาลนิยมถามในเรื่องที่ตอบไม่ได้ เพื่อมุ่งสู่ความจริง ไม่ใช่มีชีวิตอยู่เพื่อรับใช้เหตุผล โดยได้จัดระบบการตรวจสอบเหตุผลออกมาเป็นชุด ซึ่งในชุดนั้นประกอบไปด้วยรูปแบบทั้ง 4 อย่าง ที่เรียกว่า จตุษโกฏิ (แปลง่าย ๆ ว่า 4 มุม) โครงสร้างของวิภาษวิธีที่จัดชุดของความเชื่อออกเป็นชุดความคิดต่าง ๆ จะเป็นไปดังนี้ ยืนยัน (โกฏิที่ 1. มีลักษณะการยืนยันความมีอยู่ของตัวเอง พวกเขาเห็นว่ามีบางสิ่งที่เที่ยงแท้ดำรงอยู่อย่างนั้นเรื่อยไปตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต โดยมีกำลังอนุภาพต่อกันเป็นสายเพื่อสืบภาวะเดิมไว้ตลอด พวกที่มีทัศนะในเชิงนี้ ก้ในอดีต โดยความจริงในปัจจุบันนั้นได้แยกขาดจากความจริงในอดีต เป็นการปฏิเสธที่ทัศนะเช่น สารวาสติวาทะ สังขยะ และสำนักฮินดูทั่วไปที่ยอมรับเรื่องอาตมัน ปฏิเสธ (โกฏิที่ 2. มีลักษณะปฏิเสธความมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ หรือภาวะในปัจจุบันว่าไม่มีความเกี่ยวข้องกันกับอดีต โดยความจริงในปัจจุบันนั้นได้แยกขาดจากความจริงในอดีต เป็นการปฏิเสธที่ทัศนะบางอย่าง แต่ความจริงก็ยอมรับที่ทัศนะในอีกด้านหนึ่ง พวกที่มีทัศนะในเชิงนี้ก้ในอดีต โดยความจริงในปัจจุบันนั้นได้แยกขาดจากความจริงในอดีต เป็นการปฏิเสธที่ทัศนะเช่น เสาตรานติกะ ยืนยัน และปฏิเสธ (โกฏิที่ 3. มีลักษณะที่อาศัยการรวมทฤษฎีทั้งหลายเข้าด้วยกัน หลักๆ คือ พวกเซน ไม่ทั้งยืนยันและปฏิเสธ (โกฏิที่ 4. มีลักษณะที่ไม่ยอมรับหลักการความเป็นเหตุและผลอย่างสิ้นเชิง ได้แก่ พวกวัตถุนิยม (จารวาก) และคำสอน ของเจ้าสำนักที่มีชื่อเสียงบางท่านในสมัยพุทธกาล การส่งเสริมแนวคิดแบบวิภาษวิธี ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต,เว็บไซต์,ปรัชญาสวนสุนันทา ((สืบค้นเมื่อ 15/12/2564) ได้อธิบายการสอนปรัชญาแบบวิภาษวิธีไว้ว่า Dialectics (วิภาษวิธี) คือ รูปแบบที่ผู้สอนถือว่าผู้เรียนมีความรู้เสมอกัน จึงเลือกที่จะนำเอาความคิดของแต่ละคนมาเสนอแนะ หรือมาโต้เถียง ขัดแย้งกันเพื่อหาผู้ชนะ ในการวิภาษวิธี ผู้สอนอาจสอนวิธีวิภาษด้วยการการถอดสัญลักษณ์ของลากรอง (Jacques Lacan, 1901-81) เพื่อให้สามารถเข้าใจสรรพสิ่ง (entities) ได้ตามสภาพที่มันเป็นจริง (essence) โดยปราศจากอิทธิพลของอคติ 4 ตามแนวคิดของเบคอน (Bacon, 1561-1626) จบลงด้วยข้อสรุปและกฎก็ได้ หรือผู้สอนทำการโต้เถียงเหตุผลกับผู้เรียนก็ได้จนกว่าจะได้ข้อสรุป (thesis-antithesis-synthesis) ซึ่งใครเป็นผู้ชนะก็ได้ตามหลักเหตุผลที่ใช้อ้างอิง วิภาษวิธียังเป็นการฝึกการใช้เหตุผลและการอ้างเหตุผลเชิงวาทกรรมต่างๆ อีกด้วย ทั้งนี้ ทั้งสองฝ่ายต้องไม่เพียงอ้างเหตุผลแต่ต้องมีแนวคิดของตนเองที่แน่นชัดด้วย

การส่งเสริมด้วยวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี เป็นวิธีการหาความรู้อีกรูปแบบหนึ่งในการศึกษาทางด้านศาสนาและปรัชญา การตั้งโจทย์ข้อสงสัย ปัญหาความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน เพื่อนำมาสู่การถกเถียง โต้แย้ง หักล้างทางความคิดแบบวิภาษวิธีด้วยการยืนยัน ปฏิเสธ ยืนยันและปฏิเสธ ทั้งไม่ยืนยันและปฏิเสธ ซึ่งอาจารย์ผู้สอนสามารถส่งเสริมให้นักศึกษามีกิจกรรมถกเถียงปัญหาต่างๆได้ในชั้นเรียน หรือจัดโครงการที่ส่งเสริมวิธีการแบบวิภาษวิธี เช่น กิจกรรมโต้วาที กิจกรรมการเสวนาความคิดเห็น เป็นต้น

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุรพงษ์ ยิ้มละมัย, (2540: บทคัดย่อ) การสอนการอ่านเพื่อเพิ่มความสามารถในการคิดเชิงวิจารณ์ตามการวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์, การวิจัยนี้เพื่อศึกษาผลของการคิดเชิงวิจารณ์จากการสอนการอ่านเพื่อเพิ่มความสามารถในการคิดเชิงวิจารณ์ตามแนวสุนทรียศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนการอ่านเพื่อเพิ่มความสามารถในการคิดเชิงวิจารณ์ตามการวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์ มีความสามารถในการคิดเชิงวิจารณ์ตามการวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยมีค่าเฉลี่ยของแนวความคิดเชิงวิจารณ์ตามการวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

นางสาวนีย์ พงศกรเสถียร, (2554: บทคัดย่อ) ผลจากการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องญาณวิทยาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ความรอบรู้ในสมมติสัจคือความรู้ที่อิงอาศัยโลก และความรอบรู้ในปรมัตถสัจคือความรู้ที่พ้นจากการอิงอาศัยโลกตามแนวทางของลัทธิหินยานหรือทักษิณิกายโดยยึดหลักของเหตุและผลเป็นสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบความหมายของญาณวิทยาตะวันตกที่ให้ความหมายว่าเป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยบ่อเกิด ลักษณะ หน้าที่ ประเภท ระเบียบวิธี และความสมเหตุสมผลของความรู้ บางที่เรียกว่า ทฤษฎีความรู้ ซึ่งถือว่า เป็นหัวใจในการแสวงหาความรู้ ญาณวิทยาในตะวันตกมีความสำคัญตรงที่เป็นพื้นฐานในการแก้งความจริง และมีบ่อเกิดของความรู้ ธรรมชาติของความรู้ ความสมเหตุสมผลของความรู้ และเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินความรู้ ญาณวิทยาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทมีแนวคิดมาจากการตรัสรู้ความจริงของพระพุทธเจ้า แล้วพระองค์ก็นำเอาความรู้จริงนั้นมาประกาศแก่ชาวโลก แบ่งเป็น 2 ระดับคือ ความรู้ระดับโลกียะ และความรู้ระดับโลกุตตระ ซึ่งมีบ่อเกิดหรือแหล่งความรู้อยู่ 3 ทาง ได้แก่ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา ส่วนธรรมชาติของความรู้ได้แก่ สัจธรรม 2 คือ สมมติสัจกับปรมัตถสัจ ความสมเหตุสมผลของความรู้ ได้แก่ โลกุตตรปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงซึ่งเป็นสัญญาชั้นพิเศษที่อยู่เหนือระดับสามัญธรรมดา และเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินความรู้ได้แก่ หลักกาลามสูตร 10 ประการเป็นหลักเกณฑ์ในเบื้องต้น และสัมมาทิฐิกับภาวนามยปัญญา เป็นหลักเกณฑ์ในระดับที่สูง

นางสาวณัฐิกา ครองยุทธ, (2560:บทคัดย่อ) ประเด็นทางญาณวิทยาในแนวคิดเรื่องชุมชนแห่งการสืบเสาะของแมทธิว ลิปแมน, วิทยานิพนธ์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560 ผลการวิจัยพบว่า เป้าหมายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการสนับสนุนแนวคิดชุมชนแห่งการสืบเสาะวิทยา แนวคิดดังกล่าวลิปแมนรับอิทธิพลจากปรัชญาการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ในเรื่องแนวคิด ปฏิบัตินิยมและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ประเด็นทางญาณวิทยาที่จะศึกษาได้แก่ 1. ปัญหาความสามารถในการใช้เหตุผลของเด็กในทฤษฎีพัฒนาทางการรู้คิด (Theory of Cognitive Development) ของฌอง เพียเจต์ (Jean Piaget) และ 2. ข้อถกเถียงในญาณวิทยาสังคมได้แก่ปัญหาในเรื่องการไตร่ตรองร่วมกันเป็นกลุ่ม (Group deliberation) และการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม (Collaborative Learning) ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าวิธีชุมชนแห่งการสืบเสาะมีข้อได้เปรียบทางญาณวิทยา ผู้เขียนยังได้เสนอแนวทางใหม่ที่จะช่วยให้วิธีชุมชนแห่งการสืบเสาะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นสำหรับการเรียนในชั้นเรียนโดยประยุกต์จากข้อเสนอของแบรด เรย์ (Brad Wray) ในเรื่องการค้นคว้าร่วมกันเป็นกลุ่ม

นายคมสินธุ์ ต้นสินนท์, (2561:บทคัดย่อ) การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหอวัง ปทุมธานี ตำบลสวนพริกไทย อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า 1.การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ ในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหอวัง ปทุมธานี ตำบลสวนพริกไทย อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มอย่างมีเหตุผล ส่งผลให้เกิดการพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบ คิดถูกวิธี คิดในแนวทางที่เป็นกุศล เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม และนำวิธีการคิดที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาเรื่อง “พุทธประวัติพุทธสาวกพุทธสาวิกา ศาสนิกชนตัวอย่าง” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหอวัง ปทุมธานี ตำบลสวนพริกไทย อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ประธาน คงเรืองราช และคณะ, (2561:บทคัดย่อ) การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิภาษวิธี 2) เพื่อศึกษาวัตถุนิยมวิภาษวิธีของคาร์ล มาร์กซ 3) เพื่อวิเคราะห์วัตถุนิยมของวิภาษวิธีของคาร์ล มาร์กซ ผลการวิจัยพบว่า 1.วิภาษวิธี คือ วิธีการสนทนาในการหาคำตอบหรือการหาข้อยุติ ต่อมาวิภาษวิธีถูกนำไปใช้ในการพัฒนาและในการแก้ปัญหา โดยการเริ่มต้นจากสภาวะการณ์พื้นฐาน เมื่อสภาวะการณ์พื้นฐานเกิดความขัดแย้งขึ้นจึงหาวิธีการแก้ปัญหาสภาวะการณ์พื้นฐานได้สภาวะการณ์พื้นฐานใหม่เกิดขึ้น ต่อมาสภาวะการณ์ใหม่เกิดความขัดแย้งขึ้นอีก จึงหาวิธีการแก้ปัญหาสภาวะการณ์นั้นจนได้สภาวะการณ์ใหม่เกิดขึ้นอีก ซึ่งทำวิธีการอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้สภาวะการณ์สมบูรณ์ ซึ่งเรียกวิธีการนี้ว่า วิภาษวิธี 2.วัตถุนิยมวิภาษวิธีของ คาร์ล มาร์กซ ได้แก่ การนำวิธีการวิภาษวิธีมาใช้ในการพัฒนาทางด้านวัตถุที่

เกิดจากความขัดแย้ง โดยธรรมชาติของสรรพสิ่งหรือวัตถุแล้ว ล้วนแต่ตกอยู่ภายใต้สภาวะการณ์ขัดแย้ง โดยเริ่มจากทฤษฎีพื้นฐานที่ว่าวัตถุมีความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา ความขัดแย้งจะนำไปสู่การเคลื่อนไหว และการเคลื่อนไหวจะนำไปสู่การพัฒนา 3) วิเคราะห์วัตถุนิยมวิภาษวิธีของ คาร์ล มาร์กซ ได้แก่ การนำโลกทัศน์ในการพัฒนาชนชั้นกรรมาชีพที่เกิดความขัดแย้ง โดยเฉพาะความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ กระบวนการคิด การใช้แรงงาน ซึ่งมีประเด็นในการวิเคราะห์ 4 ประการ คือ 1. สรรพสิ่งมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง 2. สรรพสิ่งมีความสัมพันธ์กัน ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว 3. สรรพสิ่งมีความขัดแย้ง 4. ความขัดแย้งภายในเป็นสาเหตุและความขัดแย้งภายนอกเป็นเงื่อนไขนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

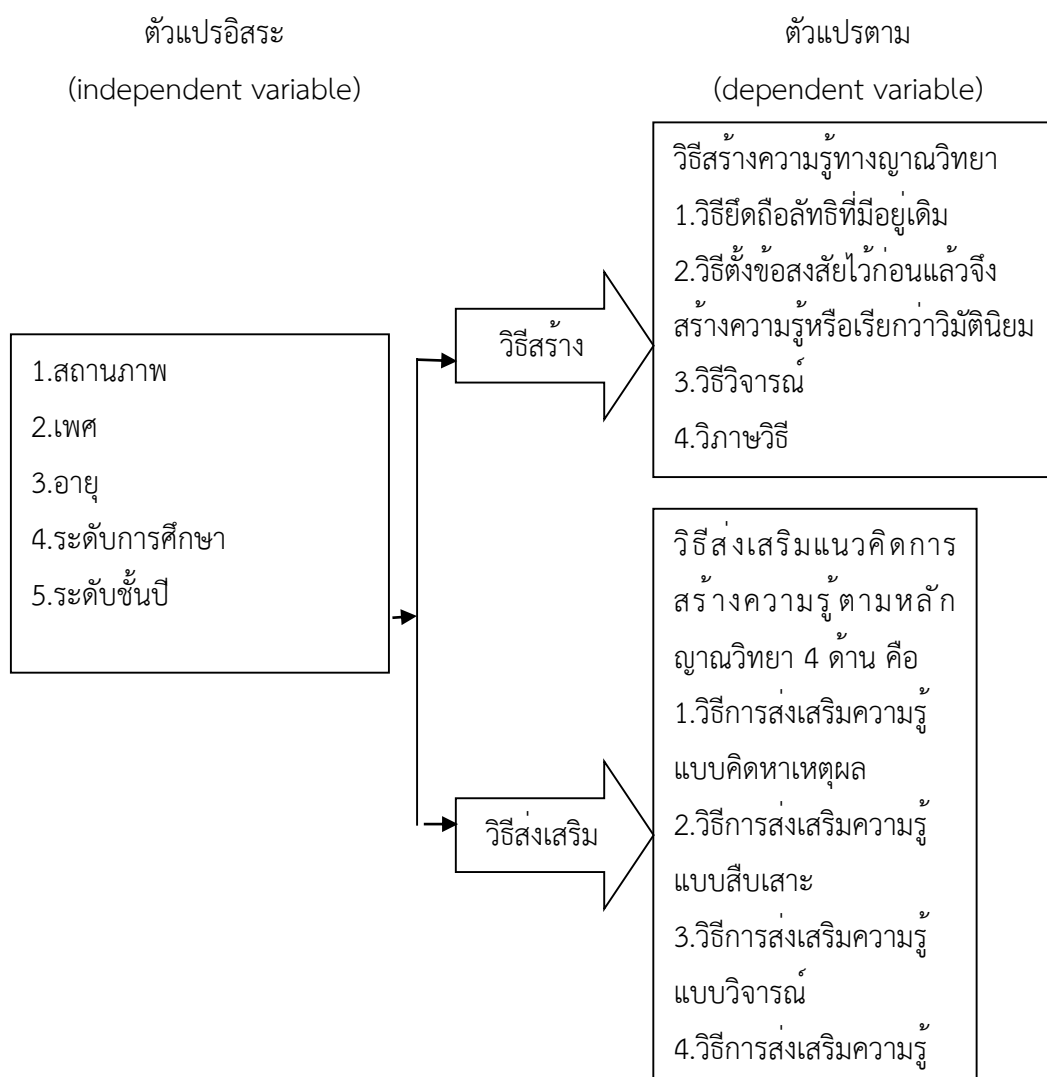
สุทนต์ ทองเล็ก, (2562:135) คัดอย่างปราชญ์ กระบวนการวิภาษวิธี: โสเครตีส, บทความวิชาการ นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาปรัชญาของโสเครตีส 2. ศึกษาแนวคิดของโสเครตีส และ 3. เพื่อศึกษากระบวนการวิภาษวิธี ผลการวิจัยพบว่า 1. ปรัชญาของโสเครตีส ได้แก่ ราชอาณาจักร เป็นผู้ปกครองที่ดี ปราชญ์เป็นบุคคลที่มีความรู้ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม และส่งเสริมให้ประชาชนทำดี 2. แนวคิดของโสเครตีส ได้แก่ ปัญญา (Wisdoms) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับความดี ความกล้าหาญ (Courage) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เราควรกลัวและไม่ควรกลัว ความอดทน (Temperance) หมายถึง การมีชีวิตตามทำนองคลองธรรมคุณงามแห่งความดี และความยุติธรรม (Justice) หมายถึง การแสดงออกในรูปของการกระทำที่เคารพสิทธิของผู้อื่น และการไม่ยอมทำความชั่วต่อผู้อื่น 3) กระบวนการวิภาษวิธี (Dialectic) หลักการที่สำคัญของกระบวนการนี้คือ การนำข้อเสนอที่มีเหตุผล (Thesis) และข้อคัดค้าน (Antithesis) มาหักล้างกัน หลักการนำไปใช้ ค.ย่อมาจาก คิด หมายถึง การคำนึงหารายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ของปัญหา วิ. ย่อมาจาก วิเคราะห์ หมายถึง การพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ว่ารายละเอียดต่างๆ นั้น ถูกต้องหรือไม่อย่างไร ย. ย่อมาจาก แยกแยะ หมายถึง การแตกรายละเอียดออกไปเป็นส่วนๆ และจัดกลุ่มในกลุ่มที่มีประเด็นลักษณะเดียวกัน

ปริญญา วิชัยรัตน์ และคณะ, (2564:283-285) ผลการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น เพื่อส่งเสริมความสามารถการวิจารณ์วรรณคดี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. พัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five-Steps process) และ 2. ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี โดยการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five-Steps process) ผลการวิจัยพบว่า 1. แผนการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการ 5 ขั้น (Five-Steps process) มีความเหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1 และ 2. ผลการจัดการเรียนรู้วรรณคดี โดยใช้กระบวนการ 5 ขั้น (Five-Steps process) สามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถวิจารณ์วรรณคดีเพิ่มขึ้นตามลำดับและเป็นไปตามเกณฑ์คะแนนกำหนด คือ ร้อยละ 60 ทุกคน สะท้อนผลว่านักเรียนมีการวางแผนจุดมุ่งหมายในการเรียนที่เป็นระบบขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็นออกมาทำให้เกิดประเด็นและมโนทัศน์ที่หลากหลายส่งเสริมให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีชีวิตชีวา เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างนักเรียนกับนักเรียนและระหว่างนักเรียนกับผู้วิจัย นักเรียนกระตือรือร้น ตื่นเต้น ตื่นตัว สนุกสนานและให้ความสนใจกับกิจกรรมการเรียนรู้มากกว่าจัดการเรียนแบบปกติ ซึ่งกระบวนการ

ดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การตีความ และการประเมินค่าสามารถโต้แย้ง วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล นำข้อดี และข้อบกพร่องของตนมาปรับใช้ในการเรียนและทดสอบครั้งต่อไปได้ ทั้งมีข้อจำกัด คือ ต้องดูแล ให้คำแนะนำนักเรียนอย่างใกล้ชิดและใช้ระยะเวลาเตรียมการจัดการเรียนรู้มากกว่าปกติ

2.7 สรุปกรอบแนวความคิด

กรอบแนวคิดในการวิจัยวิธีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของ นักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดวิธีสร้างความรู้ทางญาณวิทยาจาก รองศาสตราจารย์ชัยวัฒน์ อັตพัฒน์, ญาณวิทยา (2555:170-175) ได้กล่าวว่า การสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาไว้ 4 วิธี คือ 1. วิธียึดถือลัทธิที่มีอยู่เดิม 2. วิธีตั้งข้อสงสัยไว้ก่อนแล้วจึงสร้างความรู้หรือเรียกว่าวิมัตินิยม 3. วิธีวิจารณ์ 4. วิชาวิธี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

- 3.1 วิธีดำเนินการวิจัย
- 3.2 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 กรอบแนวคิดและการกำหนดค่าตัวแปร
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

3.1 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งใช้วิธีศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากการสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตร และนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

3.2 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ นักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ 1 - 4 จำนวน 14 รูป/คน และอาจารย์ประจำหลักสูตร จำนวน 4 รูป/คน รวมนักศึกษาและอาจารย์ จำนวน 18 รูป/คน

3.3 กรอบแนวคิดและการกำหนดค่าตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งใช้วิธีศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เหตุผลที่ใช้รูปแบบดังกล่าวเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกให้ได้คำตอบที่ชัดเจนที่สุดใน

ประเด็นคำถามที่คลุมเครือและครอบคลุมทุกด้านในประเด็นที่ศึกษา การวิจัยเรื่อง การศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอน จึงเหมาะสมที่ทำการศึกษาด้วยวิธีแบบผสม (Mixed Research) ซึ่งจะนำไปสู่ผลการศึกษาและข้อสรุปที่เป็นความคิดเห็นของนักศึกษาและอาจารย์ผู้สอนเป็นแนวทางพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้ วิธีการสอนที่เหมาะสมต่อไป

สำหรับการวิจัย การศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา ผู้วิจัยได้อาศัยคุณลักษณะที่สำคัญของการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ และตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยให้มากที่สุด โดยมีคุณลักษณะวิจัยแบบผสม (Mixed Research) ดังนี้

3.3.1 ใช้วิธีเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยผู้วิจัยได้กำหนดคำถามตามกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย 4 ด้าน จัดสร้างเครื่องมือวิจัยแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เครื่องมือแบบสำรวจแจกให้กับกลุ่มประชากรเพื่อตอบคำถามก่อน และใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเป็นธรรมชาติ เป็นกันเองโดยการพูดคุย สนทนา เพื่อหลีกเลี่ยงความรู้สึกของผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าเหมือนถูกบังคับให้ตอบ ดำเนินการบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมทุกด้านของวัตถุประสงค์ในการวิจัย และนำมาวิเคราะห์แปลผล

3.3.2 รวมหรือผสมผสานข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลแบบเชิงปริมาณและแบบคุณภาพ นำมาวิเคราะห์แปลผลและให้ความหมายเพื่อนำไปสู่การอภิปรายผลแบบผสมผสาน

3.3.3 ใช้แนวคิดเชิงปรัชญาหรือกระบวนทัศน์หลากหลายร่วมกัน ผู้วิจัยคำนึงถึงเหตุผลของการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) การวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพอย่างใดอย่างหนึ่งมักมีมุมมองที่คับแคบและนำไปสู่การปฏิบัติที่ผิดพลาดได้ วิธีการวิจัยย่อมมีจุดแข็งจุดอ่อนแตกต่างกัน การวิจัยแบบผสม (Mixed Research) จึงเป็นการอภิปรายที่อาศัยความคิดเชิงปรัชญาหรือกระบวนทัศน์ที่หลากหลายร่วมกันเพื่อทำให้ทราบปัจจัยที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3.3.4 เน้นความหลากหลายในทุกระดับของกระบวนวิจัย การบูรณาการกระบวนกรวิจัยที่หลากหลายย่อมทำให้เห็นผลการวิจัยที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ ทำให้ผู้วิจัยมีวิธีเก็บข้อมูลวิธีวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายข้อมูลหลากหลายมากขึ้น

3.3.5 ยึดคำถามและปัญหาวิจัยเป็นหลักในการกำหนดวิธีการที่จะนำมาใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นสำคัญ โดยมีกรอบแนวคิดที่ตรงกับวัตถุประสงค์ ประเด็นคำถามและปัญหาวิจัยจึงไม่ออกนอกกรอบแนวคิดของการวิจัย

3.3.6 ใช้วิธีรวบรวมข้อมูลหลาย ๆ วิธี เพื่อเสริมซึ่งกันและกัน การอภิปรายผลและสรุปผลการวิจัยได้จากมาจากการรวบรวมข้อมูลวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพนำมาวิเคราะห์สรุปเป็นแนวทางเดียวกัน

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน และแบบสัมภาษณ์ (Structure Interview) ดังนี้

3.4.1 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำแนวคิดทฤษฎีมาสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามดังนี้

3.4.1 เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ (Survey Research) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม โดยให้ครอบคลุมเนื้อหากรอบความคิดของการวิจัย

2. สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

3. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนำเสนอที่ปรึกษางานวิจัยได้พิจารณาสอบคุณภาพแบบสอบถามในเบื้องต้น

4. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากที่ปรึกษางานวิจัยแล้วนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) และภาษาที่ใช้ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 รูป/คน ดังนี้

4.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ศรีคำมูล ผู้ช่วยอธิการบดี และอาจารย์ประจำหลักสูตร คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชา การสอนภาษาอังกฤษ

4.2 พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะศาสนาและปรัชญา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

4.3 ดร.กฤตสุขชิน พลเสน อาจารย์ประจำหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชา พระพุทธศาสนา และปรัชญา

โดยหาค่าความสอดคล้องดัชนีระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence Index = IOC) สำหรับพิจารณาเนื้อหาและภาษาของข้อคำถามและข้อว่า เหมาะสม ไม่น่าสนใจ และไม่เหมาะสม ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 -1.00 ถือว่า ข้อคำถามนั้นมีความเหมาะสม

5. นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านมาปรับแก้ไขแบบสอบถาม แล้วนำไปทดลองใช้ (Thy Out) กับกลุ่มตัวอย่างทดสอบในการวิจัย จำนวน 30 รูป/คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของ

แบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา หรือวิธีของ Cronbach, (1971:123) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.962

6.เตรียมเอกสารขอพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนต่อสถาบันวิจัยและคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน ขอคำแนะนำในการเขียนโครงร่างวิจัย ยื่นแบบฟอร์มจริยธรรมวิจัยในคน พร้อมยื่นแบบฟอร์มคำอธิบายอาสาสมัครและการขอคำยินยอมเข้าร่วมวิจัย รอคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในคนพิจารณาอนุมัติผ่านเพื่อดำเนินการวิจัยได้

7. นำคำอธิบายอาสาสมัครและการขอคำยินยอมเข้าร่วมวิจัยที่ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการวิจัยในคนอนุมัติผ่านแล้วไปแจกกับประชากรผู้เข้าร่วมงานวิจัยพร้อมแบบสอบถามกับประชากรคือนักศึกษาและอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีเกณฑ์การประเมินค่าคะแนน (Rating Scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

5	หมายถึง	ความคิดเห็น	มากที่สุด
4	หมายถึง	ความคิดเห็น	มาก
3	หมายถึง	ความคิดเห็น	ปานกลาง
2	หมายถึง	ความคิดเห็น	น้อย
1	หมายถึง	ความคิดเห็น	น้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับคะแนนความคิดเห็นของนักศึกษาและอาจารย์ประจำหลักสูตรเป็นช่วงคะแนน ดังต่อไปนี้

คะแนนเฉลี่ย	1.00-1.49	แปลความว่า	ความคิดเห็นน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	1.50-2.49	แปลความว่า	ความคิดเห็นน้อย
คะแนนเฉลี่ย	2.50-3.49	แปลความว่า	ความคิดเห็นปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.50-4.49	แปลความว่า	ความคิดเห็นมาก
คะแนนเฉลี่ย	4.50-5.00	แปลความว่า	ความคิดเห็นมากที่สุด

3.4.2 ลักษณะของเครื่องมือ

1. แบบสอบถาม (Questionnaire)

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับชั้นปี เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา 4 ด้านประกอบด้วย

1. ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล
2. ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ
3. ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์
4. ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิชาชีพวิธี

ตอนที่ 3 เป็นคำถามประเภทปลายเปิดซึ่งให้ประชากรได้แสดงความคิดเห็นในเรื่อง ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

2. แบบสัมภาษณ์ (Structure Interview) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาและอาจารย์ประจำหลักสูตร จำนวน 6 รูป/คน

แบบสัมภาษณ์นักศึกษา 5 ด้าน

1. ด้านวิธีการสร้างความรู้แบบคิดหาเหตุผล 2. ด้านวิธีการสร้างความรู้แบบสืบเสาะ 3. ด้านวิธีการสร้างความรู้แบบวิจารณ์ 4. ด้านวิธีการสร้างความรู้แบบวิชาชีพวิธี และ 5. ประโยชน์จากการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา

แบบสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตร 4 ด้าน

1. ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล 2. ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ 3. ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ และ 4. ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิชาชีพวิธี

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเนื้อหา

3.5.1 รวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลหนังสือ บทความ งานวิจัยและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

3.5.2 ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามและขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย หลังจากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูล

3.5.3 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับประชากร คือ นักศึกษาและอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 18 รูป/คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.5.4 ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์และขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย หลังจากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์

3.5.5 การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ซึ่งบันทึกการสัมภาษณ์โดยการบันทึกและเทป จำนวน 6 รูป/คน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามและนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

3.6.2 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

3.6.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

3.6.3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.6.3.2 ระดับความคิดเห็นในการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณาธิชาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย แปลความหมายของค่าเฉลี่ย รศ.ดร.ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอ.อัจฉรา ชำนิประศาสน์, (2547:173) โดยยึดเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.50-5.00	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.50-4.49	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	มาก
ค่าเฉลี่ย	2.50-3.49	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.50-2.49	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	น้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00-1.49	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	น้อยที่สุด

3.6.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้น จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content analysis Technique) ซึ่งเป็นเทคนิคที่

สามารถใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั้งในรูปของเอกสารหรือข้อเขียน และคำพูดที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือสนทนา เป็นการวิเคราะห์ทั้งความหมายทางภาษาโดยตรงจากเอกสารหรือตัวบทและความหมายทางความรู้สึกหรือวิเคราะห์นัยที่แอบแฝงอยู่ รวมถึงการตีความทางบริบทหรือสภาพแวดล้อมประกอบข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ด้วย เป็นการวางเค้าโครงของข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.6.4.1 นำเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และอภิปรายผล โดยเริ่มจากการนำเสนอข้อมูลทั่วไปและข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร

3.6.4.2 อภิปรายผลจากข้อมูลนำเสนอ โดยวิเคราะห์ทั้งในส่วนที่เป็นคำพูดจากการสัมภาษณ์ เอกสารไปพร้อม ๆ กัน โดยให้ความสำคัญทั้งความหมายในทางภาษาและตีความจากความรู้สึกที่แฝงอยู่ในข้อมูลนั้น ๆ ภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัย

3.6.4.3 เพื่อวิเคราะห์วิธีการสร้างและวิธีการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย 2. เพื่อศึกษาวิธีส่งเสริมการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์เป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล

ตอนที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตอนที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ตอนที่ 4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความง่ายต่อการเข้าใจผลการวิจัยในครั้งนี้และเป็นไปในทิศทางที่ตรงกันในการสื่อความหมาย ผู้วิจัย จึงได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ ดังนี้

N = จำนวนประชากร

$\bar{X}$ = ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล

ตารางที่ 4.2.1 ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามสถานะภาพ

สถานะภาพ	จำนวน	ร้อยละ
นักศึกษา	14	77.80
อาจารย์	4	22.20
รวม	18	100.00

จากตารางที่ 4.2.1 ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา จำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 77.80 และเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตร จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.20 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2.2 ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
บรรพชิต	18	100.00
ชาย	-	-
หญิง	-	-
รวม	18	100.00

จากตารางที่ 4.2.2 ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นบรรพชิต จำนวน 18 รูป คิดเป็นร้อยละ 100.00

ตารางที่ 4.2.3 ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20 ปี	2	11.10
20-40 ปี	11	61.10
41-60 ปี	4	22.20
61 ปีขึ้นไป	1	5.60
รวม	18	100.00

จากตารางที่ 4.2.3 ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ อายุ 20-40 ปี จำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.10 อายุ 41-60 ปี จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.20 อายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.10 และอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.60 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2.4 ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ปริญญาตรี	14	77.80
ปริญญาโท	3	16.70
ปริญญาเอก	1	5.60
รวม	18	100.00

จากตารางที่ 4.2.4 ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ปริญญาตรี จำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 77.80 ปริญญาโท จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.70 และปริญญาเอก จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.60 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2.5 ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับชั้นปี

ระดับชั้นปี	จำนวน	ร้อยละ
ชั้นปีที่ 1	3	16.70
ชั้นปีที่ 2	6	33.30
ชั้นปีที่ 3	5	27.80
ชั้นปีที่ 4	-	-
อาจารย์ประจำหลักสูตร	4	22.20
รวม	18	100.00

จากตารางที่ 4.2.5 ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับชั้นปี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ระดับชั้นปีที่ 2 จำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.30 ระดับชั้นปีที่ 3 จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.80 อาจารย์ประจำหลักสูตร จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.20 และระดับชั้นปีที่ 1 จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.70 ตามลำดับ

ตอนที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตารางที่ 4.3.1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามความคิดเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา	N=ประชากร จำนวน 18 รูป/คน			
	ระดับความคิดเห็นของนักศึกษา			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
1.ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล	4.01	0.51	มาก	1
2.ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ	3.97	0.59	มาก	2
3.ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์	3.94	0.57	มาก	3
4.ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี	3.93	0.51	มาก	4
รวม	3.96	0.51	มาก	

จากตารางที่ 4.3.1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย วิทยาเขตมหาชิรลางกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 รองลงมา ได้แก่ ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 รองลงมา ได้แก่ ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 และ ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3.2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามความคิดเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาชิรลางกรณราชวิทยาลัย ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล

ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล	N=ประชากร จำนวน 18 รูป/คน			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
ความรู้ ที่ ถูกต้อง มาจาก กระบวนการ คิด วิเคราะห์ อย่างเป็น ระบบ	4.22	0.64	มาก	3
ความรู้ จาก การ อ่าน ฟัง เขียน ยัง ไม่ เพียง พอ ใน การ ทำให้ เกิด ความ รู้ ที่ ถูก ต้อง	3.61	1.09	มาก	10
เมื่อ เกิด ความ สงสัย ทาน มี การ ทบทวน ปัญหา ด้วย การ คิด หา เหตุ ผล ก่อน ทุก ครั้ง	4.17	0.78	มาก	4
การ เรียน การ สอน มี การ สร้าง บรรยากาศ ให้ เหมาะ สม กับ ราย วิชา และ เนื้อ หา ของ แต่ละ บท เรียน	3.78	0.80	มาก	9
มี การ สร้าง ความ สัม พัน ธ์ อัน ดี ระหว่าง อาจารย์ และ นัก ศึกษา ให้ เกิด มี บุคลิก ภาพ มี ความ สำร ม น่า เคาร พ ศรั ทธา มี สุข ภาพ จิต ที่ ดี และ มี ความ มั่น ใจ ใน ตน เอง	4.33	0.59	มาก	2
การ เรียน การ สอน มี การ กระตุ้น ปลุก เรา ให้ คิด หา เหตุ ผล อย่าง เป็น ระบบ ตาม หลัก แบบ โยนิ โส มน สิก การ	3.78	0.80	มาก	7

การเรียนการสอนมีการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ และตอบปัญหานั้นโดยอาศัยเหตุผลเป็นสำคัญ	4.17	0.70	มาก	5
การใช้สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนใจให้เกิดกระบวนการคิดแบบมีเหตุผล	3.83	0.85	มาก	6
มีเทคนิควิธีการช่วยให้คิดวิเคราะห์ในการเรียนมากกว่าการท่องจำ	3.78	0.73	มาก	8
อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผลร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น	4.44	0.61	มาก	1
รวม	4.01	0.51	มาก	

จากตารางที่ 4.3.2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักทฤษฎีของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตมทวชิวราลงกรณราชวิทยาลัย รายด้าน ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผลร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 รองลงมา ได้แก่ มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ให้เกิดมีบุคลิกภาพ มีความสำรวม น่าเคารพศรัทธา มีสุขภาพจิตที่ดี และมีความมั่นใจในตนเอง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 รองลงมา ได้แก่ ความรู้ที่ถูกต้องมาจากกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.64 รองลงมา ได้แก่ เมื่อเกิดความสงสัยท่านมีการทบทวนปัญหาด้วยการคิดหาเหตุผลก่อนทุกครั้ง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.78 รองลงมา ได้แก่ การเรียนการสอนมีการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ และตอบปัญหานั้นโดยอาศัยเหตุผลเป็นสำคัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 รองลงมา ได้แก่ การใช้สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนใจให้เกิดกระบวนการคิดแบบมีเหตุผล อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 รองลงมา ได้แก่ การเรียนการสอนมีการสร้างบรรยากาศให้เหมาะสม กับรายวิชาและเนื้อหาของแต่ละบทเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 รองลงมา ได้แก่ การเรียนการสอนมีการกระตุ้น ปลุกเร้าให้คิดหาเหตุผลอย่างเป็นระบบตามหลักแบบโยนิโส

มนสิการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 รองลงมา ได้แก่ การเรียนการสอนมีการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ และตอบปัญหานั้นโดยอาศัยเหตุผลเป็นสำคัญ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 รองลงมา ได้แก่ มีเทคนิควิธีการช่วยให้คิดวิเคราะห์ในการเรียนมากกว่าการท่องจำ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73 และ ความรู้จากการอ่าน ฟัง เขียน ยังไม่เพียงพอในการทำให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.09 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3.3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามความเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย รายด้าน ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ

ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ	N=ประชากร จำนวน 18 รูป/คน			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
ความรู้ต้องเกิดจากประสบการณ์ด้วยการสืบเสาะหาความรู้จึงจะเชื่อถือได้	4.00	0.76	มาก	4
ความรู้ต้องลงมือค้นหาด้วยตนเอง จากการเห็น ฟัง จดจำ พูด อ่าน และเขียน จึงจะเกิดความรู้ขึ้นมาได้	4.00	0.76	มาก	5
เมื่อเกิดความสงสัย ท่านจะสืบเสาะหาความรู้ที่ถูกต้องด้วยตนเองมากกว่าการคิดเอาเอง	4.17	0.70	มาก	1
มีการวางแผน การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม กำหนดแหล่งสืบเสาะหาความรู้ และระยะเวลาที่ชัดเจน	3.94	0.87	มาก	6
นำความรู้ที่ได้จากการสืบเสาะมาประมวลผล สังเคราะห์ สรุป ก่อนนำผลอภิปรายในเรื่องนั้นๆ	3.89	0.96	มาก	7
มีการอ้างอิงแหล่งที่มาของความรู้ เสมอ สามารถพิสูจน์ความถูกต้องของความรู้ที่ได้และไม่อ้างอิงความรู้แบบลอยๆ	4.11	0.67	มาก	3

มีการตั้งปัญหาเพื่อสร้างความสงสัยความอยากรู้ก่อนในการสืบเสาะหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	3.89	1.02	มาก	8
การตั้งปัญหาจากบทเรียนหรือสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อกระตุ้นความงุนงงสงสัยอยากรู้ อยากเห็น และเกิดความท้อทลายก่อนลงมือสืบเสาะหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	3.78	0.94	มาก	10
มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการสืบเสาะหาความรู้ การทดสอบ ทดลอง การพิสูจน์ ความจริงตามกระบวนการของวิทยาศาสตร์	3.83	0.78	มาก	9
อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น	4.17	0.70	มาก	2
รวม	3.97	0.59	มาก	

จากตารางที่ 4.3.3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย รายด้าน ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า เมื่อเกิดความสงสัย ท่านจะสืบเสาะหาความรู้ที่ถูกต้องด้วยตนเองมากกว่าการคิดเอาเอง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 รองลงมา ได้แก่ อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 รองลงมา ได้แก่ มีการอ้างอิงแหล่งที่มาของความรู้เสมอ สามารถพิสูจน์ความถูกต้องของความรู้ที่ได้และไม่อ้างอิงความรู้แบบลอย ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 รองลงมา ได้แก่ ความรู้ต้องเกิดจากประสบการณ์ด้วยการสืบเสาะหาความรู้จึงจะเชื่อถือได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.76 รองลงมา ได้แก่ ความรู้ต้องลงมือค้นหาด้วยตนเอง จากการเห็น ฟัง จดจำ พูด อ่าน และเขียน จึงจะเกิดความรู้ขึ้นมาได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.76 รองลงมา ได้แก่ มีการวางแผนการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม กำหนดแหล่งสืบเสาะหาความรู้ และระยะเวลาที่ชัดเจน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 รองลงมา ได้แก่ นำความรู้ที่ได้จากการ

สืบเสาะมาประมวลผล สังเคราะห์ สรุป ก่อนนำผลอภิปรายในเรื่องนั้น ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.96 รองลงมา ได้แก่ มีการตั้งปัญหาเพื่อสร้างความสงสัย ความอยากรู้ก่อนในการสืบเสาะหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02 รองลงมา ได้แก่ มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริม การสืบเสาะหาความรู้ การทดสอบ ทดลอง การพิสูจน์ความจริงตามกระบวนการของวิทยาศาสตร์ อยู่ใน ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.78 และ การตั้งปัญหาจาก บทเรียนหรือสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อกระตุ้นความงุนงงสงสัยอยากรู้อยากเห็น และเกิดความท้าทาย ก่อนลงมือสืบเสาะหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3.4 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามความเห็นการส่งเสริม แนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย รายด้าน ด้านวิธีส่งเสริม ความรู้แบบวิจารณ์

ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์	N=ประชากร จำนวน 18 รูป/คน			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
การวิจารณ์เป็นการติชมทั้งทางบวกและทางลบ สร้างสรรค์และทำลาย ท่านจึงไม่นิยมชอบการวิจารณ์สิ่งใด	3.50	1.15	มาก	10
การวิจารณ์เป็นเทคนิคและกลวิธีการของการแสดง ออกแบบตรงไปตรงมาเพื่อให้ได้ความรู้ที่ ถูกต้อง	3.94	0.80	มาก	6
การกล่าวดูถูกวิจารณ์ ติชมในแง่บวกแง่ลบ มีความสร้างสรรค์ จะทำให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง มากขึ้น	4.06	0.63	มาก	3
ก่อนวิจารณ์สิ่งใดท่านได้หาความรู้เรื่องนั้น ๆ ให้รอบครอบ อย่างมีเหตุผล และมีหลักเกณฑ์ ก่อนเสมอ	4.06	0.80	มาก	4
การวิจารณ์ สิ่งใด ท่านได้ยึดหลักการ ตรงไปตรงมา และสร้างสรรค์ให้เกิดความรู้ กระจ่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น	3.83	0.63	มาก	8

ท่านมีการรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ การติชมจากผู้อื่นได้โดยไม่มีอคติ	3.94	0.63	มาก	7
การเรียนการสอนมีการกระตุ้นให้ กล้าคิด กล้าวิจารณ์ ติชม ข้อดีข้อเสีย การทำรายงาน การนำเสนองาน การอภิปราย เป็นต้น	4.00	0.68	มาก	5
มีทฤษฎี เนื้อหาและเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เกิดการวิพากษ์ วิจารณ์ ติชม ข้อดีข้อเสีย ถูกหรือผิด ในชั้นเรียน การใช้สื่ออุปกรณ์ในการนำเสนอแนวคิด	3.78	1.11	มาก	9
มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมในชั้นเรียนได้แสดงออกในทางความคิดด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ ติชม อยู่บ่อย ๆ	4.11	0.96	มาก	2
อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น	4.22	0.64	มาก	1
รวม	3.94	0.57	มาก	

จากตารางที่ 4.3.4 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย รายงาน ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.64 รองลงมา ได้แก่ มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมในชั้นเรียนได้แสดงออกในทางความคิดด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ ติชม อยู่บ่อย ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.96 รองลงมา ได้แก่ การกล้าคิด กล้าวิจารณ์ ติชมในแง่บวกแง่ลบ มีความสร้างสรรค์ จะทำให้ได้ความรู้ที่ถูกต้องมากขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.63 รองลงมา ได้แก่ ก่อนวิจารณ์สิ่งใดท่านได้หาความรู้เรื่องนั้น ๆ ให้รอบครอบอย่างมีเหตุผล และมีหลักเกณฑ์ ก่อนเสมอ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 รองลงมา ได้แก่ การเรียนการสอนมีการกระตุ้นให้ กล้าคิด กล้าวิจารณ์ ติชม ข้อดีข้อเสีย การทำรายงาน การนำเสนองาน การอภิปราย เป็นต้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 รองลงมา ได้แก่ การวิจารณ์เป็นเทคนิคและกลวิธีของการ

แสดงออกแบบตรงไปตรงมาเพื่อให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 รองลงมา ได้แก่ ท่านมีการรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ การติชมจากผู้อื่นได้ โดยไม่มีอคติ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.63 รองลงมา ได้แก่ มีทฤษฎี เนื้อหาและเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เกิดการวิพากษ์ วิจารณ์ ติชม ข้อดีข้อเสีย ถูกหรือผิด ในชั้นเรียน การใช้สื่ออุปกรณ์ในการนำเสนอแนวคิด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.11 และ การวิจารณ์เป็นการติชมทั้งทางบวกและทางลบ สร้างสรรค์และทำลาย ท่านจึงไม่นิยมขอการวิจารณ์สิ่งใด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.15 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3.5 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามความเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย รายงาน ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี

ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี	N=ประชากร จำนวน 18 รูป/คน			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
การคิดเห็นที่ไม่ตรงกันสามารถแก้ได้ด้วยการถกเถียง โต้แย้ง หักล้างความคิดอย่างมีเหตุผลตามหลักวิภาษวิธี	3.83	0.70	มาก	8
ความรู้จากการโต้แย้งทำให้เห็นจุดเด่น จุดด้อย ข้อดีข้อเสีย และทำความเข้าใจของตนให้ถูกต้องได้	4.00	0.76	มาก	2
การโต้แย้งทางความคิดแบบวิภาษวิธี ทำให้ต้องหาความรู้อย่างมีเหตุผลมากยิ่งขึ้นก่อนการปฏิเสธหรือหักล้างความคิดเห็นของผู้อื่น	3.94	0.68	มาก	4
มีการยอมรับอย่างมีเหตุผลว่า การถกเถียง โต้แย้งทางความคิดต้องมีผู้แพ้ ผู้ชนะ ยอมรับความจริงได้อย่างไม่มีอคติ	4.00	0.68	มาก	3
การโต้แย้งทางความคิดแบบวิภาษวิธี ท่านได้ยึดหลัก 4 อย่าง คือ การยืนยัน การปฏิเสธ การยืนยันและปฏิเสธ และไม่ทั้งยืนยันและปฏิเสธ	3.78	0.94	มาก	10

การเรียนการสอนมีการกระตุ้นให้โต้เถียงทางความคิดที่ไม่ลงรอยกัน อย่างมีเหตุผล เพื่อทำความเข้าใจให้ถูกต้องและกระจ่างชัดมากขึ้น	3.94	0.80	มาก	5
มีการยกหัวข้อปัญหาความขัดแย้งทางความคิดเพื่อให้เกิดการโต้แย้งแบบวิภาษวิธี	3.94	0.80	มาก	6
มีการใช้สื่อ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการต่าง ๆ ผักกการถกเถียงโต้แย้งแบบวิภาษวิธี	3.94	0.87	มาก	7
มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมในชั้นเรียนให้แสดงออกในทางความคิดด้วยการถกเถียงโต้แย้ง หรือกิจกรรมโต้วาที อยู่บ่อย ๆ	3.83	0.85	มาก	9
อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธีร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น	4.11	0.75	มาก	1
รวม	3.93	0.51	มาก	

จากตารางที่ 4.3.5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความเห็นการส่งเสริมแนวความคิดการสร้างความรู้ตามหลักทฤษฎีของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย รายงาน ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธีร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น มีอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.75 รองลงมา ได้แก่ ความรู้จากการโต้แย้งทำให้เห็นจุดเด่น จุดด้อย ข้อดี ข้อเสีย และทำความเข้าใจของตนเองให้ถูกต้องได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.76 รองลงมา ได้แก่ มีการยอมรับอย่างมีเหตุผลว่า การถกเถียงโต้แย้งทางความคิดต้องมีผู้แพ้ ผู้ชนะ ยอมรับความจริงได้อย่างไม่มีอคติ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 รองลงมา ได้แก่ การโต้แย้งทางความคิดแบบวิภาษวิธี ทำให้ต้องหาความรู้อย่างมีเหตุผลมากยิ่งขึ้นก่อนการปฏิเสธหรือหักล้างความคิดเห็นของผู้อื่น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 รองลงมา ได้แก่ การเรียนการสอนมีการกระตุ้นให้โต้เถียงทางความคิดที่ไม่ลงรอยกัน อย่างมีเหตุผล เพื่อทำความเข้าใจให้ถูกต้องและกระจ่างชัดมากขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 รองลงมา ได้แก่ มีการยกหัวข้อปัญหาความขัดแย้งทางความคิดเพื่อให้เกิดการโต้แย้งแบบวิภาษวิธี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 รองลงมา ได้แก่ มีการใช้สื่อ อุปกรณ์ เทคนิค

วิธีการต่าง ๆ ฝึกการถกเถียงโต้แย้งแบบวิภาษวิธี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 รองลงมา ได้แก่ การคิดเห็นที่ไม่ตรงกันสามารถแก้ได้ด้วยการถกเถียงโต้แย้ง หักล้างความคิดอย่างมีเหตุผลตามหลักวิภาษวิธี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 และ มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมในชั้นเรียน ให้แสดงออกในทางความคิดด้วยการถกเถียงโต้แย้ง หรือกิจกรรมโต้วาที อยู่บ่อย ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 ตามลำดับ

ตอนที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.4.1 ผลการศึกษา การศึกษาส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักศึกษา จำนวน 4 รูป/คน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นศิลปศาสตรบัณฑิตปีที่ 1 จำนวน 1 รูป ,ชั้นศิลปศาสตรบัณฑิตปีที่ 2 จำนวน 1 รูป ชั้นศิลปศาสตรบัณฑิตปีที่ 3 จำนวน 2 รูป รวมจำนวน 4 รูป ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักศึกษา

4.4.1.1 ท่านมีวิธีการสร้างความรู้แบบคิดหาเหตุผล อย่างไรบ้าง?

พระบัณฑิต กนตสีโล,(22/12/2565/13.46 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การสร้างความรู้แบบคิดหาเหตุผล เริ่มต้นจากการตั้งประเด็นปัญหา หรือคำถามที่เกิดจากความสงสัย จะเป็นปัญหาหรือคำถามที่เกิดจากตัวผู้เรียน คือนักศึกษาหรืออาจารย์ผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ ก็ตาม เพื่อสร้างแรงจูงใจในการคิดหาเหตุผล นักศึกษาต้องนำปัญหาหรือคำถามมาคิดอย่างเป็นระบบ คิดแบบวิเคราะห์สรุปโดยประมวลผลออกมา เป็นลักษณะของการกลั่นกรองความรู้จากหยาบมาสู่ความละเอียด วิธีการคือต้องเกิดจากการตั้งปัญหาและคำถามที่ชวนคิดหาเหตุผล สามเณรวรโชติ ชั้นทอง, (22/12/2565/16.30 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การคิดหาเหตุผลต้องตั้งความสงสัยให้เกิดขึ้นก่อนจึงแสวงหาความรู้ที่เป็นความจริงให้ปรากฏขึ้นมา การคิดได้กับคิดเป็นต่างกัน ตามหลักของพระพุทธศาสนาต้องคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยแยกคลาย เป็นการกลั่นกรองความรู้จากหยาบให้ละเอียดขึ้น การตั้งความสงสัยต้องได้รับการกระตุ้นสอนจากอาจารย์ในชั้นเรียนจึงจะเกิดกระบวนการคิดหาเหตุผล เพราะลำพังนักศึกษาเองอาจจะไม่ค่อยได้สงสัยหรือตั้งคำถามเพื่อหาความรู้อะไรมากนัก พระภุชงค์ชัย ฐานุตโตโม,(23/12/2565/13.45 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การคิดหาเหตุผลจะเกิดขึ้นได้ต้องผ่านความรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัสมาก่อน คือ นักศึกษาต้องได้อ่าน ได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัส เป็นประสบการณ์มาก่อน จึงนำความรู้มาสู่กระบวนการคิดหาเหตุผล เหมือนความรู้จากประสบการณ์เป็นความรู้แบบหยาบที่ยังไม่ได้กรอง พอนำมาสู่กระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์แล้วจึงเป็นความรู้ที่ละเอียดมากขึ้น การเรียนในชั้นเรียนมีอาจารย์ผู้สอนได้กระตุ้นให้นักศึกษาได้เกิดความคิดหาเหตุผล ก่อนที่จะ

ตอบคำถามหรือนำเสนอความรู้ออกไปสู่ผู้อื่น สามเณรจิตติศักดิ์ สาวิกัน,(28/12/2565/15.56 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า วิธีการสร้างความรู้แบบคิดหาเหตุผล ต้องเกิดจากกิจกรรมในห้องเรียน โดยอาจารย์ผู้สอนช่วยกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดกระบวนการคิดแบบญาณวิทยาหรือแบบโยนิโสมนสิการ เพราะตัวผู้เรียนอาจไม่ค่อยมีทักษะกระบวนการคิดแบบหาเหตุผลมากนัก

จากการสัมภาษณ์ด้านวิธีการสร้างความรู้แบบคิดหาเหตุผล สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การสร้างบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียน และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ มีความสำคัญ การเป็นกัลยาณมิตรเพื่อให้เกิดความกล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าสนทนาหรือนำเสนอความรู้ ในการตอบคำถามแบบมีเหตุผล

2) การตั้งปัญหาที่มีความสำคัญต่อกระบวนการคิดแบบหาเหตุผล ควรมีการฝึกตั้งคำถาม การตั้งประเด็นปัญหาทั้งจากนักศึกษาและอาจารย์ผู้สอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบคิดหาเหตุผล กระตุ้นให้นักศึกษาฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ

2. ท่านมีวิธีการสร้างความรู้แบบสืบเสาะ อย่างไรบ้าง?

พระบัณฑิต กนต์สีโล,(22/12/2565/13.46 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การสร้างความรู้แบบสืบเสาะ ผู้เรียนได้ใช้หลักวิธี 5 ขั้นตอน คือ 1.การสร้างความสนใจ 2.การสำรวจ 3.การค้นหา 4.การอธิบายขยายความรู้ และ 5.การประเมินผล ในการศึกษาหาความรู้แบบสืบเสาะนี้ ผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้คือ อินเทอร์เน็ต Google ในการสืบค้นข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ และนำเนื้อหาความรู้ที่ได้จากการสืบค้นในอินเทอร์เน็ตมาเทียบกับตำรา หนังสือ ถ้าเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก็ยึดตามพระไตรปิฎกเป็นสำคัญ โดยอ้างอิงที่มาขอเนื้อหาความรู้ที่นำมาได้มาอย่างไร จากที่ไหน สามเณรวรโชติ ชันทอง,(22/12/2565/16.30 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า สร้างความสนใจในเรื่องราวที่เราต้องการศึกษาก่อน หรือได้รับมอบหมายรายงานจากอาจารย์ผู้สอนให้ไปค้นคว้าหาความรู้เพื่อนำมาเป็นหัวข้อรายงานหรือนำเสนอในชั้นเรียน แหล่งเรียนรู้ที่ไปสืบเสาะค้นหาคือ การสืบค้นในอินเทอร์เน็ต แต่ต้องอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นส่วนใหญ่มาเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียน พระกฤษณชัย ฐานุตโตโม,(23/12/2565/13.45 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การค้นหาความรู้แบบสืบเสาะ ผู้ศึกษาได้ค้นหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก เพราะสืบค้นได้ง่าย หาความรู้ได้รวดเร็ว สืบค้นได้ทุกที่ถ้ามีสัญญาณอินเทอร์เน็ต แต่ถ้าอาจารย์ประจำวิชามอบหมายให้ไปค้นหาความรู้จากตำรา หนังสือ หรือพระไตรปิฎกก็เข้าห้องสมุดค้นหาคำตอบตามที่อาจารย์มอบหมาย ส่วนการนำเสนอรายงานในรายวิชาต่าง ๆ ก็จะอ้างอิงที่มาของความรู้ว่าได้มาอย่างไร สืบค้นจากแหล่งเรียนรู้ที่ไหน เพื่อให้มีความสำคัญกับความรู้ที่มามีความเป็นจริง ยอมรับและเชื่อถือได้โดยไม่นำเนื้อหาหรือความรู้มาอ้างแบบลอย ๆ สามเณรจิตติศักดิ์ สาวิกัน,(28/12/2565/15.56 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า ได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ประจำวิชาด้านการสืบค้นและแหล่งเรียนรู้ที่สามารถสืบค้นได้ ศึกษาหาความรู้จากตำรา หนังสือและการสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต สอบถามหาความรู้จากผู้รู้โดยตรง

จากการสัมภาษณ์ด้านวิธีการสร้างความรู้แบบสืบเสาะ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การสร้างความรู้แบบสืบเสาะ ควรใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ การหาหลักฐาน การพิสูจน์ความจริง การทดสอบและทดลองตามหลักวิทยาศาสตร์ จะเป็นขั้นตอนการยืนยันที่มาของความรู้นำไปสู่การสรุปและประเมินผลของความรู้นั้น

2) นักศึกษาส่วนใหญ่ค้นหาความรู้จากอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ต่าง ๆ อาจารย์ควรแนะนำให้ นักศึกษามีทักษะในการสืบค้นจากแหล่งเรียนรู้ที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับ เช่น หนังสือ ตำรา บทความวิจัยและบทความวิชาการอันเป็นที่ยอมรับ การอ้างอิงที่มาให้ถูกต้อง และตรงตามเนื้อหา

3. ท่านมีวิธีการสร้างความรู้แบบวิจารณ์ อย่างไรบ้าง?

พระบัณฑิต กนตสีโล,(22/12/2565/13.46 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การวิจารณ์ เป็นการแสดงความคิดเห็นแบบติชม ทั้งแง่บวกแง่ลบ การวิจารณ์มี 2 อย่างคือ วิจารณ์แบบสร้างสรรค์ กับวิจารณ์เพื่อทำลาย ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจารณ์โดยยกเรื่องราว เหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาที่น่าสนใจมาวิจารณ์ และสรุปประมวลผลเป็นความรู้ เป็นการวิจารณ์เพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องมากกว่าที่จะทำลายให้เกิดความเสียหาย ในการเรียนมีอาจารย์บางวิชากระตุ้นให้นักศึกษาได้วิพากษ์วิจารณ์ใน ประเด็นของเนื้อหาวิชาด้วย แต่ไม่บ่อยนัก เพราะผู้ศึกษาไม่ค่อยกล้าที่จะวิจารณ์ ด้วยความรู้ยังไม่ มากพอ สามเนตรวโรชิตี ชันทอง,(22/12/2565/16.30 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า ตามปกติไม่ค่อยกล้า วิจารณ์อะไร เพราะมองว่าตนเองยังมีความรู้น้อยอาจไปวิจารณ์ไม่ถูกต้องและมีผลเสียกับเรื่องที่วิจารณ์ มากกว่า แต่รู้ว่าการวิจารณ์จะต้องศึกษาเรื่องที่วิจารณ์ให้รอบครอบเสียก่อนเพื่อหาจุดเด่นจุดด้อยมา วิพากษ์วิจารณ์ ผู้วิจารณ์ต้องรับผิดชอบให้การวิจารณ์ด้วย ถ้าวิจารณ์เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ก็ ควรฝึกหัดวิจารณ์ให้ถูกต้องโดยได้รับการแนะนำจากอาจารย์ผู้สอนเป็นหลัก พระกฤษณชัย ฐานุตโตโม, (23/12/2565/13.45 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การวิจารณ์สิ่งใดผู้ศึกษาต้องไปศึกษาเรื่องราวนั้น ๆ ให้รู้ลึก รู้รอบก่อน จึงค่อยมาวิจารณ์ เพราะจะมองเห็นจุดเด่น จุดด้อยที่จะติชมได้ จะไปวิจารณ์ใครเรื่อง ใดถ้าไม่มีความรู้เรื่องนั้นๆ ก็เกิดการผิดพลาดหรือสร้างความเสียหายให้กับผู้อื่นได้ ผู้ศึกษาจึงไม่ค่อย กล้าวิจารณ์อะไรมากนัก สามเนตรจิตติศักดิ์ สาวิกัน,(28/12/2565/15.56 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า ต้องสร้างความเข้าใจในรูปแบบวิธีการวิจารณ์เสียก่อน เช่น การติชม การหาจุดเด่นจุดด้อยมาวิจารณ์ ถ้า วิจารณ์ไปจะมีใครยอมรับหรือโต้ตอบความคิดของเราหรือไม่ ไม่ควรวิจารณ์โดยขาดความรู้และ ประสบการณ์ อาจารย์ควรให้การแนะนำ

จากการสัมภาษณ์ด้านวิธีการสร้างความรู้แบบวิจารณ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การวิจารณ์มีทั้งแง่บวกแง่ลบ สร้างสรรค์และทำลาย ทำให้นักศึกษาไม่กล้าแสดงออกด้าน การวิจารณ์ นักศึกษาควรฝึกความกล้าที่จะวิจารณ์แบบสร้างสรรค์ หากความรู้ยังรอบครอบ มีเหตุผล ในการวิจารณ์โดยปราศจากอคติ หรือมุ่งให้เกิดความเสียหายต่อผู้ถูกวิจารณ์

2) ก่อนวิจารณ์สิ่งใด ควรหาความรู้ในเรื่องนั้นอย่างรอบครอบถี่ถ้วนเสียก่อนจึงจะสร้างความมั่นใจให้กับนักศึกษาในการแสดงออกแบบการวิจารณ์ การหาความรู้ก่อนวิจารณ์นั้นจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับนักศึกษา

4. ท่านมีวิธีการสร้างความรู้แบบวิภาษวิธี อย่างไรบ้าง?

พระบัณฑิต กนตสีโล,(22/12/2565/13.46 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การสร้างความรู้แบบวิภาษวิธี โดยใช้วิธีการสร้างปัญหาหรือคำถามที่ชวนสงสัย เพื่อนำมาถกเถียงโต้แย้งแบบการใช้เหตุผล และสรุปเป็นความรู้ขึ้นมา การใช้วิธีแบบนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประชุมร่วมกับชาวบ้านเพื่อให้เกิดความคิดร่วมกัน ไม่ได้เป็นไปเพื่อแตกสามัคคีแต่เป็นไปเพื่อสันติวิธี การได้วาทะที่มีอาจารย์บางท่านได้ใช้กิจกรรมนี้ในการเรียนการสอนด้วย เพื่อฝึกให้นักศึกษาได้ไปเตรียมความรู้เตรียมตัวในการโต้วาทะที่ตามญัตติที่อาจารย์กำหนด สามเณรวรโชติ ชันทอง,(22/12/2565/16.30 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่าวิธีการแบบวิภาษวิธี ถึงจะไม่เข้าใจวิธีการนักแต่ก็เป็นวิธีที่สร้างความรู้ในรูปแบบญาณวิทยา ผู้ที่จะหาความรู้แบบวิภาษวิธีต้องเป็นผู้ที่มีความรู้รอบด้าน และรู้ลึกจริงจึงจะหักล้างความคิดของผู้อื่นได้ ต้องหมั่นเรียนรู้จากอาจารย์หรือผู้รู้ต่อไป พระกฤษณชัย ฐานุตโตโม,(23/12/2565/13.45 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ เริ่มด้วยการจดบันทึกเป็นเนื้อหาย่อ ๆ ตามประเด็นปัญหาหรือญัตติที่จะใช้ถกเถียงหรือเสวนากันในชั้นเรียน การเรียนการสอนไม่ค่อยจัดกิจกรรมโต้วาทะเท่าไรนัก ส่วนใหญ่เป็นการเสวนาในห้องเรียนตามที่อาจารย์กำหนดเป็นประเด็นปัญหา สามเณรจิตติศักดิ์ สาวิกัน,(28/12/2565/15.56 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า วิธีการแบบวิภาษวิธีนั้น ผู้ศึกษาเข้าใจว่า น่าจะเป็นการถกเถียง โต้แย้งความคิด หรือข้อสงสัย ข้อขัดแย้งต่าง ๆ ซึ่งผู้ศึกษาไม่ค่อยได้ถกเถียง หรือโต้แย้งอะไร จึงเห็นว่าอาจารย์ผู้สอนควรให้คำแนะนำหรือมีกิจกรรมเสริมให้ผู้เรียนให้เกิดทักษะการหาความรู้แบบวิภาษวิธี

จากการสัมภาษณ์ด้านวิธีการสร้างความรู้แบบวิภาษวิธี สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) วิภาษวิธีเป็นการหาความรู้ที่ต้องมีองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาสนทนา ถกเถียงโต้แย้งทางความคิดและนำไปสู่การสรุปประมวลความรู้ ควรมีเวทีในการฝึกการโต้แย้ง ถกเถียงทางความคิดให้กับนักศึกษามากขึ้น เพื่อพัฒนาทักษะการพูดและการใช้วาทศิลป์
- 2) วิธีการทางวิภาษวิธีจุดมุ่งหมายของการหาความรู้มิใช่เพื่อเอาชนะ แต่เพื่อหาความจริง และต้องเป็นไปเพื่อสันติ มิใช่เพื่อการทำลายหรือสร้างความขัดแย้ง

5. ท่านได้รับประโยชน์จากการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาอย่างไรบ้าง?

พระบัณฑิต กนตสีโล,(22/12/2565/13.46 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา 4 ด้าน มีประโยชน์อย่างมากกับนักศึกษา เพราะทำให้มีความกล้าคิด กล้าพูด กล้านำเสนอความรู้ที่ได้มา ทำให้เกิดการตัดสินใจที่รวดเร็วและมีการอ้างอิงความรู้ที่ได้มาด้วย การฝึกใช้เหตุผล การแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ กล้าวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและการโต้แย้งทางความคิดนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สามเณรวรโชติ ชันทอง,(22/12/2565/16.30 น.) ได้ตอบ

แบบสัมภาษณ์ว่า การสร้างความรู้แบบญาณวิทยามีประโยชน์มากในการศึกษาศาสนาและปรัชญา ทำให้เป็นคนมีเหตุผล แสวงหาความรู้ที่เป็นจริง นำมาใช้พัฒนาตนเองให้การเรียนรู้ปรัชญาและดำเนินชีวิตได้ดี พระกฤษณชัย ฐานุตตโม,(23/12/2565/13.45 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ ช่วยกระตุ้นให้นักศึกษาไปค้นหาข้อมูลเป็นกิจกรรมในชั้นเรียนในการสร้างความรู้ให้มากขึ้นและเป็นความรู้ที่เกิดกระบวนการทางญาณวิทยาด้วย กิจกรรมโต้วาทีน่าจะเป็นวิธีที่ดีในการสร้างความรู้ทั้งหารหาเหตุผล การสืบเสาะที่มาของความรู้ การวิพากษ์วิจารณ์การถกเถียงแบบวิภาววิธี แต่ในการเรียนไม่ค่อยมีกิจกรรมโต้วาทีมากนัก สามเณรจิตติศักดิ์ สาวิกัน,(28/12/2565/15.56 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า ผู้ศึกษามองว่า การศึกษาค้นหาความรู้แบบญาณวิทยาเป็นการสร้างทักษะให้กับนักศึกษาได้ฝึกการคิด การสืบค้น การกล้าวิจารณ์ และการโต้แย้งด้วยหลักวิชาการจึงเป็นว่ามีประโยชน์มากควรส่งเสริมให้นักศึกษาพัฒนาแบบนี้ให้มาก

จากการสัมภาษณ์ด้านประโยชน์จากการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ประโยชน์ของการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา ทำให้นักศึกษารู้จักคิดหาเหตุผล มีความรู้รอบครอบ กล้าคิดกล้าแสดงออกทางวิชาการ มีการตัดสินใจได้ดีและรวดเร็ว

2) นักศึกษารู้หลักการแสวงหาความรู้ตามหลักญาณวิทยาทั้งแบบเหตุผลนิยมและประจักษ์นิยม รู้จักการอ้างอิงที่มาของความรู้ การสืบค้น การวิจารณ์ และการโต้แย้งเพื่อให้เกิดความรู้ที่เพิ่มมากขึ้นกว่าการฟังบรรยายจากอาจารย์ผู้สอนอย่างเดียว

4.4.2 ผลการศึกษา การศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมของอาจารย์ประจำหลักสูตร จำนวน 2 รูป

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 2 รูป ผู้วิจัยขอเสนอผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา ดังนี้

1. ท่านมีวิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล ให้กับนักศึกษาอย่างไรบ้าง?

พระมหาไพจิตร อดตมธมโม,ดร. (22/12/2565/19.30 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผลนั้น อย่างแรกต้องสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนก่อน ทำห้องเรียนให้สบายไม่มีแรงกดดัน เปิดใจอาจารย์ผู้สอนให้กับนักศึกษา สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นบรรยากาศที่น่าเรียน เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ตั้งปัญหาหรือคำถามให้เกิดประเด็นในการคบคิดหาความรู้แบบมีเหตุผล มีการวิเคราะห์สรุปความรู้โดยย่อ การตอบคำถามของอาจารย์ต้องเป็นคำตอบที่ดีสามารถทำให้นักศึกษานำไปคิดต่อยอดได้อีก ไม่ควรตั้งคำถามหรือปัญหาที่ลึกเกินไป เพราะจะทำให้บรรยากาศการถามตอบไม่สนุก ต้องฝึกให้นักศึกษากล้าพูดกล้าคิดโดยยึดตามแบบโยนิโสมนสิการ และการพิจารณาแบบอริยสัจ 4 จึงจะเป็นกระบวนการคิดหาเหตุผลตามหลักของพระพุทธศาสนา พระครูพิศิษฐ์ธรรมนิเทศ (27/12/2565/12.30 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า วิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล คือ ผู้สอนจะเน้นสถานการณ์ในปัจจุบันหรือประเด็นปัญหาที่น่าสนใจให้นักศึกษาคิดเชิง

1) อาจารย์ได้พัฒนาระบบ E-learning เพื่อช่วยให้นักศึกษาสืบเสาะหาความรู้ก่อนที่จะเข้ามาทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน อาจารย์ควรส่งเสริมให้นักศึกษาสืบค้นจากแหล่งเรียนรู้ที่น่าเชื่อถือและยอมรับได้ การอ้างอิงที่มาอย่างถูกต้อง เพื่อให้นักศึกษาตระหนักถึงที่มาของความรู้อันเป็นที่ยอมรับก่อนนำมาสรุปและนำเสนอความรู้ขึ้น

2) อาจารย์ส่งเสริมวิธีการหาความรู้แบบสืบเสาะอย่างมีระบบตามวิธีแบบวิทยาศาสตร์ และการอ้างอิงที่มาของความรู้ อาจารย์ควรแนะนำวิธีการสรุปความรู้ concept ก่อนนำเสนอให้เนื้อหากระชับและเข้าใจได้ง่ายขึ้น

3. ท่านมีวิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ ให้กับนักศึกษาอย่างไรบ้าง?

พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม,ดร. (22/12/2565/19.30 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่าการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์มีความละเอียดอ่อนมาก เพราะการวิจารณ์คือการหาจุดบกพร่องมาวิจารณ์ จึงต้องให้นักศึกษาไปศึกษาหาความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ก่อนที่จะมาวิพากษ์วิจารณ์ วิธีการคือ ตั้งหัวข้อประเด็นที่น่าสนใจมาเป็นประเด็นในการวิจารณ์ มอบให้นักศึกษาไปศึกษาเรื่องนั้น ๆ ให้รอบครอบ และนำมาร่วมเสวนาแบบวิพากษ์วิจารณ์ และรวมความรู้ ความคิดของนักศึกษาทั้งหมดสรุปเป็น Concept แนวคิดรวบยอดของกลุ่มที่วิจารณ์ หยิบยกประเด็นที่เป็นข่าวตามสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา วงการคณะสงฆ์ เพื่อให้นักศึกษาติดตามข่าวสารดังกล่าว มองให้แง่บวกแง่ลบ นำมาเป็นประเด็นในการวิจารณ์ แต่นักศึกษายังไม่ค่อยกล้าแสดงออกในการวิจารณ์มากนัก นี่เป็นจุดต่อควรส่งเสริมให้นักศึกษากล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์ให้มากขึ้น พระครูพิศิษฐ์ธรรมนิเทศ (27/12/2565/12.30 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ อย่างแรกคือการจะวิจารณ์สิ่งใด เรื่องใดต้องให้นักศึกษาไปอ่านหรือค้นคว้าเรื่องนั้นๆ ให้กระจ่างถี่ถ้วนเสียก่อน หาแนวคิดหลักหรือเนื้อหาสาระข้อเด่นข้อด้อยของเรื่องนั้น ต้องหาความรู้อย่างรอบด้านให้เกิดความเด่นชัด การฝึกตั้งคำถามให้เกิดการคิดแยกแยะจุดเด่นจุดด้อย ข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องเพื่อเป็นการนำเสนอแบบวิจารณ์ดีชม เพื่อให้ศึกษามองเห็นเนื้อหาสาระอันเกิดจากการวิจารณ์โดยยอมรับเหตุผลของฝ่ายผู้นำเสนอเชิงวิจารณ์เพื่อการยอมรับโดยไม่มีอคติ

จากการสัมภาษณ์ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การหาความรู้แบบวิจารณ์มีความละเอียดอ่อน เพราะมีทั้งดีและไม่ดี เชิงบวกเชิงลบ ทำให้ไม่ค่อยกล้าวิพากษ์วิจารณ์สิ่งใด อาจารย์ควรแนะนำประโยชน์ของการวิจารณ์แบบสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการมองเห็นถึงความรู้ที่ได้มาจากการวิจารณ์อันเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป

2) การวิจารณ์ต้องไม่ถูกครอบงำด้วยอคติ คือ ความลำเอียง ควรส่งเสริมให้นักศึกษาหาความรู้ให้รอบครอบถี่ถ้วนเสียก่อนที่จะวิจารณ์ จะเป็นประโยชน์อย่างมาก เพราะการหาความรู้ให้ถี่ถ้วนก่อนการวิจารณ์จะเป็นการสร้างให้นักศึกษาเก่งและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

4. ท่านมีวิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิภาควิธี ให้กับนักศึกษาอย่างไรบ้าง?

พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม,ดร. (22/12/2565/19.30 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า การส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี ได้ประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมให้นักศึกษาจัดเสวนาในห้องเรียนมากกว่า เป็นการโต้ตอบทางความคิดเห็น ส่วนกิจกรรมโต้วาทีไม่ค่อยได้จัดระหว่างชั้นหรือต่างสาขาวิชา ยกตัวอย่างที่นำมาเสวนาและถกเถียงกัน คือ วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันในเรื่องของพิธีกรรม ต่างพื้นที่ ต่างหมู่บ้านก็มีพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน ทั้งที่เป็นพระพุทธศาสนาเดียวกัน ซึ่งประเด็นนี้ก็สามารถให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นและถกเถียงเพื่อหาความจริงโดยสรุปได้ อาจารย์ต้องหาประเด็นเสริมในรายวิชานำมาฝึกให้นักศึกษาเกิดความรู้แบบโต้แย้งหรือวิภาษวิธีให้มากขึ้น และควรจัดโครงการและกิจกรรมโต้วาทีให้เกิดขึ้นบ่อย ๆ พระครูพิศิษฐ์ธรรมนิเทศ (27/12/2565/12.30 น.) ได้ตอบแบบสัมภาษณ์ว่า วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี คือฝึกให้นักศึกษาในการนำเสนอเนื้อหาในรายวิชาแบบมีเหตุผลและข้อคิด ข้อเสนอเพื่อคัดค้านหรือหักล้างความเห็นนั้น ผ่านกระบวนการคิด ให้คำนึงถึงเนื้อหา รายละเอียดของประเด็นต่าง ๆ ของปัญหา ต่อมา คือการวิเคราะห์ หรือพิจารณาประเด็นต่าง ๆ อย่างละเอียด ว่าสิ่งที่นำเสนอหรือถกเถียงนั้นถูกต้องหรือชัดเจนหรือไม่อย่างไร สุดท้ายคือการสรุปแบบแยกแยะของกลุ่มที่โต้แย้งกันให้มุ่งหาความจริงหรือหาจุดร่วมของความรู้นั้น ส่วนกิจกรรมแบบการโต้วาทีไม่ค่อยได้จัดนักส่วนใหญ่จะเป็นการเสวนาระหว่างกลุ่มในการนำเสนอประเด็นปัญหาหรือรายงานมากกว่า

จากการสัมภาษณ์ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) วิภาษวิธีเป็นวิธีการหาความรู้ในทางปรัชญา ซึ่งนักปรัชญาใช้วิธีนี้ในการแสวงหาความจริงที่ซ่อนอยู่ในความคิดเห็นของคน การตั้งคำถาม การโต้ตอบทางความคิด ผู้ใช้วิภาษวิธีต้องมีองค์ความรู้ มีศาสตร์มีศิลป์ในการแสดงออกทางการพูด การถกเถียง อาจารย์จึงควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมในชั้นเรียนด้านวิภาษวิธีให้มากขึ้น
- 2) วิภาษวิธีเป็นการใช้หลักทางญาณวิทยาไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่ได้จากเหตุผล ความรู้จากประสบการณ์ และความรู้จากการวิจารณ์ ควรมิกิจกรรมหรือโครงการโต้วาทีแบบวิภาษวิธีให้นักศึกษาได้มีการแสดงออกทางความคิดเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ได้เพิ่มมากขึ้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย 2. เพื่อศึกษาวิธีส่งเสริมการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย มีการสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา จำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 77.80 และเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตร จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 22.20 จำแนกตามเพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นบรรพชิต จำนวน 18 รูป คิดเป็นร้อยละ 100.00 จำแนกตามอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ อายุ 20-40 ปี จำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.10 อายุ 41-60 ปี จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.20 อายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.10 และอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.60 จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ปริญญาตรี จำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 77.80 ปริญญาโท จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.70 และปริญญาเอก จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.60 และจำแนกตามระดับชั้นปี พบว่า พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ระดับชั้นปีที่ 2 จำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.30 ระดับชั้นปีที่ 3 จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.80 อาจารย์ประจำหลักสูตร จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.20 และระดับชั้นปีที่ 1 จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.70 ตามลำดับ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ความคิดเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวม 4 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 รองลงมา ได้แก่ ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 รองลงมา ได้แก่ ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบ

วิจารณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 และด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิชาชีพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ ความคิดเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย แยกตามรายด้าน จำนวน 4 ด้าน โดยรวมและเรียงตามอันดับ 1-3 พบว่า

ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย เรียงตามอันดับ 1-3 พบว่า อันดับที่ 1 อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผลร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 อันดับที่ 2 ได้แก่ มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ให้เกิดมีบุคลิกภาพ มีความสำรวม น่าเคารพศรัทธา มีสุขภาพจิตที่ดี และมีความมั่นใจในตนเอง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 และอันดับที่ 3 ความรู้ที่ถูกต้องมาจากกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.64 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นสิ่งสำคัญของการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ทิศนา แคมมณี, (2558:302-303) ตำราศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ไว้ในเรื่องกระบวนการสอนให้เกิดการคิดแบบมีเหตุผลไว้ดังนี้ ชี้แนะ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียนเริ่มต้นที่การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม ได้แก่ เหมาะสมกับระดับชั้น เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน วิธีการเรียนการสอนและเนื้อหาของบทเรียนและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ ครูเป็นกัลยาณมิตร หมายถึง ครูทำตนให้เป็นที่เคารพรักของศิษย์ โดยมีบุคลิกภาพดี สะอาด แจ่มใส และสำรวม มีสุขภาพจิตดี มีความมั่นใจในตนเอง ความรู้ที่ถูกต้องต้องเกิดจากกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบแบบโยนิโสมนสิการตามหลักวิธีการแบบพระพุทธศาสนา และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ นางเสาวนีย์ พงศกรเสถียร, (2554:บทคัดย่อ) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องญาณวิทยาในอัมมปัทฏฐกถา ผลจากการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องญาณวิทยาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท คือความรอบรู้ในสมมติสัจคือความรู้ที่อิงอาศัยโลก และความรอบรู้ในปรมาตสัจคือความรู้ที่พ้นจากการอิงอาศัยโลกตามแนวทางของลัทธิหินยานหรือทักขิณิกายโดยยึดหลักของเหตุและผลเป็นสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบความหมายของญาณวิทยาตะวันตกที่ให้ความหมายว่า เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยบ่อเกิด ลักษณะ หน้าที่ ประเภท ระเบียบวิธีและความสมเหตุสมผลของความรู้ บางทีเรียกว่า ทฤษฎีความรู้ ซึ่งถือว่า เป็นหัวใจในการแสวงหาความรู้ ญาณวิทยาในตะวันตกมีความสำคัญตรงที่เป็นพื้นฐานในการแก้งความจริง และมีบ่อเกิดของความรู้ ธรรมชาติของความรู้ ความสมเหตุสมผลของความรู้ และเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินความรู้ ญาณวิทยาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทมีแนวคิดมาจากการตรัสรู้ความจริงของพระพุทธเจ้า แล้วพระองค์ก็นำเอาความรู้จริงนั้นมาประกาศแก่ชาวโลก แบ่งเป็น 2 ระดับคือ ความรู้ระดับโลกียะ และความรู้ระดับโลกุตระ ซึ่งมี

บ่อเกิดหรือแหล่งความรู้อยู่ 3 ทาง ได้แก่ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา ส่วนธรรมชาติของความรู้ได้แก่สังขธรรม 2 คือ สมมติสังขกับปรมาตสังข ความสมเหตุสมผลของความรู้ได้แก่โลกุตตรปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงซึ่งเป็นสัญญาชั้นพิเศษที่อยู่เหนือระดับสามัญธรรมดา และเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินความรู้ได้แก่ หลักกาลามสูตร 10 ประการเป็นหลักเกณฑ์ในเบื้องต้น และสัมมาทิฏฐิกับภาวนามยปัญญา เป็นหลักเกณฑ์ในระดับที่สูง

ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย เรียงตามอันดับ 1-3 พบว่า อันดับที่ 1 เมื่อเกิดความสงสัย ท่านจะสืบเสาะหาความรู้ที่ถูกต้องด้วยตนเองมากกว่าการคิดเอาเอง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 อันดับที่ 2 อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะรวมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 และอันดับที่ 3 มีการอ้างอิงแหล่งที่มาของความรู้เสมอ สามารถพิสูจน์ความถูกต้องของความรู้ที่ได้และไม่อ้างอิงความรู้แบบลอย ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 ตามลำดับ วิธีการแบบสืบเสาะหาความรู้มีรูปแบบมีกระบวนการของการทำงานเป็นกลุ่มการสืบค้นจากแหล่งเรียนรู้ การอ้างอิงที่มา การสรุปประมวลผลและนำเสนอ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ทิศนา แคมมณี,(2558:302-303) ได้อธิบายวิธีการรูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสอบและแสวงหาความรู้เป็นกลุ่มไว้ในหนังสือศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ไว้วา จอยส์ และวิล (Joyce & Weil,1996: 80-88) เป็นผู้พัฒนารูปแบบนี้จากแนวคิดหลักของเธเลน (Thelen) 2 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับการสืบเสาะแสวงหาความรู้ (inquiry) และแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ (knowledge) เธเลนได้อธิบายว่า สิ่งสำคัญที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรู้สึกหรือความต้องการที่จะสืบค้นหรือเสาะแสวงหาความรู้ก็คือตัวปัญหา แต่ปัญหานั้นจะต้องมีลักษณะที่มีความหมายต่อผู้เรียนและท้าทายเพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะแสวงหาคำตอบ นอกจากนั้นปัญหาที่มีลักษณะชวนให้เกิดความงุนงงสงสัย (puzzlement) หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด จะยิ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะเสาะแสวงหาความรู้หรือคำตอบมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมนุษย์อาศัยอยู่ในสังคม ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม เพื่อสนองความต้องการของตนทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ความขัดแย้งทางความคิดที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือในกลุ่ม จึงเป็นสิ่งที่บุคคลต้องพยายามหาหนทางขจัดแก้ไขหรือจัดการทำความเข้าใจให้เป็นที่พอใจหรือยอมรับทั้งของตนเองและผู้เกี่ยวข้อง ส่วนในเรื่อง “ความรู้ นั้น เธเลน มีความเห็นว่า ความรู้เป็นเป้าหมายของกระบวนการสืบสอบทั้งหลาย ความรู้เป็นสิ่งที่ได้จากการนำประสบการณ์หรือความรู้เดิมมาใช้ในประสบการณ์ใหม่ ดังนั้น ความรู้จึงเป็นสิ่งที่ค้นพบผ่านทางกระบวนการสืบสอบ (inquiry) และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนางสาวณัฐิกา ครองยุทธ,(2560:บทคัดย่อ) เรื่อง ประเด็นทางญาณวิทยาในแนวคิดเรื่องชุมชนแห่งการสืบเสาะของแมทธิว ลิปแมน, ผลการวิจัยพบว่า เป้าหมายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการสนับสนุน

แนวคิดชุมชนแห่งการสืบเสาะวิทยา แนวคิดดังกล่าวลิปแมนรับอิทธิพลจากปรัชญาการศึกษาของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ในเรื่องแนวคิดปฏิบัตินิยมและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ประเด็นทางญาณวิทยาที่จะศึกษาได้แก่ 1) ปัญหาความสามารถในการใช้เหตุผลของเด็กในทฤษฎีพัฒนาทางการรู้คิด (Theory of Cognitive Development) ของ ฌอง เพียเซต์ (Jean Piaget) และ 2) ข้อถกเถียงในญาณวิทยาสังคมได้แก่ปัญหาในเรื่องการไตร่ตรองร่วมกันเป็นกลุ่ม (Group deliberation) และการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม (Collaborative Learning) ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าวิธีชุมชนแห่งการสืบเสาะมีข้อได้เปรียบทางญาณวิทยา ผู้เขียนยังได้เสนอแนวทางใหม่ที่จะช่วยให้วิธีชุมชนแห่งการสืบเสาะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นสำหรับการเรียนในชั้นเรียนโดยประยุกต์จากข้อเสนอของแบรด เรย์ (Brad Wray) ในเรื่องการค้าร่วมกันเป็นกลุ่ม

ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย เรียงตามอันดับ 1-3 พบว่า อันดับที่ 1 อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.64 อันดับที่ 2 มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมในชั้นเรียนได้แสดงออกในทางความคิดด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ ดีชม อยู่บ่อย ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.96 อันดับที่ 3 การกล้าคิด กล้าวิจารณ์ ดีชมในแง่บวกแง่ลบ มีความสร้างสรรค์ จะทำให้ได้ความรู้ที่ถูกต้องมากขึ้น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.63 ตามลำดับ การส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ในชั้นเรียนจะต้องมีกิจกรรมการเรียนการสอนที่สร้างบรรยากาศของการวิจารณ์ อาจารย์ผู้สอนต้องส่งเสริมกระบวนการของเรียนรู้แบบวิจารณ์ซึ่งจะทำให้ให้นักศึกษามีการพัฒนาและสนใจในการเรียนมากขึ้น ซึ่งความสอดคล้องกับบทความวิจัยของ ปริญา วิชัยรัตน์ และคณะ, (2564:283-285) เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น เพื่อส่งเสริมความสามารถการวิจารณ์วรรณคดี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five-Steps process) และ 2) ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี โดยการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five-Steps process) ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการ 5 ขั้น (Five-Steps process) มีความเหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1 และ 2) ผลการจัดการเรียนรู้วรรณคดีโดยใช้กระบวนการ 5 ขั้น (Five-Steps process) สามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถวิจารณ์วรรณคดีเพิ่มขึ้นตามลำดับและเป็นไปตามเกณฑ์คะแนนกำหนด คือ ร้อยละ 60 ทุกคน สะท้อนผลว่านักเรียนมีการวางแผนจุดมุ่งหมายในการเรียนที่เป็นระบบขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็นออกมาทำให้เกิดประเด็นและมโนทัศน์ที่หลากหลายส่งเสริมให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีชีวิตชีวา เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างนักเรียนกับนักเรียนและระหว่างนักเรียนกับผู้วิจัย นักเรียนกระตือรือร้น ตื่นเต้น ตื่นตัว สนุกสนานและให้ความสนใจกับกิจกรรมการเรียนรู้มากกว่าจัดการเรียนแบบปกติ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การ

ตีความ และการประเมินค่าสามารถโต้แย้ง วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล นำข้อดี และข้อบกพร่องของตนมาปรับใช้ในการเรียนและทดสอบครั้งต่อไปได้ ทั้งมีข้อจำกัด คือ ต้องดูแล ให้คำแนะนำนักเรียนอย่างใกล้ชิดและใช้ระยะเวลาเตรียมการจัดการเรียนรู้มากกว่าปกติ และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพงษ์ ยิ้มละมัย,(2540:บทคัดย่อ) เรื่อง การสอนการอ่านเพื่อเพิ่มความสามารถในการคิดเชิงวิจารณ์ตามการวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์,การวิจัยนี้เพื่อศึกษาผลของการคิดเชิงวิจารณ์จากการสอนการอ่านเพื่อเพิ่มความสามารถในการคิดเชิงวิจารณ์ตามแนวสุนทรียศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนการอ่านเพื่อเพิ่มความสามารถในการคิดเชิงวิจารณ์ตามการวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์ มีความสามารถในการคิดเชิงวิจารณ์ตามการวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยมีค่าเฉลี่ยของแนวความคิดเชิงวิจารณ์ตามการวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

ด้านวิธีส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย เรียงตามอันดับ 1-3 พบว่า อันดับที่ 1 อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธีร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น มีอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.75 อันดับที่ 2 ความรู้จากการโต้แย้งทำให้เห็นจุดเด่น จุดด้อย ข้อดีข้อเสีย และทำความเข้าใจของตนให้ถูกต้องได้อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.76 อันดับที่ 3 มีการยอมรับอย่างมีเหตุผลว่า การถกเถียงโต้แย้งทางความคิดต้องมีผู้แพ้ ผู้ชนะ ยอมรับความจริงได้อย่างไม่มีอคติ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.68 ตามลำดับ วิภาษวิธีเป็นวิธีการหาความรู้แบบญาณวิทยาเป็นวิธีการของนักปรัชญานำมาใช้ในการสนทนา โต้ตอบกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับบทความวิจัยของ ประธาน คงเรืองราช และคณะ,(2564:252-253) เรื่อง การวิเคราะห์วัตถุนิยมวิภาษวิธีของคาร์ล มาร์กซ:การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิภาษวิธี 2)เพื่อศึกษาวัตถุนิยมวิภาษวิธีของคาร์ล มาร์กซ 3) เพื่อวิเคราะห์วัตถุนิยมของวิภาษวิธีของคาร์ล มาร์กซ ผลการวิจัยพบว่า 1) วิภาษวิธี คือ วิธีการสนทนาในการหาคำตอบหรือการหาข้อยุติ ต่อมาวิภาษวิธีถูกนำไปใช้ในการพัฒนาและการแก้ปัญหา โดยการเริ่มต้นจากสภาวะการณ์พื้นฐาน เมื่อสภาวะการณ์พื้นฐานเกิดความขัดแย้งขึ้นจึงหาวิธีการแก้ปัญหาสภาวะการณ์พื้นฐานได้สภาวะการณ์พื้นฐานใหม่เกิดขึ้น ต่อมาสภาวะการณ์ใหม่เกิดความขัดแย้งขึ้นอีก จึงหาวิธีการแก้ปัญหาสภาวะการณ์นั้นจนได้สภาวะการณ์ใหม่เกิดขึ้นอีก ซึ่งทำวิธีการอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้สภาวะการณ์สมบูรณ์ ซึ่งเรียกวิธีการนี้ว่า วิภาษวิธี 2)วัตถุนิยมวิภาษวิธีของ คาร์ล มาร์กซ ได้แก่ การนำวิธีการวิภาษวิธีมาใช้ในการพัฒนาทางด้านวัตถุที่เกิดจากความขัดแย้งโดยธรรมชาติของสรรพสิ่งหรือวัตถุแล้ว ล้วนแต่ตกอยู่ภายใต้สภาวะการณ์ขัดแย้ง โดยเริ่มจากทฤษฎีพื้นฐานที่ว่าวัตถุมีความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา ความขัดแย้งจะนำไปสู่การเคลื่อนไหว และการเคลื่อนไหวจะนำไปสู่การพัฒนา 3) วิเคราะห์วัตถุนิยมวิภาษวิธีของ คาร์ล มาร์กซ ได้แก่ การนำโลกทัศน์ในการพัฒนาชนชั้นกรรมาชีพที่เกิดความขัดแย้ง โดยเฉพาะความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ กระบวนการคิด การใช้

แรงงาน ซึ่งมีประเด็นในการวิเคราะห์ 4 ประการ คือ 1) สรรพสิ่งมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง 2) สรรพสิ่งมีความสัมพันธ์กัน ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว 3) สรรพสิ่งมีความขัดแย้ง 4) ความขัดแย้งภายในเป็นสาเหตุและความขัดแย้งภายนอกเป็นเงื่อนไขไปสู่การเปลี่ยนแปลง และมีความสอดคล้องกับบทความวิจัยของ สุทน ทองเล็ก, (2562:135) คิดอย่างปราชญ์ กระบวนการวิชาชีวิต: โสเครตีส, บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาปรัชญาของโสเครตีส 2.ศึกษาแนวคิดของโสเครตีส และ 3.เพื่อศึกษากระบวนการวิชาชีวิต ผลการวิจัยพบว่า 1.ปรัชญาของโสเครตีส ได้แก่ ราชอาณาจักร เป็นผู้ปกครองที่ดี ปราชญ์เป็นบุคคลที่มีความรู้ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม และส่งเสริมให้ประชาชนทำดี 2.แนวคิดของ โสเครตีส ได้แก่ ปัญญา (Wisdoms) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับความดี ความกล้าหาญ (Courage) หมายถึงความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เราควรกลัวและไม่ควรกลัว ควบคุมตนเอง (Temperance) หมายถึง การมีชีวิตตามทำนองคลองธรรมคุณงามแห่งความดี และความยุติธรรม (Justice) หมายถึง การแสดงออกในรูปของการกระทำที่เคารพสิทธิของผู้อื่น และการไม่ยอมทำความชั่วต่อผู้อื่น 3) กระบวนการวิชาชีวิต (Dialectic) หลักการที่สำคัญของกระบวนการนี้คือ การนำข้อเสนอมุมมองที่มีเหตุผล (Thesis) และข้อคัดค้าน (Antithesis) มาหักล้างกัน หลักการนำไปใช้ ค.ย่อมาจาก คิด หมายถึง การคำนึงหารายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ของปัญหา วิ. ย่อมาจาก วิเคราะห์ หมายถึงการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ว่ารายละเอียดต่าง ๆ นั้นถูกต้องหรือไม่อย่างไร ย. ย่อมาจาก แยกแยะ หมายถึง การแตกรายละเอียดออกไปเป็นส่วน ๆ และจัดกลุ่มในกลุ่มที่มีประเด็นลักษณะเดียวกัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การสร้างและส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล

นักศึกษามีการสร้างความรู้แบบคิดหาเหตุผล โดยได้รับการกระตุ้นและส่งเสริมจากอาจารย์ผู้สอน โดยอาจารย์เป็นผู้สร้างบรรยากาศการเรียนการสอนให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่มีแรงกดดัน มีความสนุกและตื่นตัวในการเรียน นักศึกษาตระหนักถึงความรู้ที่ได้มาจากการคิดหาเหตุผล ชั้นแรกคือการคิดประเด็นปัญหา คำถามที่ชวนให้เกิดการสงสัย การตั้งคำถามที่ดี จะนำไปสู่การคิดหาคำตอบที่ดี โดยอาจารย์ส่งเสริมกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ และคิดแบบอริยสัจ 4 โดยยึดหลักวิธีการคิดตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยใช้คำถามที่นำไปสู่กระบวนการคิด เช่น ทำไม อย่างไร เพราะเหตุใด เป็นต้น พร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม เช่น ถ้าเป็นเช่นนี้แล้ว นักศึกษาจะคิดเห็นอย่างไร คิดต่ออย่างไร ซึ่งเป็นกระบวนการคิดแบบต่อเนื่อง จนกว่าจะหาข้อสรุปที่น่าเชื่อถือและพึงพอใจ

การสร้างและส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ

นักศึกษามีกระบวนการสร้างความรู้แบบสืบเสาะ โดยได้ใช้หลักวิธี 5 ขั้นตอน คือ 1.การสร้าง ความสนใจ 2.การสำรวจ 3.การค้นหา 4.การอธิบายขยายความรู้ และ 5.การประเมินผล ส่วนใหญ่แหล่ง การสืบค้นหาความรู้และข้อมูลคือ อินเทอร์เน็ต เพราะสามารถสืบเสาะค้นหาได้ง่าย และสะดวก โดยอาจารย์ผู้สอนให้ส่งเสริมการเรียนรู้แบบสืบเสาะด้วยการใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา

เช่น ระบบ E-learning มาบูรณาการกับการเรียนการสอนโดยให้นักศึกษาไปค้นหาความรู้ตามประเด็นปัญหา คำถามในแต่ละบทเรียน อ่างอิงที่มาของความรู้ในการทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน อาจารย์ใช้กระบวนการวิธีแบบสืบเสาะความรู้ 5 ขั้นตอน คือ 1.ขั้นสร้างความสนใจ 2.ขั้นสาระและการค้นหา 3.ขั้นอธิบายและข้อสรุป 4.ขั้นขยายความ และ 5.ขั้นประเมิน เช่น การทำรายงาน การนำเสนอ รายงาน และกิจกรรมเสวนาปัญหาต่าง ๆ ในชั้นเรียน

การสร้างและส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์

นักศึกษามีความเข้าใจหลักและวิธีการวิจารณ์ ซึ่งเป็นวิธีการสร้างความรู้จากการตั้งประเด็นหัวข้อหรือนำเรื่องราวเหตุการณ์ที่ปรากฏในอดีตและปัจจุบันมาศึกษาหาข้อดี ข้อเสีย จุดเด่น จุดด้อย มีความเห็นว่า การวิจารณ์มี 2 อย่างคือ วิจารณ์แบบสร้างสรรค์ กับวิจารณ์เพื่อทำลาย ซึ่งในการสร้างความรู้จะเป็นการวิจารณ์เพื่อสร้างสรรค์มากกว่าทำลาย นักศึกษาไม่ค่อยได้ใช้วิธีแบบวิจารณ์มากนัก เพราะไม่ค่อยกล้าที่จะวิจารณ์ เพราะเกรงผลกระทบจากการวิจารณ์ที่ขาดความรู้ประสบการณ์ที่รอบคอบ อาจส่งผลเสียมากกว่าผลดี ส่วนอาจารย์ประจำหลักสูตร จะใช้วิธีการแบบเสวนาในชั้นเรียน เพื่อฝึกการวิจารณ์และแนะนำให้นักศึกษาไปศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่จะนำมาวิจารณ์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจให้ถนัด รอบคอบเสียก่อน จึงจะวิจารณ์ และการฝึกให้นักศึกษา ตั้งคำถามให้เกิดการคิดแยกแยะ จุดเด่นจุดด้อย ข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องเพื่อเป็นการนำเสนอแบบวิจารณ์ติชม เพื่อให้นักศึกษามองเห็นเนื้อหาสาระอันเกิดจากการวิจารณ์โดยยอมรับเหตุผลของฝ่ายผู้นำเสนอเชิงวิจารณ์เพื่อการยอมรับโดยไม่มีอคติ

การสร้างและส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี

นักศึกษามีความเข้าใจว่า วิภาษวิธีเป็นวิธีการของนักปรัชญาในการหาความรู้เดิมไปสู่ความรู้ใหม่ และเป็นความรู้ที่ถูกต้อง แต่ยังไม่เข้าใจกระบวนการแบบวิภาษวิธี โดยมีความเข้าใจว่า รูปแบบวิธีการโต้วาทีเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการหาความรู้แบบวิภาษวิธี โดยข้อยุติ คำถาม ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้ง มีความแตกต่างกันนำมาถกเถียง โต้แย้งเพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้อง อาจารย์ประจำหลักสูตรไม่ค่อยได้จัดกิจกรรมหรือโครงการโต้วาทีในห้องเรียนหรือระหว่างสาขาวิชา ได้แนะนำนักศึกษาและจัดแบบเสวนาในหัวข้อประเด็นปัญหาในรายวิชา หรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เกี่ยวข้องกับสังคมปัจจุบัน เช่น คติความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ศาสนพิธีกรรมที่แตกต่างกัน นำมาถกเถียงหาข้อสรุปที่น่าเชื่อถือและยอมรับทั้งสองฝ่าย

ประโยชน์จากการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา

ทำให้นักศึกษามีความกล้าคิด กล้าพูด กล้านำเสนอความรู้ที่ได้มา ทำให้เกิดการตัดสินใจที่รวดเร็วและมีการอ้างอิงความรู้ที่ได้มาด้วย การฝึกใช้เหตุผล การแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ กล้าวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและการโต้แย้งทางความคิดนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความกระตือรือร้นในการชวนหาความรู้แบบญาณวิทยาเพื่อการศึกษาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

เสนอแนวทางการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักศึกษาและอาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม รวมจำนวน 6 รูป ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

การสร้างและส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล

1. การจัดการเรียนการสอนควรสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนระหว่างอาจารย์และนักศึกษาแบบเป็นกันเอง
2. ส่งเสริมหลักการหาความรู้แบบญาณวิทยากับนักศึกษาให้เกิดความชัดเจนที่มาของความรู้แท้จริงตามหลักญาณวิทยาและกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ
3. การตั้งปัญหาและคำถามที่ชวนสงสัยและชวนคิดหาเหตุผลเพื่อกระตุ้นนักศึกษาได้คิดอย่างมีเหตุผล
4. ฝึกกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบตามหลักโยนิโสมนสิการ
5. จัดเวทีเสวนาในชั้นเรียนเพื่อให้นักศึกษาเกิดทักษะในการแสดงออกทางความคิดให้มากขึ้น

การสร้างและส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ

1. ส่งเสริมทักษะการหาความรู้แบบสืบเสาะ โดยอิงอาศัยวิธีการของวิทยาศาสตร์ คือ 1.การสังเกตและระบุปัญหา 2.ตั้งสมมติฐาน 3.หาทดลองและทดสอบสมมติฐาน 4.เก็บรวบรวมข้อมูล และ 5.สรุปผลการทดลอง อาจารย์และนักศึกษาต้องฝึกการสังเกตและการหาคำอธิบาย แล้วแสวงความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เก็บรวบรวมความรู้โดยอ้างอิงที่มาของข้อมูลและความรู้นั้น นำมาสรุปประมวลผลและนำเสนอตอบโจทย์ของปัญหานั้น ๆ
2. อาจารย์ควรแนะนำแหล่งเรียนรู้ หรือวิธีการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่น่าเชื่อถือและนำมายืนยันความรู้ที่ถูกต้องได้
3. ส่งเสริมที่มาของความรู้ตามลำดับขั้นของความรู้ คือ ข้อมูลปฐมภูมิ ทฤษฎี โดยฝึกให้นักศึกษาหาความรู้จากแหล่งปฐมภูมิให้มากขึ้น
4. ฝึกการอ้างอิงที่มาของข้อมูลทั้งพระไตรปิฎก, อรรถกถา, ฎีกา, หนังสือ, ตำรา, ข้อมูลจากเว็บไซต์, บทความวิจัยและบทความวิชาการต่าง ๆ ให้ถูกต้อง
5. ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษามาใช้ในการสืบเสาะหาความรู้และการนำเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์ให้มากขึ้น

การสร้างและส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์

1. ฝึกความกล้าแสดงออกในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ให้กับนักศึกษา

2. ส่งเสริมให้นักศึกษาค้นหาความรู้ในเรื่องที่นำมาวิพากษ์วิจารณ์ให้รอบครอบ ถ้วนถี่เสียก่อน มาวิจารณ์เรื่องใด ๆ

3. ฝึกการยอมรับคำติชมอย่างมีเหตุผลเพื่อมุ่งสร้างสรรค์ในทางวิชาการมากกว่าการทำลาย

4. การวิจารณ์ควรอยู่ในกรอบของเนื้อหาความรู้มากกว่าตัวบุคคล โดยผลการวิจารณ์ไม่ส่งผลเสียหายถึงตนเองและผู้อื่น

5. การจัดกิจกรรมในชั้นเรียนโดยมีกระบวนการของการวิจารณ์ การตีความ การวิเคราะห์ การประเมินค่า การโต้แย้ง การตัดสินใจ การวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล การยอมรับผลการวิจารณ์โดยไม่มีอคติ

การสร้างและวิธีการสร้างความรู้แบบวิภาษวิธี

1. วิธีการแบบวิภาษวิธีเป็นวิธีการแบบญาณวิทยาที่พัฒนานักศึกษาได้อย่างรอบด้าน ทั้งความรู้แบบมีเหตุผล ความรู้เชิงประจักษ์ การวิพากษ์วิจารณ์ ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมแบบวิภาษวิธีให้เกิดขึ้นในการเรียนการสอน

2. ฝึกกระบวนการตามหลักวิภาษวิธี เช่น การนำข้อเสนอที่มีเหตุผล (Thesis) และข้อคัดค้าน (Antithesis) มาหักล้างกัน หลักการนำไปใช้ หรือให้ความรู้แบบวิภาษวิธีเพื่อให้นักศึกษาทราบหลักการวิธีการให้ชัดเจน

3. จัดเวทีเสวนาหรือกิจกรรมโต้วาทีในชั้นเรียนหรือระหว่างสาขาวิชาตั้งแต่เวทีระดับเล็กจนถึงระดับที่สูงขึ้น

4. ฝึกการตั้งประเด็นคำถาม ปัญหา ยุติติในการนำมาสู่วิธีการแบบวิภาษวิธีหรือกิจกรรมโต้วาที

5. มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา นำมาบูรณาการการเรียนการสอนแบบวิภาษวิธีเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.3.1.1 วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา

วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยานั้น นักศึกษาต้องทำความเข้าใจและเรียนรู้วิธีการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา ศึกษารูปแบบวิธีการของนักปรัชญาทั้งแนวคิดทางญาณวิทยาตะวันตกและแนวคิดทางญาณวิทยาตะวันออกให้เข้าใจอย่างชัดเจน ถึงกระบวนการสร้างความรู้ให้เกิดขึ้น เพราะถือว่า ญาณวิทยาเป็นเครื่องมือของนักปรัชญา หรือนักปราชญ์ ผู้สนใจใฝ่หาความรู้ที่แท้จริง ผู้ที่เรียนทางด้านปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องให้ความสำคัญกับวิธีการหาความรู้ตามหลักญาณวิทยา เพื่อพัฒนาทักษะความคิดแบบมีเหตุผล ค้นหาความรู้แบบเชิงประจักษ์ กล้าคิดกล้าแสดงออกในเชิงวิพากษ์วิจารณ์

และสามารถถกเถียงโต้แย้งทางความคิดในความเห็นที่ขัดแย้งได้ โดยมุ่งประโยชน์ของการพัฒนาความรู้ให้เพิ่มมากขึ้น รู้ออบ รู้ลึก รู้คิด วิเคราะห์แยกแยะ และสรุปเป็น Concept ความรู้แบบรวบยอดได้

5.3.1.2 วิธีส่งเสริมการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยา

อาจารย์ประจำหลักสูตร ควรมีกิจกรรมและจัดทำโครงการเพื่อส่งเสริมการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาในชั้นเรียนให้มากขึ้น เช่น การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้มีความน่าเรียน การกระตุ้นให้เกิดความสงสัย การตั้งคำถาม การเปิดโอกาสให้นักศึกษาถาม - ตอบ เพื่อคลายข้อสงสัย การจัดกิจกรรมเสวนากลุ่ม กิจกรรมโต้วาที เพื่อให้มีเวทีของการแสดงออกของนักศึกษาเป็นการพัฒนาทักษะการสร้างความรู้ ควรแนะนำแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น ห้องสมุด หนังสือ ตำรา การสืบค้นหาทางอินเทอร์เน็ต โดยการใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษานำมาส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักคุณวิทยา ควรเสริมแรงด้วยการให้กำลังใจ หรือรางวัล ทุนการศึกษา เป็นต้น เพื่อกระตุ้นให้นักศึกษามีการพัฒนาตนเองในการแสวงหาความรู้ตลอดการศึกษาในหลักสูตร

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัย

5.3.2.1 ควรมีการส่งเสริมรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักคุณวิทยา

5.3.2.2 ควรมีการส่งเสริมการจัดโครงการพัฒนาความรู้ตามหลักคุณวิทยา

5.3.2.3 ควรมีการใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษานำมาส่งเสริมแนวความคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยา

บรรณานุกรม

ข้อมูลปฐมภูมิ

1. พระไตรปิฎก :

มหามกุฏราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย* ในพระบรมราชูปถัมภ์.(2525). รวม 91 เล่ม.

พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติยภูมิ

2. หนังสือ : ภาษาไทย

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2557). *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรัชญา*. กรุงเทพฯ แสงดาว.

ตรี นาคปทีป.(2464). *บาลีอภิธาน์ปทีปิกาพร้อมทั้งสุจิ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท.

ทิตินา แคมมณี.(2558). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญมี แทนแก้ว.(2543). *ญาณวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์.

บุญย์ นิลเกษ.(2525). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์แพรวพิทยา.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2551). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมบูรณ์ บุญโท.(2547). *ญาณวิทยาในปรัชญาตะวันตก*. วิทยาลัยพุทธศาสตร์และปรัชญา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

แผนยุทธศาสตร์ชาติ.(2561-2560), 20 ปี.

แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.(2555-2565). ระยะ 10 ปี.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).(2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*.

พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.(2550).กรุงเทพมหานคร:อรุณการ

พิมพ์.

พระครูธรรมธร มะลิน กิตติปาโล ผศ.และคณะ.(2559). *ปรัชญาเบื้องต้น*.มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช

วิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).(2541). *พุทธธรรม*.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.(2525).

ชัยวัฒน์ อุตพัฒนา.(2555).*ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้)*.สาละพิมพ์การ.

ลักษณะวัต ปาลรัตน์.(2554).*พุทธญาณวิทยา.ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์*
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ.(2549).*ปรัชญาการศึกษา EF703 (EF 603)*.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชำนิประศาสน์.(2547).*ระเบียบวิธีวิจัย Research*
Methodology. กทม: พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.

ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์.*ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น*.กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์อมรรการพิมพ์ มปป.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต).(2562).*พุทธธรรม ฉบับขยาย*.

สุเมธ เมธาวิทยกุล.(2534).*ปรัชญาเบื้องต้น*.กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สุจิตรา ธรณี. (2532).*ปรัชญาเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์อักษรบัณฑิต.

3. หนังสือ : ภาษาอังกฤษ

Cronbach, Lee J.(1971). *Essentials of psychological testing*, 4th ed., (New York : Harper
& Row.

4.วิทยานิพนธ์

เสาวนีย์ พงศกรเสถียร.(2554).*การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องญาณวิทยาในอัมมปทัฏฐกถา,*
วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณัฐิกา ครองยุทธ.(2560).*ประเด็นทางญาณวิทยาในแนวคิดชุมชนแห่งการสืบเสาะของแมทธิว*

ลิปแมน. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชา ปรัชญา ภาควิชา ปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
ราชวิทยาลัย.

คมสินธุ์ ต้นสินนท์.(2561).*การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการในรายวิชาพระพุทธศาสนา*

ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหอวัง ปทุมธานี ตำบลสวนพริกไทย อำเภอเมือง

ปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุรพงษ์ ยี่มะลัย.(2540).*การสอนการอ่านเพื่อเพิ่มความสามารถในการคิดเชิงวิจารณ์ตามการ
วิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์*.วิทยานิพนธ์ หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอน
ภาษาไทย.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

5. วารสาร

นพดล บงกชกาญจน์.(2561). *ญาณวิทยาตามทัศน์ของพุทธปรัชญาเถรวาท.บทความวิชาการ วารสาร
ศึกษาศาสตร์.มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 6(1).*

สุทน ทองเล็ก.(2562). *คิดอย่างปราชาญ์ กระบวนการวิภาษวิธี:โสเครตีส, บทความวิจัย,
วารสารวิจัยวิชาการ. 2(2) พฤษภาคม-สิงหาคม.*

ปริญญา วิชัยรัตน์,สุมนา เขียนนิล,วิภาวรรณ เอกวรรณัง.(2564).*ผลการจัดการเรียนรู้แบบ
กระบวนการ 5 ขั้น เพื่อส่งเสริมความสามารถการวิจารณ์วรรณคดี ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 4 ,สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,
บทความวิจัย วารสาร วิชารวณสาร, 5(2) พฤษภาคม-สิงหาคม.*

ประธาน คงเรืองราช,สุวิน ทองปั้นและจรัส ลีกา.(2564).*การวิเคราะห์วัตถุนิยมวิภาษวิธีของคาร์ล
มาร์กซ,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,บทความวิจัย Journal of Roi Kaensarn
Academi. 6 (9) (2021):กันยายน.*

6. ข้อมูลอินเทอร์เน็ต

เว็บไซต์. GotoKnow โดยลูกสายลม.<https://www.gotoknow.org/posts/499787>เข้าถึงเมื่อ 15
ธันวาคม 2564.

เว็บไซต์.ปรัชญาสวนสุนันทา Ph.D Philosophy&Ethics. ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต.รูปแบบการสอน
ปรัชญา.<https://philosophy-suansunandha.com/2017/07/24/>เข้าถึงเมื่อ 15 ธันวาคม
2564.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย

หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามจุดประสงค์ที่ต้องการวัด (IOC)

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ศรีคำมูล

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร ศีลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชา การสอนภาษาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

คุณวุฒิ ศน.บ. ศาสนศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชา ภาษาอังกฤษ ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย
M.A.(Linguistics) University of Delhi, India
ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย

2. พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม,ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร ศีลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

คุณวุฒิ เปรียญธรรม 7 ประโยค
ศน.บ. ศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ปรัชญา
ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย
ศน.ม.ศานศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การบริหารการศึกษา
ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย
ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย

3. ดร.กฤตสุชิน พลเสน

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร ศีลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา พระพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คุณวุฒิ ศน.บ. ศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ปรัชญา
ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย
M.A.(Philosophy) Kurukshetra University
Ph.D.(Philosophy) University of Pune

ภาคผนวก ข
บันทึกข้อความเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย
และแบบตอบรับ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย โทร. ๐-๓๕๒๙๕-๕๐๑๑๘

ที่ อว.๓๕๑๒๓/๖๐๐๖๑๘ วันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร **ผ.ศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล** อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต ฯ

ตามที่ คณะกรรมการวิจัยของสถาบันวิจัยฐานสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ได้มีมติอนุมัติให้ดำเนินการโครงการเรื่อง "การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราวุฒวิทยาลัย" นายชาญพัฒน์ ชำชื่น หัวหน้าโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ปรากฏรายละเอียดตามสำเนาติดการประชุมคณะกรรมการวิจัย มติที่ ๑๖๐/๒๕๖๕

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ
- ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา
  - ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
  - ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
  - อื่นๆ ระบุ.....

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี

(พระกิตติสารสุธี)

รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราวุฒวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ**รายงานการวิจัย**

เรื่อง การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณาภิธานของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนา
และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน ตามความคิดเห็นของท่าน

ยินดีอย่างยิ่ง ชัดข้อง

ลงชื่อ .....

(ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา การสอนภาษาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย โทร. ๐-๓๕๓๙๔-๕๐๓๘
 ที่ สป ๓๓๓๒๒/๒๐๒๒๘ วันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕
 เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน **พระมหาไพจิตร ถุดตมธมโม,คร.** อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต ฯ

ตามที่ คณะกรรมการวิจัยของสถาบันวิจัยฐานสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ใน
 การประชุมครั้งที่ ๓/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ได้มีมติอนุมัติให้ดำเนินการโครงการเรื่อง
 "การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและ
 วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราวุฒวิทยาลัย" นายชาญพัฒน์ ชำชื่น
 หัวหน้าโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ ปรากฏรายละเอียดตามสำเนามติการประชุมคณะกรรมการ
 วิจัย มติที่ ๓๖๐/๒๕๖๔

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

เพื่อ

ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล

ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา

อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี

(พระกิตติสารสุณี)

รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราวุฒวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ

รายงานการวิจัย

เรื่อง การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณาภิธานศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนา
และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน ตามความคิดเห็นของท่าน

ยินดีอย่างยิ่ง ชักข้อ

ลงชื่อ

(พระมหาไพจิตร อุตตมสมโม,ดร)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ โทร. ๐-๓๕๓๙-๕๐๓๘

ที่ อว.๗๓๑๒/๖๐๐๖๘ วันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร **ดร.กฤตฤชิน พลเสน** อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ฯ

ตามที่ คณะกรรมการวิจัยของสถาบันวิจัยฐานสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๓/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ได้มีมติอนุมัติให้ดำเนินการโครงการเรื่อง "การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิรเวศน์ราชภัฏวชิรเวศน์" นายชาญพัฒน์ ชำชื่น หัวหน้าโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ ปรากฏรายละเอียดตามสำเนาตีการประชุมคณะกรรมการวิจัย มติที่ ๑๖๐/๒๕๖๔

ดังนั้น จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ
☒	ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา
☒	ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
☒	ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
☐	อื่นๆ ระบุ.....

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี

(พระกิตติสารสุธ)

รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิรเวศน์ราชภัฏวชิรเวศน์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ

รายงานการวิจัย

เรื่อง การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนา
และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ตามความคิดเห็นของท่าน

ยินดีอย่างยิ่ง ยืดหยุ่น

ลงชื่อ

(ดร.กฤตสุชิน พลเสน)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย (IOC)

**แบบสอบถามสำหรับผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย
หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามจุดประสงค์ที่ต้องการวัด (IOC)**

โครงการวิจัยเรื่อง

การศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับข้อมูลและแนวทางเพื่อใช้ในการส่งเสริมการเรียนการสอนในคณะศาสนาและปรัชญา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัยให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยในภาพรวมผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลรายฉบับนี้เป็นความลับและใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด

คำชี้แจง: แบบสอบถามฉบับนี้มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ให้ทำเครื่องหมาย ลงช่อง หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริง

1. เพศ

บรรพชิต

ชาย

หญิง

2. อายุ

ต่ำกว่า 20 ปี 20-40 ปี

41-60 ปี   60 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

ปริญญาตรี   ปริญญาโท   ปริญญาเอก

4. ระดับชั้นปี

ชั้นปีที่ 1   ชั้นปีที่ 2
 ชั้นปีที่ 3   ชั้นปีที่ 4

ตอนที่ 2 แบบประเมินความสอดคล้องของข้อความเกี่ยวกับงานวิจัย

คำชี้แจง

ขอความอนุเคราะห์ท่านพิจารณาข้อความแต่ละข้อ ว่าท่านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

+1 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับเนื้อหาของคำถามที่สอดคล้องกับงานวิจัย
0 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญไม่แน่ใจกับเนื้อหาของคำถามที่สอดคล้องกับงานวิจัย
-1 หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วยกับเนื้อหาของคำถามที่สอดคล้องกับงานวิจัย

ในกรณีที่ให้คะแนน -1 (ไม่เห็นด้วย) ขอความอนุเคราะห์ให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะเพิ่มเติมในข้อ
นี้ ๆ

ความคิดเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยา						
ข้อ	ด้านที่ 1 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าความสอดคล้อง	
		ท่านที่1	ท่านที่2	ท่านที่3	Σ R	(IOC)
1.1	ความรู้ ที่ ถูก ต้อง มา จาก กระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ	+1	+1	+1	+3	1.00
1.2	ความรู้จากการอ่าน ฟัง เขียน ยัง ไม่ เพียง พอ ในการ ทำให้ เกิด ความรู้ที่ถูกต้อง	+1	+1	+1	+3	1.00

1.3	เมื่อเกิดความสงสัยท่านมีการทบทวนปัญหาด้วยการคิดหาเหตุผลก่อนทุกครั้ง	+1	+1	+1	+3	1.00
1.4	การเรียนการสอนมีการสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมกับรายวิชาและเนื้อหาของแต่ละบทเรียน	+1	+1	+1	+3	1.00
1.5	มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ให้เกิดมีบุคลิกภาพ มีความสำรวม น่าเคารพศรัทธา มีสุขภาพจิตที่ดี และมีความมั่นใจในตนเอง	+1	+1	+1	+3	1.00
1.6	การเรียนการสอนมีการกระตุ้นปลุกเร้าให้คิดหาเหตุผลอย่างเป็นระบบตามหลักแบบโยนิโส มนสิการ	+1	+1	0	+2	.67
1.7	การเรียนการสอนมีการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ และตอบปัญหานั้นโดยอาศัยเหตุผลเป็นสำคัญ	+1	+1	+1	+3	1.00
1.8	การใช้สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนใจให้เกิดกระบวนการคิดแบบมีเหตุผล	+1	+1	0	+2	.67
1.9	มีเทคนิควิธีการช่วยให้คิดวิเคราะห์ในการเรียนมากกว่าการท่องจำ	+1	+1	+1	+3	1.00
1.10	หลักสูตรควรมีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผลให้เพิ่มมากขึ้น	+1	+1	+1	+3	1.00
ข้อ	ด้านที่ 2 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าความสอดคล้อง	

		ท่านที่1	ท่านที่2	ท่านที่3	Σ R	(IOC)
2.1	ความรู้ต้องเกิดจากประสบการณ์ ด้วยการสืบเสาะหาความรู้จึงจะเชื่อถือได้	+1	+1	+1	+3	1.00
2.2	ความรู้ต้องลงมือคนหาด้วยตนเอง จากการเห็น ฟัง จดจำ พูด อ่าน และเขียน จึงจะเกิดความรู้ขึ้นมาได้	+1	+1	+1	+3	1.00
2.3	เมื่อเกิดความสงสัย ท่านจะสืบเสาะหาความรู้ที่ถูกต้องด้วยตนเองมากกว่าการคิดเอาเอง	+1	+1	0	+2	.67
2.4	มีการวางแผน การทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม กำหนดแหล่งสืบเสาะหาความรู้ และระยะเวลาที่ชัดเจน	+1	+1	+1	+3	1.00
2.5	นำความรู้ที่ได้จากการสืบเสาะมาประมวลผล สังเคราะห์ สรุป ก่อนนำผลอภิปรายในเรื่องนั้น ๆ	+1	+1	+1	+3	1.00
2.6	มีการอ้างอิงแหล่งที่มาของความรู้เสมอ สามารถพิสูจน์ความถูกต้องของความรู้ที่ได้และไม่อ้างอิงความรู้แบบลอย ๆ	+1	+1	+1	+3	1.00
2.7	มีการตั้งปัญหาเพื่อสร้างความสงสัยความอยากรู้ก่อนในการสืบเสาะหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	+1	+1	+1	+3	1.00
2.8	การตั้งปัญหาจากบทเรียนหรือสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อกระตุ้นความงุนงงสงสัยอยากรู้อยากเห็น และเกิดความท้าทายก่อนลงมือสืบเสาะหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	+1	+1	+1	+3	1.00

2.9	มีการจัดโครงการหรือกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการสืบเสาะหาความรู้ การทดสอบ ทดลอง การพิสูจน์ ความจริงตามกระบวนการของ วิทยาศาสตร์	+1	+1	+1	+3	1.00
2.10	หลักสูตรควรมีการส่งเสริมความรู้ แบบสืบเสาะให้เพิ่มมากขึ้น	+1	+1	0	+2	.67
ข้อ	ด้านที่ 3 วิธีการส่งเสริมความรู้ แบบวิจารณ์	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าความ สอดคล้อง	
		ท่านที่1	ท่านที่2	ท่านที่3	Σ R	(IOC)
3.1	การวิจารณ์เป็นการติชมทั้ง ทางบวกและทางลบ สร้างสรรค์ และทำลาย ท่านจึงไม่นิยมชอบ การวิจารณ์สิ่งใด	+1	0	+1	+2	.67
3.2	การมีทัศนคติไม่ดีต่อการวิจารณ์ เป็นการปิดกั้นความรู้ที่แท้จริง	+1	0	0	+1	.33
3.3	การกล้าคิด กล้าวิจารณ์ ติชมใน แง่บวกแง่ลบ มีความสร้างสรรค์ จะทำให้ได้ความรู้ที่แท้จริงมาก ขึ้น	+1	+1	+1	+3	1.00
3.4	ก่อนวิจารณ์สิ่งใดท่านได้หา ความรู้เรื่องนั้น ๆ ให้รอบครอบ อย่างมีเหตุผล และมีหลักเกณฑ์ ก่อนเสมอ	+1	+1	+1	+3	1.00
3.5	การวิจารณ์สิ่งใด ท่านได้ยึด หลักการตรงไปตรงมา และ สร้างสรรค์ให้เกิดความรู้กระจ่าง ชัดเจนมากยิ่งขึ้น	+1	+1	+1	+3	1.00
3.6	ท่านมีการรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ การติชมจากผู้อื่นได้โดยไม่มีอคติ	+1	+1	0	+2	.67

3.7	การเรียนรู้การสอนมีการกระตุ้นให้กล้าคิด กล้าวิจารณ์ ตีชม ข้อดี ข้อเสีย การทำรายงาน การนำเสนองาน การอภิปราย เป็นต้น	+1	+1	+1	+3	1.00
3.8	มีการใช้สื่ออุปกรณ์ในการนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี เนื้อหา และเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เกิดการวิพากษ์ วิจารณ์ ตีชม ข้อดีข้อเสีย ถูกหรือผิด ในชั้นเรียน	+1	+1	+1	+3	1.00
3.9	มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมในชั้นเรียนได้แสดงออกในทางความคิดด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ ตีชม อยู่บ่อย ๆ	+1	+1	+1	+3	1.00
3.10	หลักสูตรควรมีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ให้เพิ่มมากขึ้น	+1	+1	0	+2	.67
ข้อ	ด้านที่ 4 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าความสอดคล้อง	
		ท่านที่1	ท่านที่2	ท่านที่3	Σ R	(IOC)
4.1	การคิดเห็นที่ไม่ตรงกันสามารถแก้ได้ด้วยการถกเถียง โต้แย้ง หักล้างความคิดอย่างมีเหตุผลตามหลักวิภาษวิธี	+1	+1	+1	+3	1.00
4.2	ความรู้จากการโต้แย้งทำให้เห็นจุดเด่น จุดด้อย ข้อดีข้อเสีย และทำความเข้าใจของตนให้ถูกต้องได้	+1	+1	+1	+3	1.00
4.3	การโต้แย้งทางความคิดแบบวิภาษวิธี ทำให้ต้องหาความรู้ อย่างมีเหตุผลมากยิ่งขึ้นก่อนการปฏิเสธหรือหักล้างความคิดเห็นของผู้อื่น	+1	+1	0	+2	.67

4.4	มีการยอมรับอย่างมีเหตุผลว่า การถกเถียงโต้แย้งทางความคิด ต้องมีผู้แพ้ ผู้ชนะ ยอมรับความจริงได้อย่างไม่มีอคติ	+1	+1	0	+2	.67
4.5	การโต้แย้งทางความคิดแบบ วิชาการวิธึ ท่านได้ยึดหลัก 4 อย่าง คือ การยืนยัน การปฏิเสธ การ ยืนยันและปฏิเสธ และไม่ทั้ง ยืนยันและปฏิเสธ	+1	+1	0	+2	.67
4.6	การเรียนการสอนมีการกระตุ้นให้ ได้ถกเถียงทางความคิดที่ไม่ลง รอยกัน อย่างมีเหตุผล เพื่อทำ ความเห็นให้ถูกต้องและกระจ่าง ชัดมากขึ้น	+1	+1	+1	+3	1.00
4.7	มีการยกหัวข้อปัญหาความ ชัดแย้งทางความคิดเพื่อให้เกิด การโต้แย้งแบบวิชาการวิธึ	+1	+1	+1	+3	1.00
4.8	มีการใช้สื่อ อุปกรณ์ เทคนิค วิธีการต่าง ๆ ฝึกการถกเถียง โต้แย้งแบบวิชาการวิธึ	+1	+1	+1	+3	1.00
4.9	มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมใน ชั้นเรียน ให้แสดงออกในทาง ความคิดด้วยการถกเถียงโต้แย้ง หรือกิจกรรมโต้วาที อยู่บ่อย ๆ	+1	+1	+1	+3	1.00
4.10	หลักสูตรควรมีการส่งเสริมความรู้ แบบวิชาการวิธึให้เพิ่มมากขึ้น	+1	+1	0	+2	.67

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา

ข้อเสนอแนะ

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 3 แนะนำ 3 ประเด็นคือ 1. การลงพื้นที่แจกแบบสอบถาม ควรเป็นไปตามจริยธรรมการวิจัยในคน เพื่อลดปัญหาและอุปสรรค 2. คำถามบางประเด็นดูแล้วอาจยังไม่สอดคล้องสามารถปรับให้เกิดความสอดคล้องได้เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย และ 3. แบบสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลของนักศึกษาควรเพิ่มคำถามข้อที่ 5 เรื่อง ท่านได้รับประโยชน์จากการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาอย่างไรบ้าง

ขอขอบพระคุณ

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล (นักศึกษา)

โครงการวิจัยเรื่อง

การศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

*****

ขอความกรุณาท่าน ในฐานะตัวแทนของประชากรวิจัยกรุณาเสียสละเวลาให้ข้อมูลอย่างละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งข้อมูลที่ได้จะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำมาวิเคราะห์เชิงวิชาการในภาพรวม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัย

1. ท่านมีวิธีการสร้างความรู้แบบคิดหาเหตุผล อย่างไรบ้าง?

เหมาะสม ไม่เหมาะสมควรปรับแก้ไข

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีวิธีการสร้างความรู้แบบสืบเสาะ อย่างไรบ้าง?

เหมาะสม ไม่เหมาะสมควรปรับแก้ไข

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....

ขอขอบคุณที่ให้ข้อมูล

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....

ขอขอบคุณที่ให้ข้อมูล

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยปรับปรุงแก้ไขตามผู้เชี่ยวชาญ

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

โครงการวิจัย เรื่อง

การศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักทฤษฎีวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักทฤษฎีวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับข้อมูลและแนวทางเพื่อใช้ในการส่งเสริมการเรียนการสอนในคณะศาสนาและปรัชญา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัยให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยในภาพรวมผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลรายฉบับนี้เป็นความลับและใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด

คำชี้แจง: แบบสอบถามฉบับนี้มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักทฤษฎีวิทยา

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักทฤษฎีวิทยา

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ให้ทำเครื่องหมาย ลงช่อง หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริง

1. สถานภาพ

นักศึกษา

อาจารย์

2. เพศ

บรรพชิต

ชาย

หญิง

3. อายุ

ต่ำกว่า 20 ปี

20-40 ปี

41-60 ปี

60 ปีขึ้นไป

4. ระดับการศึกษา

ปริญญาตรี   ปริญญาโท   ปริญญาเอก

5. ระดับชั้นปี

ชั้นปีที่ 1   ชั้นปีที่ 2
 ชั้นปีที่ 3   ชั้นปีที่ 4   อื่น ๆ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับคะแนน ตามความเป็นจริง

- 5 หมายถึง ความคิดเห็นมากที่สุด
 4 หมายถึง ความคิดเห็นมาก
 3 หมายถึง ความคิดเห็นปานกลาง
 2 หมายถึง ความคิดเห็นน้อย
 1 หมายถึง ความคิดเห็นน้อยที่สุด

ข้อที่	การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
ด้านที่ 1 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล						
1.1	ความรู้ที่ถูกต้องมาจากกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ					
1.2	ความรู้จากการอ่าน ฟัง เขียน ยังไม่เพียงพอในการทำให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง					
1.3	เมื่อเกิดความสงสัยท่านมีการทบทวนปัญหาด้วยการคิดหาเหตุผลก่อนทุกครั้ง					
1.4	การเรียนการสอนมีการสร้างบรรยากาศให้เหมาะสม กับรายวิชาและเนื้อหาของแต่ละบทเรียน					
1.5	มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ให้เกิดมีบุคลิกภาพ มีความสำรวม น่าเคารพศรัทธา มีสุขภาพจิตที่ดี และมีความมั่นใจในตนเอง					

1.6	การเรียนการสอนมีการกระตุ้น ปลูกเราให้คิดหา เหตุผลอย่างเป็นระบบตามหลักแบบโยนิโสมนสิการ					
1.7	การเรียนการสอนมีการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ และตอบปัญหานั้นโดยอาศัยเหตุผลเป็นสำคัญ					
1.8	การใช้สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนใจให้เกิดกระบวนการคิดแบบมีเหตุผล					
1.9	มีเทคนิควิธีการช่วยให้คิดวิเคราะห์ในการเรียนมากกว่าการท่องจำ					
1.10	อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผลรวมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น					
ข้อที่	การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
ด้านที่ 2 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ						
2.1	ความรู้ต้องเกิดจากประสบการณ์ด้วยการสืบเสาะหาความรู้จึงจะเชื่อถือได้					
2.2	ความรู้ต้องลงมือค้นหาด้วยตนเอง จากการเห็น ฟัง จดจำ พูด อ่าน และเขียน จึงจะเกิดความรู้ขึ้นมาได้					
2.3	เมื่อเกิดความสงสัย ท่านจะสืบเสาะหาความรู้ที่ถูกต้องด้วยตนเองมากกว่าการคิดเอาเอง					
2.4	มีการวางแผน การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม กำหนดแหล่งสืบเสาะหาความรู้ และระยะเวลาที่ชัดเจน					
2.5	นำความรู้ที่ได้จากการสืบเสาะมาประมวลผล สังเคราะห์ สรุป ก่อนนำผลอภิปรายในเรื่องนั้นๆ					
2.6	มีการอ้างอิงแหล่งที่มาของความรู้เสมอ สามารถพิสูจน์ความถูกต้องของความรู้ที่ได้และไม่อ้างอิงความรู้แบบลอยๆ					

2.7	มีการตั้งปัญหาเพื่อสร้างความสงสัยความอยากรู้ก่อนในการสืบเสาะหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ					
2.8	การตั้งปัญหาจากบทเรียนหรือสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อกระตุ้นความมุ่งงสงสัยอยากรู้อยากเห็น และเกิดความท้อทลายก่อนลงมือสืบเสาะหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ					
2.9	มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการสืบเสาะหาความรู้ การทดสอบ ทดลอง การพิสูจน์ความจริงตามกระบวนการของวิทยาศาสตร์					
2.10	อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะรวมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น					
ข้อที่	การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยา	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
ด้านที่ 3 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์						
3.1	การวิจารณ์เป็นการติชมทั้งทางบวกและทางลบสร้างสรรค์และทำลาย ท่านจึงไม่นิยมชอบการวิจารณ์สิ่งใด					
3.2	การวิจารณ์เป็นเทคนิคและกลวิธีของการแสดงออกแบบตรงไปตรงมาเพื่อให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง					
3.3	การกล่าคิด กล่าวิจารณ์ ติชมในแง่บวกแง่ลบ มีความสร้างสรรค์ จะทำให้ได้ความรู้ที่ถูกต้องมากขึ้น					
3.4	ก่อนวิจารณ์สิ่งใดท่านได้หาความรู้เรื่องนั้น ๆ ให้รอบครอบ อย่างมีเหตุผล และมีหลักเกณฑ์ ก่อนเสมอ					
3.5	การวิจารณ์สิ่งใด ท่านได้ยึดหลักการตรงไปตรงมา และสร้างสรรค์ให้เกิดความรู้กระจ่างชัดเจนนมากยิ่งขึ้น					
3.6	ท่านมีการรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ การติชมจากผู้อื่นได้โดยไม่มีอคติ					

3.7	การเรียนการสอนมีการกระตุ้นให้ กล้าคิด กล้า วิจารณ์ ตีชม ข้อดีข้อเสีย การทำรายงาน การ นำเสนองาน การอภิปราย เป็นต้น					
3.8	มีการใช้สื่ออุปกรณ์ในการนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี เนื้อหาและเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เกิดการวิพากษ์ วิจารณ์ ตีชม ข้อดีข้อเสีย ถูกหรือผิด ในชั้นเรียน					
3.9	มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมในชั้นเรียนได้ แสดงออกในทางความคิดด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ ตีชม อยู่บ่อย ๆ					
3.10	อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบ วิจารณ์ร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น					
ด้านที่ 4 วิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี						
4.1	การคิดเห็นที่ไม่ตรงกันสามารถแก้ได้ด้วยการ ถกเถียง โต้แย้ง หักล้างความคิดอย่างมีเหตุผลตาม หลักวิภาษวิธี					
4.2	ความรู้จากการโต้แย้งทำให้เห็นจุดเด่น จุดด้อย ข้อดีข้อเสีย และทำความเข้าใจของตนให้ถูกต้องได้					
4.3	การโต้แย้งทางความคิดแบบวิภาษวิธี ทำให้ต้องหา ความรู้อย่างมีเหตุผลมากยิ่งขึ้นก่อนการปฏิเสธหรือ หักล้างความคิดเห็นของผู้อื่น					
4.4	มีการยอมรับอย่างมีเหตุผลว่า การถกเถียงโต้แย้ง ทางความคิดต้องมีผู้แพ้ ผู้ชนะ ยอมรับความจริงได้ อย่างไม่มีอคติ					
4.5	การโต้แย้งทางความคิดแบบวิภาษวิธี ท่านได้ยึด หลัก 4 อย่าง คือ การยืนยัน การปฏิเสธ การยืนยัน และปฏิเสธ และไม่ทั้งยืนยันและปฏิเสธ					
4.6	การเรียนการสอนมีการกระตุ้นให้ได้ถกเถียงทาง ความคิดที่ไม่ลงรอยกัน อย่างมีเหตุผล เพื่อทำ ความเห็นให้ถูกต้องและกระจ่างชัดมากขึ้น					
4.7	มีการยกหัวข้อปัญหาความขัดแย้งทางความคิด เพื่อให้เกิดการโต้แย้งแบบวิภาษวิธี					

4.8	มีการใช้สื่อ อุปกรณ์ เทคนิควิธีการต่าง ๆ ผักการ ถกเถียงโต้แย้งแบบวิภาษวิธี					
4.9	มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมในชั้นเรียน ให้ แสดงออกในทางความคิดด้วยการถกเถียงโต้แย้ง หรือกิจกรรมโต้วาที อยู่บ่อยๆ					
4.10	อาจารย์ประจำหลักสูตรควรส่งเสริมความรู้แบบ วิภาษวิธีร่วมกับการเรียนการสอนให้มากขึ้น					

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษาการส่งเสริมแนวคิด
การสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยา

ประเด็นปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณ

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล

โครงการวิจัยเรื่อง

การศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา
ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

*****

ขอความกรุณาท่าน ในฐานะตัวแทนของประชากรวิจัยกรุณาเสียสละเวลาให้ข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วน ซึ่งข้อมูลที่ได้จะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำมาวิเคราะห์เชิงวิชาการในภาพรวม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัย

1. ท่านมีวิธีการสร้างความรู้แบบคิดหาเหตุผล อย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

2. ท่านมีวิธีการสร้างความรู้แบบสืบเสาะ อย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

3. ท่านมีวิธีการสร้างความรู้แบบวิจารณ์ อย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

4. ท่านมีวิธีการสร้างความรู้แบบวิภาษวิธี อย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

5. ท่านได้รับประโยชน์จากการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....

ขอขอบคุณที่ให้ข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล

โครงการวิจัยเรื่อง

การศึกษาการส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักญาณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

*****

ขอความกรุณาท่าน ในฐานะตัวแทนของประชากรวิจัยกรุณาเสียสละเวลาให้ข้อมูลอย่างละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งข้อมูลที่ได้จะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำมาวิเคราะห์เชิงวิชาการในภาพรวม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัย

1. ท่านมีวิธีการส่งเสริมความรู้แบบคิดหาเหตุผล ให้กับนักศึกษาอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

2. ท่านมีวิธีการส่งเสริมความรู้แบบสืบเสาะ ให้กับนักศึกษาอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

3. ท่านมีวิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิจารณ์ ให้กับนักศึกษาอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

4. ท่านมีวิธีการส่งเสริมความรู้แบบวิภาษวิธี ให้กับนักศึกษาอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....

ขอขอบคุณที่ให้ข้อมูล

ภาคผนวก จ

บันทึกขอความขออนุญาตทดสอบเครื่องมือวิจัย Thy Out
และผลการทดสอบเครื่องมือวิจัยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสนวิทยาเขต โทร. ๐-๗๕๖๕๔-๕๐๓๘

ที่ อว.๗๗๗๗/๑๐๗๗๗ วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อทดลองใช้เครื่องไอคิววีซีเอ็ม (Thy Out)

เรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อัสโธร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตามที่ คณะกรรมการวิจัยของสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๗/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ได้มีมติอนุมัติให้ดำเนินการโครงการ เรื่อง "การส่งเสริมแนวทางการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" นายชาญพัฒน์ ชำชื่น หัวหน้าโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ หัวหน้าโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ปรากฏ รายละเอียดตามสำเนามติการประชุมคณะกรรมการวิจัย มติที่ ๓๖๐/๒๕๖๔ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัยหาค่า IOC และนำมาปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

ดังนั้นจึงขอความอนุเคราะห์หน่วยงานของท่านแจกแบบสอบถามเพื่อทดลองใช้เครื่องมือการวิจัย (Thy Out) ให้กับกลุ่มตัวอย่างนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์อัสโธร เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ซึ่งหัวหน้าโครงการวิจัยจะส่งแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ให้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยความยินดี

(พระภิกษุสาธุกิจ)

รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ติดต่อสอบถาม นายชาญพัฒน์ ชำชื่น
หัวหน้าโครงการวิจัย ๐๖๔-๙๓๐๙๓๙๙๙๙๙
chanpath.123@gmail.com

ผลการทดสอบเครื่องมือวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง อาจารย์และนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนา และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร จำนวน 30 รูป/คน (Thy Out) กับกลุ่มตัวอย่างทดสอบในการวิจัย เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded(a)	0	.0
	Total	30	100.0

a Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.962	45

ภาคผนวก ฉ

เอกสารใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนินยอม
หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๔๔๖/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงต้นร่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ทางหลักญาณวิทยาของนักศึกษาสาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
(The Support of the Knowledge Forming in Epistemology of Students Studying in Philosophy, Religion, and Culture at Mahamakut Buddhist University Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ผู้วิจัยหลัก: นายชาญพัฒน์ ชำชื่น

เอกสารที่พิจารณาพบพวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๕

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๙ กันยายน ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๔๔๖/๒๕๖๕

วันที่ให้การรับรอง: ๒๙ กันยายน ๒๕๖๕

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๙ กันยายน ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนับข
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๔
 www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๘๘๖

๒๔ กันยายน ๒๕๖๕

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร นายชาญพัฒน์ ชำขัน / นักวิจัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำ
 การวิจัยในเรื่อง "การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักคุณวิทยาของนักศึกษาสาขาวิชา
 ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณ
 ราชวิทยาลัย" มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว
 มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจน
 กฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควร
 ให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเจริญพรมหาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
 ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

มว. วิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
เลขที่: 10205
วันที่: 27 มี.ค. 65
เวลา: 14.00 น.
ผู้รับ: HAD

ส่วนงาน วิทยาเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โทร. ๐-๓๕๓๙๔-๕๐๓๘

ที่ อว ๓๓๑๒/๐๑๙๔ วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน พระครูวิจิตรธรรมวิจิตร (ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์)

ตามที่ คณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยฐานสังฆาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมคณะกรรมการวิจัยครั้งที่ ๒/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ได้มีมติอนุมัติให้ดำเนินการโครงการเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เรื่อง "การส่งเสริมแนวคิดการสร้างความรู้ตามหลักฐานวิทยาของนักศึกษา สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย" นายชาญพัฒน์ ชำชื่น หัวหน้าโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ ปรากฏรายละเอียดตามสำเนาติดการประชุมคณะกรรมการวิจัย มติที่ ๒๐๓/๒๕๖๔ นั้น

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความประสงค์จะขอความอนุเคราะห์ท่านเพื่อพิจารณาอนุญาตให้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลของนักศึกษา ภาคปกติ สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับปริญญาตรี เพื่อผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลไปประกอบการทำวิจัยในชั้นเรียน และข้อมูลที่ได้อาจเป็นประโยชน์ในการทำวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี

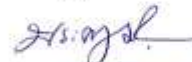

(พระกิตติสารสุธี)

รองอธิการบดี วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

-รับทราบ

1

พระครูวิจิตรธรรมวิจิตร

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์
วันที่ ๒๓ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๔

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ - นามสกุล นายชาญพัฒน์ ขำขัน

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะศาสนาและปรัชญา

สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2548 คณ.บ. (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง)

พ.ศ. 2552 คณ.ม. (พุทธศาสนศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2555 ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประวัติการทำงาน

อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม

ผลงานทางวิชาการ

พระพุทธศาสนา: กำเนิดโลก ชีวิตหลังความตาย

ผลงานการวิจัย

-การศึกษาเปรียบเทียบจริยศาสตร์ในศาสนาสากล

-การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สาขาวิชา ปรัชญา: ศิษyarายกรณี มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียน

ข.ปราจีนบุรี 140 หมู่ 10 ต.ดงพระราม อ.เมืองปราจีนบุรี จ.ปราจีนบุรี 25000

ประวัตินักวิจัย

- ชื่อ - สกุล** : พระครูพิศิษฐ์ธรรมนิเทศ
- ตำแหน่ง** : อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะศาสนาและปรัชญา
สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย
- ประวัติการศึกษา**
- ศน.บ. (สังคมวิทยา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- ประวัติการทำงาน** :
- ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชา ปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม
- ผลงานทางวิชาการ** :
- บทบาทของพระสงฆ์กับการขับเคลื่อนธรรมนุญสุขภาพ ในการลดปัจจัย
เสี่ยงทางสุขภาพจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง
- ผลงานการวิจัย** :
- การสร้างหลักสูตรสำหรับปรับพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติ
ธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยใช้หลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนา
- สถานที่ทำงานปัจจุบัน** : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราช
วิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

- ชื่อ สกุล** : ผศ.ดร. อุเทน ลาพิงค์
- ตำแหน่ง** : อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา
- ประวัติการศึกษา** : Ph.D. Philosophy University of Mysore India
M.A. Philosophy University of Mysore India
M.A. Linguistics University of Mysore India
พธ.บ. การสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประวัติการทำงาน** : อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต ล้านนา

ผลงานทางวิชาการ

อุเทน ลาพิงค์, ปัญหาการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อวิชาการทางพระพุทธศาสนา ของนักศึกษาในระดับปริญญาโท คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา วารสารธรรมทรรศน์ ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม- เมษายน 2560 หน้า 125

อุเทน ลาพิงค์, (ผู้ร่วมวิจัย) โลกทัศน์ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เอื้อต่อการรองรับกับเศรษฐกิจประชาคมอาเซียน เพื่อพัฒนาชุมชน ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ วารสารธรรมทรรศน์ ฉบับที่ 1 ประจำเดือน กันยายน – ธันวาคม 2560 หน้า 14

อุเทน ลาพิงค์, การประเมินผลโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบปลอดบุหรี่ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย The Study Evaluation of Non-Smoking Area Development in Mahachulalongkornrajavidyalaya University วารสารธรรมทรรศน์ September-December 2018 Vol 18 No 3 (2018)

อุเทน ลาพิงค์, การพัฒนาสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในภาคเหนือ A Study of How to Apply Objects of Sympathy to Develop the Elderly's Social Health in Northern Thailand วารสารธรรมทรรศน์ September-December 2018 Vol 18 No 2 (2018)

อุเทน ลาพิงค์, แนวทางพัฒนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาสาขาวิชา การสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา Developmental Approach to Professional Teacher Experience of Students in English Teaching, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus วารสาร ธรรมทัศน์ Vol 19 No 2 (2019): April-June 2019 หน้า 61

อุเทน ลาพิงค์, การรักษาศีล 5 เพื่อการลด ละ เลิก การเลิกดื่มสุราของชุมชน วัดเจดีย์ แม่ครัว ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่, ตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม 2562)

อุเทน ลาพิงค์, การต่อต้านทุจริตตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาในจังหวัดแพร่ (ANTI-CORRUPTION ACCORDING TO BUDDHISM : A CASE STUDY IN PHRAE PROVINCE) Vol 5, No 1 (2019): วารสารศาสตร์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่ ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 2562 หน้า 124

อุเทน ลาพิงค์ (ผู้ร่วมวิจัย) (2565) การพัฒนาทักษะการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ ของนักศึกษา สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ปีที่ 22 (ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2565) หน้า 80 -91

อุเทน ลาพิงค์ (2565) นวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ ชุม ศาสนา เป็นฐาน ในจังหวัดเชียงใหม่ วารสารวิชาการธรรมศน์ ปี ที่ 22 (ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2565) หน้า 291-

อุเทน ลาพิงค์ (2565) รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบน พื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชบ้านแอเอาะ หมู่ที่ 1 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัด เชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่7 ฉบับที่ 10 หน้า27-37

อุเทน ลาพิงค์ (2565) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนา กรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัดเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและลด ความซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน วารสารวิชาการ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 หน้า 91-105

อุเทน ลาพิงค์, (2565) (ผู้ร่วมวิจัย) การพัฒนาศูนย์สาธิตและการเรียนรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา บ้านขุนแม่มวม จังหวัดเชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 7 เล่ม 10 หน้า 88 -00

อุเทน ลาพิงค์, (2565) (ผู้ร่วมวิจัย) การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงชุมชนบ้านขุนแม่หยอด จังหวัดเชียงใหม่ ตามศาสตร์พระราชาจังหวัดเชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 7 ฉบับที่ 10 หน้า59-71

อุเทน ลาพิงค์, (2565) (ผู้ร่วมวิจัย) การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรภูมิปัญญาล้ำนาของผู้สูงอายุในชมรมสมุนไพรจาวยอง วัดป่าตาล ตำบลบวค้ำงอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 7 ฉบับที่ 9 (กันยายน 2565) หน้า 360-372

อุเทน ลาพิงค์, (2564) (ผู้ร่วมวิจัย) พฤติกรรมและการรับรู้ของพระสงฆ์เกี่ยวกับเขตปลอดบุหรี่ภายในวัดและศาสนสถานเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ,ปีที่ 6 ฉบับที่ 10 หน้า 55-66

ผลงานการวิจัย

2560 การพัฒนาสุขภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในภาคเหนือ

2561 การรักษาศีล 5 เพื่อการลด ละ เลิก การเลิกดื่มสุราของชุมชน วัดเจดีย์แม่ครัว ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

2564 การประเมินผลโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบปลอดบุหรี่ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ได้รับทุนงบประมาณสนับสนุนการวิจัย จาก สสส.)

2564 รูปแบบการจัดการป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำ ชุมชนฐานรากบนพื้นที่สูงตามศาสตร์พระราชา จังหวัดเชียงใหม่

2564 การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานบนเส้นทางแสวงบุญโดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรมบำบัดเพื่อเสริมสร้างสุขภาพและลดความ ซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง ในเขตท่องเที่ยวเมืองรองภาคเหนือตอนบน

2565 โครงการวิจัยประเมินผลภายใต้โครงการวัดปลอดบุหรี่ สร้างชีวิตด้วยหลักธรรม นำสู่สุขภาวะชุมชนภายใต้โครงการวัดปลอดบุหรี่ สร้างชีวิตด้วยหลักธรรม นำสู่สุขภาวะชุมชน (ได้รับทุนงบประมาณสนับสนุนการวิจัย จาก สสส.)

2565 รูปแบบการสร้างความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและวิกฤตหมอกควันบนฐานหลักธรรมทางพุทธศาสนากับภูมิปัญญาล้านนาแบบพหุภาคี จังหวัดเชียงใหม่

2566 การพัฒนาเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งของพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา
กลุ่มแม่น้ำโขง

สถานที่ทำงานปัจจุบัน : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา